

VÁRAD

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2025
26

VÁRAD

2025/6.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2025. június • XXIV. évfolyam 6. (243.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431-257; 0771/269-647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

Szerkesztőség:

Dénes László (főmunkatárs)

Fried Noémi Lujza

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradi Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

REVICZKY GYULA <i>Semper idem</i>	3	FELLINGER KÁROLY <i>Versek</i>	59
PÓSA ZOLTÁN <i>Téglák és kőművesek</i>	5	TÓTH HAJNAL <i>Egy egyedi arcot könnyebb megtalálni, mint még különlegesebben lefotózni</i>	64
ESZTERÓ ISTVÁN <i>Versek</i>	14	ERNI-SZAKÁCS SZILÁRD <i>Az erőszak történetei Mózes Attila elbeszéléseiben</i>	70
LÓRINCZ GYÖRGY <i>Az életművész; Azon az estén</i>	17	FRIED NOÉMI LUJZA <i>A remény konkrét élmény</i>	75
CSONTOS MÁRTA <i>Versek</i>	25	LENCAR PÉTER <i>Bárcsak egy életem volna...</i>	77
KOVÁCS R. ANDREA <i>Mocsk</i>	29	BOROS ERNŐ <i>Emlékmű román hősöknek?</i>	79
FERENCZFI JÁNOS <i>Versek</i>	33	ANISZI KÁLMÁN <i>Visszapillantás, avagy kései jogos jajkiáltás</i>	83
SZENTPÁLI GAVALLÉR ZSUZSA <i>Julka; Nikilauda; Ugrótorony; Bölcsek</i>	38	HARAJI ADALBERT <i>A fiktív valóság sikere</i>	91
CZILLI ARANKA <i>Versek</i>	44	BARABÁS ZSUZSA <i>Anatole France gondolata (keresztrejtvény)</i>	94
SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ <i>Terápia; Angyal Bandi mennybe- menetele; Összefüggések</i>	47	Lapszámunk szerzői	96
LIPCSEI MÁRTA <i>Versek</i>	51		
JÁNOSI ZOLTÁN <i>A „drága hadsereg”</i>	54	E havi számunkat KEREKES ISTVÁN fotói illusztrálják.	

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Reviczky Gyula (1855–1889)

Semper idem

*Arany napú, zengő világ!...
Homért olvasva, mint diák,
Így hívtam egykor Gréciát.*

*De hogy jobban megismerém:
Felhőt találtam kék egén,
S új hajnal fénye szállt felém.*

*Lángelme volt, nagy volt, igaz:
Aiszkülosz, Platón, Pheidiasz,
És annyi más, ki most is az:*

*De a következett idők
Csakoly mesések, oly dicsők,
Nagy tetteket csakúgy szüülők.*

*Szólj, ki az őskort fájlalod,
A hősök, halhatatlanok
Közöl ha kell választanod:*

*Prométheusz, Thészeusz-e,
Bölcs Szókratész vagy Jézus-e
E rossz világ jó szelleme?*

*Héraklész-é, az isteni,
Vagy Bonaparte, a zseni,
Ki a földet megrengeti?...*

*S Kant, Dante, Newton oly nagyok!
Shakespeare- s Goethenél nincs nagyobb!
Ki kétli, hogy halhatatlanok!...*

*Michelangelo, Rafael,
Beethoven, Wagner és ha kell
Száz más név nem hangozhat' el!*

*És lesznek még nagy emberek,
Nagy szívek, elmék, jellemeik;
Meddő a föld még nem lehet.*

*Hogy csupa törpe él veled,
A hősookról, ó, képzelet!
S hogy holtak, csak te képzeled.*

*Ah, a görög világban is
Így volt és így van mostan is:
A tömeg ellen nincs paizs.*

*Mindenha támad hős, zseni;
De népe föl nem ismeri,
Csak amikor sírhant fedi.*

*S ki sötét kornak fényt adott,
Kit a jövő századok
Bámulnak, mint letűnt napot:*

*Múltat csodálók, köztetek
Mindig legtöbbet szenvedett
S hazát sohase lelhetett!*

1887

Pósa Zoltán

Téglák és kőművesek

Négyen vágtak neki a kilátástalanul hosszú és sötét budapesti őszi éjszakának, a négyes villamossal csilingelve-csörtetve végig a Nagykörúton. Három egykori évfolyamtárs s az egyikőjük felesége. Már túl voltak egy mozilátogatáson s az Erzsébet sörözőben megejtett hörpölöskén, ám a beszélgetéskényszer még a zárórát követően is bennük ragadt. Nyék Tamás, a gyér bajszos-szakállas, enyhén bicegő, kappanhangú bulvártelevíziós és baloldali napi-, valamint hetilapos divatszurnaliszta följajnlja a társaságnak, hogy az egykori Bástyá mozi fölötti lakásukban folytathatják a kvaterkázgatást, s aki akar, bármikor ledőlhet, hiszen egyedül van a négyszobás meghéderben. A felesége nem bírta tovább az ő örök depressziós hangulatát, s elköltözött tőle egy volt kollégájával összeállva. S amikor éppen a Rákóczi téren, a megszűnt vagy rejtve tovább élő örömlánybörzén állt meg a tuja, meghallják egy nagy testű, nősténybajszos asszonyság és vékonypénzű, sőt, csupacsont barátnőjének beszélgetését arról, hogy „hiába szidják ám ezek a mostaniak mindkét oldalról, jobbról-balról azt az izé, puha diktatúrát vagy mit, igenis jobban éltünk akkor” – így a debella hölgy. A vékony, ideges nő a vállát vonogatta: akkor is rossz volt, most sem fenéig tejfől az életünk. Abban van igazad, hogy ma akár komcsi, akár nemzeti kormány van, mindegyik visszafelé mutogat... De azt azért

el kell ismernünk, nem olyan rossz ez a polgári kabinet. Nem hagyja, hogy dúljon a kereszténygyűlölő mohamedánok utcai terrorja, nem engedi be az iskolába a perverzek propagandáját és nekik köszönhető, hogy kimaradtunk az orosz–ukrán háborúból.

Te ezeket elhiszed? Bedölsz a propagandatévéknek? – kérdezi a bajszos hölgy. – Figyelj, „ezekről” már a te baloldali liberális televízióid sem mernek hallgatni... Na, azok az libsi tévések az igazi propagandisták, úgy táncolnak, ahogy a Nyugat fütyül. Nem mondom, hogy kolbászból van a kerítés, de ha amazok visszajönnének, akkor jaj lenne nekünk. Ha jól emlékszem, te az Európai Unió ellen szavaztál annak idején. Akkor most miért nyalod Brüsszel seggét te is...

Kár, hogy le kell szállnunk – mondja a pisze, szív alakú arcú filmesztéta Barna Márta, férjébe, a hosszúhajú infantilis küllemű vers- és prózaköltőbe, Barna Zoltánba karolva. – Kíváncsi lennék, hova kanyarítják, bár annyiból nem baj, hogy otthagyjuk őket, mert az a kedves, ellenszenves, gyanakvó korpuszkuless asszonyság észlelte, hogy figyeljük a beszélgetésüket, s már szerintem arra készült, hogy ránk ripakodjon, valami ilyesmit mondva: Mit bámultok. Nem tetszik tán valami?

Fantasztikusan érzékeny vagy, Márta – jegyzi meg a társaság negyedik tagja, a majdnem kisportoltan erőteljes, markáns arcú, hadari irodalomtörténész,

László Domokos. Hallgatva mennek föl a New York-palotával szemben lévő, elhanyagoltan patinás lépcsőházban, a méltóságteljesen megaméretű lift napok óta nem működik – mondja Tamás. Ja, itt alszik nálam egy Debrecenből elszármazott szegedi fiú, bizonyos Seres Tibi, az ottani napilapnál dolgozik, de volt egy kis közjátéka a Pest Megyei Hírlapnál is... Te bizonyára ismered – sandít hirtelen félve Zoltánra, aki kelletlenül húzza el a száját. – Ez a srác besúgó volt. – Honnan veszed, honnan tudod? – sápad el Tamás. – Benne van abban a vastag, *Titkos írás* című kötetben, amelyet a te elvtársad, egy libsi, ex-népszabiz újságíró állított össze, így semmiképpen sem vádolható jobboldali elfogultsággal. Márti megszorítja Zoltán kezét, s a fülébe súgja: Ne vessz össze vele, Domi kedvéért, s légy keresztény a tetteidben is.

Aztán belépnek a nagy, nappal is sötét, örökké leeresztett redőnyű, jellegzetes pesti értelmiségi lakásba, három egymásba nyíló szobából a középsőben ül egy kissé görbe hátú, háromszögletű arcú, öregesen legénytollas, első látásra szimpatikus, parasztfiúnak látszó ember, ám ha jobban megfigyeljük, nemcsak sunyi, hanem alattomos is, soha nem néz egyenesen a másik szemébe. Félszegen bemutatkozik Dominak: Seres Tibor vagyok. Zoltán és Márti azt remélték, hogy talán már lefeküdt, de a szemén az is látszik, hogy örökké álmatlansággal küszködhet. Kezet nyújt mindenkinek, tölt a kopottan nagypolgári asztalokon nyugvó üres poharakba. S aztán hogy áthidalják a hirtelen támadt idegenkedően félszeg hallgatást, Márti előadja Tibi felé fordulva a villamoson hallott beszélgetés esszenciáját.

Úristen – mondja tőle teljesen váratlan őszinteséggel Tibi. Én aztán tudom, milyen gonosz és alattomos volt az a puhának, megengedőnek beállított világ. Nyilván előttek kár elhallgatnom, igen, én aláírtam 1970-ben egy papírt, amelyen köteleztem magam, hogy megfigyelem az egyetemi évfolyamtársaimat. Hogy miért? Egy nappal korábban, az esti órákban igencsak becsicscentettünk a Kinizsi nevű debreceni műintézményben, így hívták a híres-nevezetes Bika szálló és vendéglőkombinát pincésörözőjét, amely – fordult Domi felé –, a többiek tudják, a debreceni egyetemisták fő itatója volt. Te – fordult Tamáshoz – ott is voltál akkor, csak szerencsédre hamarabb hazasunnyogtál. Hetykén kivagyiskodva ittam matrózfröccsöt, magyarul sörben rumot, s amikor már a pincének is elégük lett a hangoskodásunkból, fölkértek, hogy távozzunk, nem kapunk több piát. S ekkor az ördög bújt belém: odafordulva ivócimboráimhoz, azt mondtam, legszívesebben lehúgyoznám a nemzeti bank épülete előtt álló cirillbetűs szovjet hősi emlékművet. Szó szót követett, a többiek azt mondták: ezt úgysem mered. Hát megmutattam, hogy merem, te, Tomi, akkortájt tűntél el, akkor sem voltál túl nagy hős, a többiek röhécseltek, de már ők is szívesebben párologtak volna el, én ráncigáltalak benneteket vissza, s tovább hőzöngve követeltem, hogy ha van bennetek kurázsi, követitek a példámat. Ám egyszer csak szirénaszót hallok, megállt mögöttem a yard kék autója és bizony mindönket bevittek a Kossuth utcai főkapitányságra. Ott egy cellában irtózatosan ellazsankoltak bennünket gumibottal, ömlött a vér az orrunkból, teli lettünk zöld és

lila flekkekkel. Aztán a másik három fiút elengedték, de még egy-egy füles kiosztása közben megfenyegették őket, hogy ha el merik árulni, hol kapták a kék foltokat, visszahozzák őket és élve innen ki nem mennek.

Engem magamra hagytak. Ültem, s aztán egy sima képű, afféle értelmiségivé mángorolt melósfíú lépett be, feltűnő volt sápadt arcbőrétől élesen elütő göndör fekete haja és hófehér, szabályos kapafogsora. Kezet nyújtott: Hodobán Imre alezredes vagyok, az önök egyetemének BM-összekötőjével is én tartom a kapcsolatot. Itt is, ott is dolgozom. Megdöbbsenten fogadom el a parolát. Leül velem szemben.

Hát kellett ez magának – kérdezte. – Meggyalázni azoknak az emlékművét, akik kiűzték hazánk földjéről a német fasisztákat. Tudom, tudom, berúgtunk, hülyeséget csináltunk, nem is akarom hallani, miért. Nem hinném, hogy maga ellenforradalmár lenne. Maga rendes fiúnak látszik, bizonyára szereti a hazáját, s tudja, hogy akik erre a csacsiságra fölbiztatták, nem jó úton járnak. Egyetemre járhatnak, ingyen tanulhatnak. Igaz?

Bólintottam.

Na látja. Nézze, én hajlandó vagyok elfelejteni ezt az egész incidenst, segítetek magán, mert szimpatikus nekem.

Köszönöm...

Szívesen... No de azért cserébe kérek én is magától valamit. Segítsünk egymásnak. Engem érdekelnek azok az emberek, akik, hogy úgy mondjam, nemcsak ittasan, hanem józanul, komolyan is hajlanak arra, hogy hazánk, a szocialista Magyarország ellenségei legyenek. Nos, semmi másra nincs szükségem, mint hogy tartsa nyitva a fülét és informáljon engem arról, hogy

mit hall és kitől hallja. Nos, ugye nem rossz üzlet?

Elővette a nála lévő mappában azt az állambiztonság szóval srégen fölékelt lapot, amit ma már mindenki ismer, aki a félmúlttal foglalkozik.

S ha nemet mondanék? – kérdezem.

Megkeményedik az arca.

Akkor én távozom, és visszajönnek ezek a nem rossz, de amint érzékelted, fiam, kissé túlbuzgó egyenruhások és a civil zsaruk és folytatják, amit abba hagytak.

Keményen néz rám, azt, hogy hirtelen letegezett, nagyon hangsúlyosan tette, ahogy azt is, hogy visszatért a magázódásra.

HALLGATÁS.

S ez nem elég, nyilván nem verik magát agyon, az a fenyegetés, hogy innen nem mennek ki élve, valószínűleg... talán... túlzás, bár ezek a fiúk nem nagyon szeretik a fiók ellenforradalmárokat, és ha vallatás közben történik magával valami, annak a történésnek a körülményeit mi magunk vizsgáljuk ki. Föl is jelenthet bennünket például, saját magunknál. Itt neveti el magát hirtelen színpadiasan.

Kiengedjük innen ugyan holnap reggel, vagy esetleg megvárjuk, amíg el nem tűnnek magáról a külsérelmi nyomok. Ám addigra akár többé be se menjen az egyetemre, csak azért, hogy átvegye a papírjait. Úgy ki lesz rúgva onnan, drága fiam, mint ha soha ott sem lett volna. S nem lesznek sokáig állásgondjai, mert egy hónapon belül bevonul. Kurvára nem érdekel senkit, hogy ha alkalmatlan is az angyalbőrös életre, mert helyből a katonai büntetőtáborba, népszerű nevén a futkosóra viszik be, arra a helyre, ahol reggel öttől este tízig mindent futólépésben kell

csinálni, és hát az ottani hivatásosok fe-gyelmezési módszerei nem éppen ma-karenkóiak, még ezeknél az én fiaimnál is rabiátusabbak. Nos, azt gondolom – lecsavarta a kupakot a töltőtollról, s elem tette a papírt. – Ne olvasgassa, írja csak alá.

Aláírtam. Kíváncsi vagyok, ki nem tette volna a helyemben ugyanezt. Attól, hogy azok a szörnyetegek visz-szajönnek és folytatják a gumibotozást, ahol elkezdték, amikor már a pofámat kékre-zöldre verték, a meztelen talpa-mon folytatták, ami elviselhetetlenül fájdalmas. Ordítottam is, mint a sakál. Mindegy, aláírtam, mindent megtet-tem volna, csak kívül legyek a főkapi-tányság épületén. S már emelkedtem volna föl, de az ales a karomra tette a kezét.

Na siessen annyira, ha már munka-társak lettünk. Válasszon magának egy fedőnevet, amellyel a jelentéseit meg-írja, a valódi nevét egyelőre csak én tudom majd, no meg a tartója. Van-e valami csúfneve? Pl. Rézorr, mert ugye, tudom, tudom, rezes az orra, mert iszik. (Ezek szerint nem olvasta Heltai Jenő *Jaguár* című kisregényét, melynek egyik szereplője Rézorr ka-pitány) No, erre azért vigyázzon. Kap arra elég pénzt tölünk, hogy itassa azt, akire én most kíváncsi vagyok, de jaj magának, ha bármit is elfecseg akár piásan, akár józanul ebből a mostani beszélgetésünkéből. S megnevezte azt, akire a legjobban kellett figyelnem. Nos ez az ember nem más, mint – és ekkor a te nevedet mondta ki, kedves Zoltán. Hallgatás.

Igen, törte meg a döbbszent csöndet Barna Márta. Ez éppen akkortájt tör-tént, amikor az én drága férjecském újra meg újra veszélybe sodorta ön-

magát és elbaltázta az egyetemi okta-tói karrierjét. Először a weimari nyári egyetemen, a dogmatizmus hazájában, az NDK-ban tiltakozott oly groteszk módon a diktatúra ellen, hogy egy újságpapírral kitömött fényképezőgép-tokot akasztott francia diákok segítsé-gével egy Lenin-mellszobor nyakába. Szerencséjére a franciák letagadták, hogy ő is ott lett volna, elvitték a balhét, ők teheték, mert számukra az egész csíny egy veszélytelen Eulenspiegel-tréfa volt, amelyért otthon még egy kis eszmei dádát sem kaptak. S erre a gyermekem, ám a Kádár-korban fő-vesztésveszéllyel járó ügyre alig félesz-tendővel jött Zolika második kemény balhéja. Gyönyörűen értelmetlen, Jan Palach-i, szellemi értelemben önégető tiltakozásaidra föltetted a koronát az 1971. februári, magyar irodalmi in-tézeti bulin, amikor már egészen úgy viselkedtél, mint aki megveszett. Jól si-került humoros szakesti műsort írtatok meg az akkor még népi-nemzeti Sánta Ferenc-kutatójelöltként számontartott Kulcsár Szabó Ernővel, a posztmodern esztétika későbbi hazai pápájával. Ebbe besegített egy Deme Zoli nevű fura mosolyú intrikus íróféleség és ma már alig ismert novellista, folklorista, újság-író is, de a nagy négylevelű zsenilóhere másik két tagja, Szilvássy Zoltán köl-tő és anglicista (Szila) és Fehér Gábor (Don), a történész, bár először meg-ígérték, hogy ők is szerepelnek majd, végül kihátráltak belőle. Azt mondták: ilyenkor mindig kap az effajta műsor valamiféle politikai élt is, s egy intézeti buli kedvéért nem akarják kockáztat-ni bennmaradásukat az egyetemen. Kulcsár Szabónak a fülébe suttoztak: ne hagyd, hogy gyermekdeden extra-vagáns Barna barátunk téged is újra

bajba keverjen, mint Weimarban. Elégge bedühödtél a gyávaságuk miatt, s elpanaszoltad mindezt az 1956 után több évig börtönben ült Julow Viktor professzor bácsinak, a régi magyar irodalom és a felvilágosodás kutatása hazai doyenjének, aki akkor ígérte meg először, hogy ha bárki is cserben hagy-na téged, fordulj hozzá, mert szeret és nagyra tart. Az egykori 56-os hős biztatása arra készítetted téged, hogy te is kifejezzed nyíltan utálatodat a rendszer iránt. S amikor elkezdtétek énekelni a magyar szakestek obligát befejezéseként a népdalokat, először belevágtál az erdélyi himnuszba, amit szinte csak egyedül daloltál végig, Görömbei Andor, a nagy néptribunus és erdélyi-irodalom-szakértő tanár úr csak akkor szállt be, amikor ránéztl.

Akkor Görömbei elkezdte a *Fölszántom a császár udvarát* kezdetű népdalt. Te pedig úgy ordítottad le: Felszántom a Brezsnyev udvarát / Belé vetem hazám búbaját / Hadd tudja meg Brezsnyev felsége, / Mi terem a magyar szívébe / Bánat terem abban búvetés / A magyar élete szenvedés / Megkövetem Brezsnyev felségét / Ne sanyargassa magyar népét.

Néma csönd. Szétdaloltad a bulit. Mindenki szépen, sunnyogva búcsúzott. Kulcsár Szabó és Andor beléd karoltak, te pedig azt kiabáltad: én most Viktor bácsiért is tettem mindezt. Ő az, aki kitartott a forradalom vérbe fojtása után is az elveiért, pedig ha megtagadja azokat, nem zárják börtönbe. S ellen-tétben a szájhős Ady-kutató Kovács Kálmánnal, nem lépett be a pártba. Amikor fölszólította a Tudományos Minősítő Bizottság, hogy folyamodjon a kulturális kormányzathoz: adják vissza a már egyszer megkapott

kandidátusi címét a Fazekas Mihály-monográfiájára, ő annyit felelt. – Még egyszer hajlandó vagyok megírni egy másik kandidátusi disszertációt Csokonai Vitéz Mihályból. Végigjárom a procedúrát a különféle tudományos és áltudományos bizottságok előtt. Erre hajlandó vagyok. Ám EZEKTŐL a kommunistáktól én nem kérek semmit. Ehhez képest mi ez a kis nótázás. – Azt jelenti, Zolikám, hogy örülj, ha nem rúgnak ki az egyetemről egy hecc miatt, amit jó, ha látott negyven ember. S ne is álmodozz többet arról, hogy tanársegéd lehetsz. Felelőtlen vagy! – kiabált rád Andor.

Otthagyt benneteket. Te már a tanteremben magadhoz vettél egy krétát, s rávésted az egyetem bejárati ajtajára magyarul: RUSZKIK HAZA!

S ekkor történt az a furcsa ügy, amikor alig hat héttel a szakest után, 1971. április 3-án éjjel egy több fős, fiúkból-lányokból álló csapat fölírta oroszul az egyetemi kollégium üvegablakára, hogy PASLI DAMOJ RUSZKIE. Másnap reggel az egyetemi felszabadulási ünnepre érkező szovjet delegáció e felírással szembesült. Óriási botrány volt.

S aztán csak hallottátok, hogy mint-ha valójában senki nem akarná elkapni a tetteseket, de elkezdték terjesztetni, hogy Te voltál. Kihallgatták Benkő Istvánt, minden idők legnagyobb egyetemi újságíróját, s arra akarták rávenni: vallja azt, hogy Barna Zoltán a tettes. Különben ráverik az egészet.

Ám az alattomos csapdából a közismerten vonalas, KISZ-es Bolgár Tamás, a későbbi MSZP szocdem- és munkástagozat-vezetője, az akkori úgynevezett Lenin Fiúk Társaságának tagja mentett ki, aki – félig-meddig,

sőt, egészen hamisan – úgy vallott a kedvéért, hogy aznap éjjel végig vele voltál, nem tehetted hát. Egy Lenin-fiúnak köszönheted hát, hogy kime- nekültél látszólag a neked ázott verem- ből. Bolgár és Benkő szerint maga a rendőrség szervezte meg az akciót. S utána elkezdtek terjeszteni, hogy mégis csak te voltál. Ezzel sikerült elérniük, hogy maga a tanszék tiltsa le részvéte- ledet az 1972-es tavaszi budapesti X. Tudományos Diákköri Konferencián, s ezért állították le 1972 tavaszának végén mindhárom magyar intézeti szabadszeminárium-sorozatodat s a pezsgő szellemű diákképletet. Korábban ezt megakadályozta egyszer már Barta János professzor, minden idők legna- gyobb Arany János-kutatója, ám a hivatalosság dolgát megkönnyítette, hogy Barta professzort sikerült nyug- díjba kényszeríteniük, s Bán Imre, a heroikusbarokk-kutatás nesztora, alap- jaiban tisztességes, ám gyáva ember lé- vén minden hivatalos ukázra nyomban rábólintott. Megszűnt hát a diáktanár- segédi státuszotok. Alapjában véve erre ment ki a játék.

Magyarán két gyermeteg tréfának köszönhető, hogy te, Barna Zoltán nem egyetemi professzor vagy itt és most, hanem a jelenkori magyar prózairo- dalom egyik á per egyese – összegez a gyorsbeszédű. tömzsi író-irodalom- történész, László Domi. – Akkor nem írhattam volna le a szakma által kár- hoztatott, antitrendi egyszemélyes iro- dalomtörténetemben, hogy te, Barna Zoltán megírtad az újkor egyik legjobb, összegző értékű szintézisregényét. Úgy, hogy inkább hálával tartozol ennek a szegény Seres Tibinek, mert egyete- mi professzorból tizenkettő egy tucat, olyan nagyságrendű író, mint Barna

Zoltán viszont csak egy van, esetleg kettő. A másik Barna Zoltán költő – teszi hozzá maga Zoltán kissé nagy- képűen.

Elismerem, hogy írtam jó pár, leg- alább tucatnyi jelentést rólad, kedves Zoltán, vörösödik el hirtelen Tibi. Azt, hogy a szegedi napilaptól és a Pest Megyei Hírlaptól kitették a szűrődet, az az én saram. S azt is megírtam, hogy Weimarban a Lenin-mellszobrot te gyaláztad meg és még dicsekszel is vele. De hát ez akkor, a történetek után öt-hat évvel aligha okozott neked kárt. És hát azt gondolom, hogy egy effajta buta nótázás, hogy *Felszántom a Brezsnyev udvarát*, nem hiszem, hogy bárkinek is az állásába kerülhetett volna. S az, hogy a Pasli damoj ruszkie-ügyet a rendőrség szervezte volna meg, az nem más, mint összeesküvéselmélet. Nincs igazatok, Barna Márti és Barna Zoli, s Benkő Pista, Bolgár Tamás és Fehér Gábor is tévedett.

NEKED NINCS IGAZAD, TIBI! – szólalt meg Nyéki Tamás, az egy- kori szívűjság, a fő balosfórumok ál- landó színház- és irodalomkritikusa. Nem hallgatok tovább, talán Isten megbocsájtja mindazt, amit 1990 óta hordozok teherként a lelkemen, Gyógyíthatatlan rákos beteg vagyok, hónapjaim vannak hátra, s megtér- tem, fölvettem a betegek kenetét. Ám a gyóntató atyám azt mondta, hogy a legnagyobb bűnömért ő csak feltétele- sen ad feloldozást, ami csak akkor válik érvényessé, ha nektek, a fő áldozataim- nak is bevallom, amit tettem. Én, a du- nántúli, örmény származású, jómódú falusi cipész fia csak úgy kerülhettem be még az egyetemre is, hogy önként és dalolva jelentkeztem hazafias alapon három per hármas besúgónak iskolánk

BM-összekötőjénél. S az egyetemen a helyi összekötő Tenke Gáspár hadnagy összehozott a baljóslatú Hodobán alezredessel, aki följánlotta, hogy mivel remekül és ésszel dolgozom, legyen hivatásos, magyarul három per kettes SZT-tiszt. S mivel tanulmányilag is, besúgóként is jelesre teljesítettem, a jeles tanári diplomámmal együtt őrnagyi rangra is emelkedtem. Nos, azért is remek, hogy ti, Barna Márti, Barna Zoli és Seres Tibi is együtt vagyok, mert elsősorban én siklaltam félre a civil pályákat, s nektek kell a papom szerint bűnvallást tennem. Emlékszel, Tibi, amikor lehúgyoztad a szovjet emlékművet, milyen hamar kijött a yard? Ez csak úgy történhetett meg, hogy én, amikor gyáván elpályáztam onnan, leállítottam egy URH-s kocsit, felmutattam az akkor már hadnagyi BM-igazolványomat, s a nyakatokra küldtem. Tehát én tettelek téged erkölcsi páriává, de én nálad sokkal nagyobb bűnös vagyok. Te csak téglá voltál, én kőműves. És Zoltán énekléséről is én értesítettem már másnap Hodobán alezredest, s együtt főztük ki neked a fekete levest, hogy nem tartóztatunk le, hanem megszervezzük négy ürge, azaz beszervezett civil sima besúgó lánnyal a Pasli damoj ruszkie-kiírást az egyetem kapujára április 3-án, s aztán rád fogjuk az egésztest. Személyesen tanúsíthatom, én vezettem le a műveletet. Persze a túlbuzgó Tenke hadnagy mindenáron fedezni akart engem, és kihallgatta Fehért és Bolgárt, s próbálta őket arrá rávenni, hogy ők tanúsítsák, bizony, te voltál a hunyó, de egyikőjük sem volt erre hajlandó, sőt, Bolgár Tamás, mivel nagyon szeretett téged a gondolkodásbeli különbségek dacára, még azt is állította, hogy egész éjjel együtt

ittatok. Ám a leleményes és kitartó alezredes megnyugtató bennünket. Azt mondta: semmi baj. Most egy kicsit elhallgatunk, s három-négy hónap múlva én elkezdem terjesztetni, hogy a kiírás bizony Barna Zoltán műve, csak valaki hamisan tanúzott mellette a fejesek közül, ezért úszta meg. Nos, ebben is maximumra teljesítettem, a hír eljutott az egyetemi pártvezetéshez is, s ezért torpedózták meg az egyetemi és a folyóirat-szerkesztői pályafutásodat. EGY REAKCIÓS PARTIZÁN NEM LEHET NÁLUNK EGYETEMI OKTATÓ, MERT BÁR AKI NINCS ELLENÜNK, AZ VELÜNK VAN, BARNA ZOLTÁN ELLENÜNK VAN. Summa summárum, Hodobán alezredes, akit te egyszer súlyosan megsértettél, pufajkásnak nevezted egy egyetemi rendezvényen, elérte a célját.

Nos, kedves barátaim – a szájára üt. – Nem vagyok méltó a barátságotokra, de meg tudtok nekem bocsájtani?

Nekem nincs mit a szemedre vetni – felelte Tibor. – Igaz, te tettél besúgóvá, tönkretetted az életemet PONT ugyanúgy, ahogy én meg a másokét. Nem vagyok hívó, de a ti Istenetek megbüntett. Egyedül vagyok, engem is elhagyott a nejem, mert senki sem bírta elviselni az örökös bűntudatomat.

Márti vette át a szót. – Azt hiszem, Zoli nevében is mondhatom, hogy mi teljes lelkünkéből megbocsátunk neked, már csak azért is, mert az egyetemi oktatói pálya zsákutca lett volna egy olyan formátumú író számára, mint az én szerető uram. Csak egy egyetemen aligha szerezhette volna meg azt az enciklopédikus tudást a mai magyar valóságról, amit Domokos is dicsért nála az irodalomtörténetében. Ám van

egy kis bökkenő, amit majd Zoli kifejt, mint műkedvelő teológus.

Vigyázz – tette hozzá Zoltán. – Mi reformátusok vagyunk, s mi csak Istennek, Jézusnak, a Szentléleknek és a Szeplőtelen Szűz Máriának gyónunk. Ám azt a plébánosod is nyilván elmondja majd, hogy az effajta vétkek alól, mint a mulasztás és a Szentlélek

elleni bűn, csak maga a Szentháromság adhat feloldozást.

Barna Márta zárja le a beszélgetést. Mi tiszta szívvel, sanda felhangok nélkül imádkozunk azért, hogy ISTEN LEGYEN IRGALMAS HOZZÁD AMA NEHÉZ ÓRÁN, AMELLYEL HAMAROSAN SZEMBE KELL NÉZNED. ÁMEN.

Eszteró István

Naiv modell

Így szólt a piktör: „Aktra termett
E karcsú test... e két halom...
Vetkőzz hamar le, angyalom!”
És mert a célhoz ez vezet,
A kis modell levetkezett.

(Heltai Jenő: A modell)

Imád téged a szemforgató allűr,
Botticelli után annyi tehetség
követi idomok szimmetriáját,
hívóval hívebben hogy eljegyezzék,

dómboltozatok angyali karában
pirul a fény, lúdbőrzik ígézet,
csendes áhítatot szájon csókolnak
a láthatatlan ledér lidércek,

ecset ragacsát, enyvek ízét, bűzét
testálja testedre bűn, iszonyat,
magába szív a feslett festővászon,
rojtosodó erekből iszogat,

köldök kráterén, mell dombhajlatán
izmosodik izmus, művészi krédó,
kubista tördel, expresszionista
vájja ki fél szemed, nincs vita, vétó,

felfal végül szőröstül-bőröstül
Picasso után száz piktör, színzseni
verseng aurád oázisait
sivatagban megörökíteni...

Extra modell

*A válogatás csontra, bőrre, agyra
menő manipulációs manőver,
mint HŰS KFT tereli, tuszkolja
páráit fényes stáb operatőrrel,*

*egy vetkőztet, sminkel, meztelen mellre
medúzát illeszt, nyakra szalamandrát,
szájra lila hernyót, homlokára
koronázatlan béka, aranyalmát*

*csupán az kap, aki körmén csótánnyal
sikoltozás nélkül még mosolyogva,
sőt, flegmával tekint a felvételtől
az alulmaradt próbarobotokra,*

*kék szemhéján százlábú szempilla
kapaszkodik meg bajlódó malőrrel
pokoli pillantást tovább árnyalva,
ha még szemezni mernél a nagy Ő -vel,*

*ki örök Rómák romló romjain
vénuusi kellemből csúfságot űzve
dúló divat dívájaként lenne
szexfesztiválok kamikaze-szüze,*

*amerre csömörörömben tocsogva
bomlik bálványimádó csőcselek,
nem bűbáját bámulja, azt lesi,
beveti-e skorpió ősz cselét.*

Kaktushölgy

*Szeme, szája, keble tövis,
késre vágyót üt át tüske,
gyűjtson lángra karcsú forma,
sejtelem hamvas ezüstje,*

*megejteni vérző próba,
derekára alvad tenyér,
ám virágzó karja ölel
bársonyába szerelmedért...*

Lőrincz György

Az életművész

Kint szemerkélt az eső. Szomorú őszi este volt, amilyenek csak itt, nálunkféle vannak, amikor ködpamacsokat pipálnak a hegyek és elkezdődnek a hosszú őszi esőzések.

A vendéglőben csend volt.

Pontosan az ablak mellett ültem, hallani lehetett az esőcseppek halk koppanásait az ablakpárkány bádorgorítólemezén s az ablaküvegen. Az utcán néha elhúzott egy-egy kocs, a fényszórók ilyenkor élesen és hirtelen végigsimítottak az ablakon, aztán kint újra sötétségbe borult minden, csak az esőcseppek kopogtak változatlanul.

A szomszéd asztalnál két férfi beszélgetett.

– Legalább ennyi változott – szólalt meg az öszülő hajú, barna, magas férfi, és ujjával végigsimított a tiszta fehér abroszon.

– Nemcsak ennyi – vette át a szót a társa, egy alacsonyabb, göndör hajú, szőke, kékszemű férfi –, végül is megvallhatjuk a magyarságunkat.

Koccintottak, ittak. Egy üveg vörösbort állt előttük, nem voltak spiccesek, talán ők is pár perccel előbb ülhettek le, szomorúság lengte körül őket.

Néhány pillanatig szótlanul meredtek a tiszta, fehér abroszra. Újra a magas barna törte meg a csendet.

– Ez már a második „demokrácia”, amit megélek, szeretném illúziók nélkül élni meg.

Az elmúlt időkre gondoltam: a sütötégasinkra, a félelemre, amely rákö-

vesedett az arcunkra, a lelkünkre, s úgy fogta keretbe őket, ahogy a téli moccsatlan fehérség fogja keretbe a tájat.

Idáig jutottam a gondolataimban, amikor kinyílt az ajtó és belépett Z. Az első percben nem is ismertem meg: borostás volt, sötétkarikás szemét véreerek szelték át, kopott, vasalatlan nadrág volt rajta és vitézkötéses, szürke posztókabát. Körülnézett, de nem helykereső – hisz a vendéglőben alig ültek –, hanem társkereső szándékkal, végigfutott rajtam is a tekintete, egy pillanatra úgy tűnt, föl is villant a szemében valami, mégis a szomszéd asztalt választotta, és határozott léptekkel el is indult arra.

– A fene enne meg! – szólalt meg a göndör hajú szőke, de nem tudta befejezni a gondolatot, sem pedig válaszolni társa „miért?” kérdésére, mert Z. már ott is állt mellettük, és szó nélkül leült.

Tulajdonképpen ekkor ismertem fel. Évek óta nem láttam, valamikor együtt katonáskodtunk a moldvai fejedelemség székhelyén, én is, ő is telefonközpontosok voltunk, ő egy belügyminisztériumi egységnél, én egy tűzérezrednél. Esténként, amikor a sötétség s vele a magány ránk köszöntött az idegen csillagok alatt, fölhívtuk egymást, és sokáig beszélgettünk, olyan volt ez, mint egy darab az otthoni világból, mintha annak a melege lengne körül, a szöveg mögöl érezni lehetett

a távoli otthonunkat, az éppen elmúlt gyermekkort, mindent.

Aztán leszereltünk.

Később hallottam, hogy ő is, mint én, helyettes tanár egy tanyai iskolában, amikor váratlanul találkoztunk.

Ez a találkozás viszont furcsa volt. Akkor már itt dolgoztam, ahol azóta is élek, ebben az ódon hangulatú kisvárosban, ahol macskaköves utak tekergőznek a templomok árnyékában, ahol a hatalom már akkor azon mesterkedett, hogy megtörje épp ezt a sajátos hangulatot, az utcán egyre több volt az idegen szó, s épp találkozásunk napján terjedt el a hír, hogy az üzletekről le fogják szedni a magyar feliratokat.

Z. jól öltözött, túlzottan elegáns volt ahhoz, hogy tanyai tanító legyen. Megöleltük egymást: – Hogy vagy? – kérdeztük szinte egyszerre, s én kirobantam:

– Te mit szólsz mindehhez? Hallottad, mi történik? Azt beszélük, szedik le a magyar feliratokat!

És folytattam:

– A fene enné meg a vén disznóját, hát idáig jutottunk? – Z. rám meredt. A szeme vészesen felvillant, úgy tűnt, körül is nézett, mint aki fél valamitől, valakitől – ekkor még nem sejtettem semmit, de pár percre annál többet, mert:

– Te kiről beszélsz? – kérdezte. – Kiről?

S végigmért újra, összehúzta még a szemöldökét is.

– Kiről? Hát kiről?! Jól tudod, hogy kiről! – válaszoltam.

Megnézett, tekintetétől a gyomrom felszorult egészen a mellkasom alá.

– Te nem tanulmányozod eléggé N. C. elvtárs tanait! – mondta.

Majd folytatta:

– Az az érzésem, hogy még felületesen sem olvasod!

Ekkor már tudtam, hogy rossz helyen szoltam, a feleségem szerint „általában az ember szája vereti meg a seggét”, a félelem felgyöngyözött bennem, majd le is ülepedett rögtön, megkövesedve a gyomromban. „No, csak innen tudjak visszavonulni, Istenem” – gondoltam, hirtelen eszembe jutott:

– Mi lesz vasárnap? Mit fog csinálni a „kicsi Rapid”?

A „kicsi Rapid” városunk nagy futballcsapata volt, valahányszor csak nem volt, amiről beszélni valakivel, nem kellett más, bedobni a „kicsi Rapid” témát, s akkor már órákat tudtunk beszélni megszakítás nélkül, mert semmi sem ragyogott olyan tündöklően, mint a Rapid az emberek szívében. Több oka volt persze ennek is, de talán a legfontosabb, hogy akkor már csak a meccseken lehetett nyugodtan üvölni, káromkodni, szidni a bírót, és senkit sem vittek be a milíciára, ráadásul ha a Rapid győzött, mindenki önfeledt lett és felszabadult, megfelekezett még a „diplomatakenyérrel” is (a lapos, barna kenyeret csúfolták az emberek így, amely belefért a diplomatatáskába), a havi tízdekás vajról, a tíztojásos fejadagról, nem volt annyi kékre vert nő, veszekedés, mert egy hétre, kettőre mindenki kiüvöltötte magát, megszabadult a gyomrába sűrűsödő félelemtől. Egyszóval – „a kicsi Rapid” terápia volt.

A téma hatott:

– Remélem, győz – mondta Z. – Nagyon fontos lenne, hogy győzzön.

Megvillant a tekintetében valami más is – elkészöntünk.

Én két héttel vagy talán egy hónappal korábban kerültem ahhoz az üzem-

hez, ahol ez a találkozás lezajlott, alig vártam, hogy Z. eltűnjön, megszólítottam az egyik ott tébláboló, gyanúsán nézegető mestert.

– Nem ismeri véletlenül ezt az embert? – kérdeztem.

– De – válaszolta az furcsa hangsúllyal –, de!

Majd:

– De mi van? Mi történt?

Elmondtam, hogy „mi történt”, a mester csapkodni kezdte a térdét, röhögött, röhögött.

– Miért?

– Mert pontosan az ideológiai kérdésekkel foglalkozik, és szekus!

Eszembe jutott a feleségem, kilüdbőrözött az egész testem, elköszöntem a mestertől, visszamentem az irodába. Nem szóltam egész nap senkihez, hallgattam otthon is.

Hallgattam – vártam.

Vártam, de nem történt semmi.

Eltelt egy nap, kettő, három.

Eltelt egy hét, kettő, három.

Megnyugodtam.

Ahogy Z. leült a szomszéd asztalhoz, letelepedett vele a csend is. A szőke férfit szemmel láthatólag zavarta Z. jelenléte. De Z. úgy tett, mintha nem venne tudomást semmiről. Mintha minden a legnagyobb rendben lenne.

Kigombolta még a kabátját is – kényelmesen elhelyezkedett.

A csend egyre kínosabb lett a szomszéd asztalnál, a két férfi üres, kifejeztelen tekintettel nézte az asztalterítőt, látszott rajtuk, nem tudnak mit kezdeni Z.-vel, nem tudják, hogy lehetne visszavonulni, egyáltalán, mit kellene tenni. Pedig ekkor már Z. rég nem jelentett semmit a város szemében. Nem, nemcsak a változások után, már azelőtt sem. És az igazsághoz

tartozik, hogy a vitézkötéses kabátot sem a változások után csináltatta. Egy nap, a nyolcvanas évek végén – ekkor már jelkép volt a vitézkötéses kabát, ahogy a székely kapu is – Z. így ment végig a városon, beszéltek, így ment be a „munkahelyére” is. Nemsokára betegnyugdíjazták, majd később áthelyezték egy más munkahelyre. Persze, hogy Z. már nem az, nem hitte el senki, mindenki tudta, mi van az ilyen „áthelyezések mögött”. Z. erről nem vett tudomást, nem törődött a „város véleményével”, egyre többet ivott, elhagyta a felesége, a családja is. Kilencvenben úgy nézett ki, talpra áll, március tizenötödikén vitézkötéses kabátban, magyar zászlóval a kezében ott állt ő is a sokadalomban, sírt, mint mindenki, sírt – egyedül.

Az emberek elhúzódtak tőle.

Az emberek elhúzódtak tőle, megszorodtak a „magyar emberek” is, ekkor már nagyon sokan voltunk magyarok, a magyarok mind magyarok voltak, a volt párttitkárok templomba kezdtek járni, az aktivisták is, valami nagy zavarodottság történt az életünkben, a kommunistákról kiderült, hogy nem voltak kommunisták, az aktivistákról, hogy nem voltak aktivisták, jobbnál jobb magyar ember lett mindenki, csak azok kezdték szégyellni magukat, akik addig is magyarok voltak. A zavarodottság odáig fajult, hogy már senki sem tudta, ki kicsoda? A „rég magyaroknál”, akik addig is megvallottak magyarságukat, egyik napról a másikra jobb magyarok születtek. Olyanok, akik addig nem nyilatkoztak soha magyarként, most magyarként kezdtek nyilatkozni: egyleteket hoztak létre – alapítványokat. Turulmadárral – turulmadár nélkül. Mindenki elnyo-

mott volt – mindenki mártír. Ellenálló, disszidens. Voltak olyanok, akiket '89-ben többször agyonvertek. Voltak, akik föl is támadtak. Csak a besúgókról nem derült ki semmi, nem lehetett tudni semmit.

A város élt – a város tele volt magyarokkal.

Egy évig.

A következő március tizenötödikén viszont a város már nem volt kidíszítve magyar zászlókkal. A főtéren is mindössze csak egy magyar zászló volt – román, német társaságában. A tömegben is mindössze három.

Z. fogta az egyiket.

– A fene tudja, hogy van ezekkel – mondták az emberek, s elhúzódtak tőle.

A szomszéd asztalnál a csend kijegecesedett, pedig ekkor már mindenki tudta Z.-ről, hogy most már nem lehet az. Használhatatlan. Tudták: egyedül él, nincs senkije, s azt is, hogy volt osztálytársaitól néha-néha pénzt kér egy decire, féldecire, vagy leül egyesek mellé.

Már-már inteni akartam a pincérnek, amikor a göndör hajú szőke megelőzött, Z. felé fordult.

– Mit kérsz, Z.? – kérdezte. – Mit innál, ha volna?

– Egy fél vodkát – mondta Z.

Hozzáfűzte:

– Jó a román is.

– No, nézd, még csak nem is válogat – mondta a göndör hajú szőke, majd az érkező pincér fele fordult:

– Egy vodkát az úrnak – rendelt –, egy egész vodkát.

A feszültség, úgy tűnt, felengedett mindhármunkban, vagy legalábbis ugratássá szelídült, más irányt vett. A pincér kihozta a vodkát, Z. valósággal fölvidult. Koccintottak, ittak.

– S hogy vagy, Z.? – kérdezte váratlanul a göndör hajú szőke, kedélyeskedve, fölényesen.

– Jól – mondta Z. – Jól. Kitűnően.

– Látom, vitézkötéses kabátod van, olyan, amilyent őseink viseltek.

– Pontosan – helyeselt Z. – Pontosan.

Végignézett a vitézkötéses kabáton, büszkén, még a kezével is végigsimított rajta. Fölhajtotta az italát, gyűrött Carpați cigarettát vett elő, kényelmesen rágyújtott.

– Még egyet – intett a pincérnek –, még egy decit.

– Hallom, elhagyott az asszony, a család – folytatta a göndör hajú, s úgy tett, mintha nem venne tudomást a rendelésről.

– Jól hallod – válaszolta Z. egyre vidámabban –, jól hallod!

– S aztán ezt a kabátot mikor csináltattad? – kérdezte a göndör hajú szőke.

– Ezt? – simult ki Z.-nek az arca. – Nyolcvanhatban. Nem emlékszel?

– De nem viselted, ugye? Nem viselted?

– Dehogynem – mondta Z. – Dehogynem. – Te tudod ezt a legjobban!

A csend, úgy tűnt, megdermed valamiért az asztal fölött.

– Na jó – visszakozott a göndör hajú szőke –, na jó.

– Huncut vagy – mondta váratlanul Z. – Kértem egy decit, ne feledkezz meg róla!

Még a mutatóujját is fölemelte, lát szott, hogy teljesen ura a helyzetnek.

A pincér kihozta az újabb italt, koccintottak. Z. fölhörpintette az övét, szinte kicsepegettette.

– A vitézkötéses kabáttal kapcsolatban pedig – szólalt meg éllel a hangjában –, én mindig magyar ember voltam. Mindig!

– Igen – szólalt meg a magas barna, mintha kívül rekedt volna az eddigi beszélgetésen –, kellett a magyar ember oda is!

– Lehet, különb, mint sok más – folytatta töretlenül Z., és a szőkére nézett.

– Igen – mondta a magas barna, őszülő hajú –, így van.

És kiköpött.

Az alacsony szőke hallgatott.

– Sok embert megmentettem – folytatta Z., mintha nem látta volna, mi történt.

– És sokat nem – mondta a barna.

Csend lett. Szinte hallani lehetett a csendet egy pillanatig, s most már egyértelművé lett, hogy a társalgás az előbbtől teljesen más irányt vett, a göndör hajú szólalt meg:

– Ne beszéljünk erről!

Békítően hozzáfűzte:

– Beszéljünk inkább a kurvákról.

De a magas barna most már való-
sággal beledühödött.

– Magyar ember voltál – vágta oda Z.-nek –, magyar szekus!

Egy ideig csend lett. Fogták egymás tekintetét, várni lehetett, hogy bármelyik pillanatban összevereked-
nek. De ekkor a göndör hajú fölállt, intett a pincérnek s fizetett. Aztán karon fogta a társát, fölhúzta, elindultak. Ekkor Z. rám nézett, majd elnézett a fejem felett. Pedig akár-
csak, amikor bejött, fölillant valami a tekintetében.

– Nem ismersz meg, Z.? – szoltam át az asztal fölött.

– Nem – mondta Z. határozottan.
– Nem.

– Tényleg nem ismersz meg? – kérdeztem újra. – Hogy vagy?

Rám nézett:

– Kitűnően – mondta. – Néha le-le-
ülök a régi „munkatársaim” mellé, el-
tárgyalok velük.

Elhallgatott. A fejét a mellére ejtette
– többet nem nézett rám.

Azon az estén

Korán feküdt mindenki abban az időben. Azon az estén már csak a vacso-
ra volt hátra nálunk is, apám ott feküdt a heverőn, édesanyám a puliszkát keverte, én és nagyapó olvastunk; a puliszkaillat belengte a szobát, arányló fénye volt a párának is, akár a lisztnek, amelyből anyánk a puliszkát keverte. Csodálatos puliszkát tudott keverni anyánk, amikor kiborította, olyan volt, mint az őszi égmögött a nap, de az is lehet, hogy a nap sosem volt épp annyira arányló, mint a puliszka, melyet kevert anyánk.

Meghallottuk a lépteiket. Ez meglepett mindenkit, mert a kaput nagyon korán bezártuk, a „sátorfedelű kocsik” ideje volt, még a zsalukat is leengedték akkoriban, leengedték mi is, fény sem szűrődhetett ki a házból, a csenden kívül nem szűrődhetett ki semmi, s ezt törte meg szinte sikolyként a kavics-
csikorgás, a fel-felnyikorgó léptek zaja, hallani lehetett, hogy valaki jár az udvaron, hogy jön-e vagy megy, azt még nem lehetett kivenni, csak a léptek nesze hallatszott, csak annyi, és tudtuk, hogy

ha jön, akkor nagy baj kell legyen a rokonságban, vagy éppen „azért” jön...

Emlékszem, nagyon tisztán emlékszem, először édesanyám hallotta meg a lépteket, föltartotta a fejét, még a fejkendőt is egy kicsit hátrébb tolta a keze hátával – mert valahányszor puliszkát kevert, mindig kendőt kötött, hogy ne hullhasson hajsza a fazékba –, föltartotta a fejét, hogy jobban hallhassa a lépteket, a pára belengte az arcát, teljesen fehér lett, szemeiből, ahogy nagyra, rémültségre váltak, szinte süttött az aggodalom.

– Valaki jár – mondta, miközben szemei ide-oda röpködtek –, valaki jár.

Nem szóltam semmit, nekem amúgy sem volt szabad szólnom, csak ha kérdeztek, csak nagyapóra néztem, s ekkor majdnem elcacagtam magam, mert nagyapó a száját is ellátotta, a szemüvege teljesen lecsúszott az orra hegyére. Nagyapónak szürke szemei voltak, meg fehér, nagy, lelógó bajusza, s így, ahogy a keret fölött belenézett a sápadt lámpafénybe, olyannak tunk a szemei, mintha a szembogarai kiröppentek volna a szemhéjai alól, az ajtón át ki az udvarra, talán hogy ne csak halljon, de lásson is, mert akkor már egészen az ajtó előtt zörrent a kavics, s aztán megreccsent a deszkalépcső, s már nem kellett hallgatónunk. A községi irodaszolga volt. Kopogott, bejött, köszönt.

– Jó estét – kapott a szón anyám, de ekkorra már felült apánk is, ott ült bambán szétfolyó arccal, még nem értett semmit, de pár percre rá talán annál többet, mert szinte eltorzult az arca.

– Jó estét – köszönt ő is –, jó estét, Káruy – mert így hívták az irodaszolgát, aki járt már máskor is nálunk, s akit anyánk mindig megkínált valamivel,

mert anyám olyan volt. „Három férfi keresetét is el tudta volna osztogatni” – ahogy apánk mondta. Az irodaszolga jött, de ahogy belépett, ahogy megállt az ajtóban, ahogy hivatalos-komolyan körülhordozta a tekintetét, rögtön lerítt róla, hogy küldetésben van, nem is lépett előbbre az ajtóból, onnan mondta:

– András bátyám, hívatják a község-házára!

És már fordult is meg, hogy elinduljon, hogy kilépjen csendünkől, de ekkor megszólalt anyánk:

– Hát állj meg, Káruy, állj meg egy percre, ne siess annyira!

S ahogy az irodaszolga megtorpant, már rá is csapott a kérdéssel:

– Másokat hívatnak-é?

Káruy nem válaszolt, hallgatott, állt a félig nyitott ajtóban, mint aki menne is meg nem is, fogta a kilincset:

– Nem tudom – mondta hangosan, de közben, akárha valaki hallgatónna, intett a szemével. – Nem tudom – ismételte meg. Aztán mintegy idézve valakinek a szavait, hozzáfűzte: – Nekem csak az a kötelességem, hogy időben és pontosan végrehajtsam az utasításokat, ne halljak, ne lássak.

Aztán, mint aki így is sokat mondott, kilépett az éjszakába. Anyám szegény megkövült a kályha mellett, még a puliszkakeverésről is megfeledkezett – nem is vacsoráztunk aznap este –, apánk húzni kezdte a cipőjét.

– Akkor lemegyek István bácsiékni – szólt. A testvérbátyja volt, csak úgy hívta: „István bácsi”, mert abban az időben, mikor ők gyermekek voltak, a kisebb testvér magázta a nagyobbat, és nemcsak magázta, de tisztelte is, és a legérthetlenebb az volt, hogy anyánk nem mondott ellent, nem mondta: „A puliszka meglúdbőrözik, ne menj seho-

vá!” Csak hallgatott, mint ahogy hallgatott nagyapó is. Én akkor már tudtam, miért megy István bácsiékni: elmegy megtárgyalni a „dolgot”, mert nálunk az volt a szokás, hogy testvérként mindent megbeszéltek. Húzni kezdte a cipőit, anyám meg ott állt mellette, leste a tekintetét, karján a ronggyal, kalappal a kezében.

– Hát akkor még onnan hazajössz-e – kérdezte –, vagy felmész egyenesen oda?

Mire apánk azt válaszolta, felmegy oda.

Erre még azt kérdezte anyám:

– Nem kellene-e tisztát vegyél, András, nem kellene-é?

Apánk nem válaszolt, álomszerű mozdulattal kivette a kalapot anyám kezéből, elindult. Már az ajtóban volt, amikor utolérte anyám hangja:

– Hát nem is köszönsz, András, nem is köszönsz?

Apánk meg, mintha álmából ébredne, megállt, megtorpant.

– Mégis tisztát veszek – mondta.

Mire anyánk:

– Ne gyere vissza, eridj, nem lesz szerencséd!

– Tisztát kell vegyek – szólt apánk.

Csontos Márta

Andante

megszakításokkal

*Tapintatból nem vagyok őszinte.
Gyávaságból áldozom fel magam.
Undorodom.*

*Tőlem magam miatt,
magamtól temiattad*

(Szvétek Gábor: Adagio 3)

*A kaland-tekercest végre
rásimítottam az égre.
Vártam a segítséget.
vártam, hogy a betűk
az erősödő fénypermetben
kirajzanak majd a napsütésre.*

*Önmagam ítéletét vártam,
tőled semmiképpen
nem fogadom el... szavad
csatazaj nekem, hadüzenet,
tisztaságod bemocskolta
jelenlétem...
nem lettem egy az Egyben veled.*

*Tudom, mindenki másként
hülye, tiszta megismerés nincs,
csak felismerés van,
melyben nem marad más,
csak a veszteség üledéke...
nincs ünnepi nagy találkozás,
hiába gyújtok gyertyát veled,
ha érted zúgatom a harangot,
magamért imádkozom;
nem akarom, mégis elfeledlek.*

*Kölcsönvettelek a készletből,
de már nem tartogatom magam
neked, veled maradok birtoklás
nélkül, s egyre vékonyodom,
ahogy leválasztom rólad a felesleget.*

Kalandparkban unokámmal

Nimródnek

*Az alkonyat mélyén
aranybánya működik
amiről csak a gyerekek
és a költők tudnak valamit.*

(Baán Tibor: Számlálatlan)

*Néha jó, ha te történsz velem,
s élhető válik az élet hirtelen,
újra belém téved a fény, veled
vagyok újra gyermek s koravén.*

*Már nem kérdezem lehet-e
nélkülem valami
a fehérbe öltözött semmi.*

*Nincsenek már eltékozolt alkonyok,
nem érdekel, ha magához ölel a vigasz,
arcod szent lobogás a mesék oltárán,
s érzem, a bennem lévő sebzett tündér
magasba emel meggörbült gerincem
viráglétráján...*

*Most már tudom, nélküled miért
volt torzó megsérült történetem.*

*Játszom a versben a túlélőt, legózok
a szavakkal, kirakom veled a bűvös
kockát, vonatot indítunk a legendák
ősi földjére, együtt keressük a Találkozás
nevű állomást, leereszkedünk a mélybe
angyalok hajfonatán, lepkével
hintázunk a padok deszkavázán.*

*Tudom, létem már megfakult csendélet,
most mégis megosztom a világot
egyedül csak veled...
már nem érdekelnek hamis előjelek.*

*Hangod dallamot kopog ablakomon,
a reggeli fohászbán te vagy
az összekötő szöveg.*

*Színes tintákba mártott ujjaid
gyurmáznak arcomon, a kerti lépcsőkön
alig tudok lépést tartani veled,
de tudom, nem én vagyok a ritmusban,
maga a ritmus vagyok,
s talán ezt az ütemet majd akkor is
érzed, ha a mennyei térképre átvonulok.*

Átrostált holnapok

*A félelem s az álom
volt apám és anyám.
A folyosó meg a
kitáruló vidék.*

(Pilinszky János: A többi kegyelem)

*Már kiszívták mások a csillagok
vérét, nem volt számomra
segítség, fényeddel
nem tudtam töltekezni.*

*A titkokhoz nem volt
hozzáférésem, csak kínozott
az akarat szögesdrótja... hiába.*

*Nem ölelt a megkönnyebbülés,
összezártam... méhemből kiszáradtak
a szirmok, atrofias lett a vágy.*

*Már nem számít bennem más,
csak a múltbeli ragyogás, halott
köveken vagyok élő álom.*

*Isten tenyerébe melegszik
megtépett, rongyos valóságom.*

Kovács R. Andrea

Mocsok

Van itt minden.

Szar, húgy, hányás, némi vér.

Mint mindig.

Munkához öltözve, jegyzetfüzettel és ceruzával a kezemben könyökölök az ablakpárkányon. Reggel hét van, szitáló eső. A rántotta és a kávé ízét mezítlábas Fecskével ütöm el. Természetesen. Nyelvem hegyén apró, kesernyés dohánydarabok, torkomban gyomorsav. Ujjaim közé csippentem és messzire pöccintem a dohánymorzsát. A kipufogók bűze, emberi és állati végtérmekek elegye penetráns koncentrációban facsarja az orrom. A hányingert legyűrve köpök egyet és utánaküldöm a csikket is. Ahogy azt kell.

Az utcán elhaladó, munkába igyekvő lakók szorgalmasan próbálják kikerülni a gyanús állagú foltokat és kupacokat. Meg egymást. Multságom keserédes ízét nem az adja, ahogy a mocskot kerülgetik. De ahogy mindent megtesznek azért, hogy véletlenül se érjenek egymáshoz! Na, az már sokkal szórakoztatóbb. A közelség, főleg az érintés több bajjal jár, mint a szaros cipőtalp.

Szemben, a Dessewffy utca túloldalán, a 4-es szám alatt nyílik a kapu. A karórámra nézek.

Negyvenesnek tűnő figura lép ki barna öltönyben, kezében aktatáska, fején kalap, lábán karmos ujjak. Körmömmel megkocogtatom a párkány bádog esővetőjét; a sauri azonnal felnéz. Pontosan, hiba nélkül méri be

a zaj forrását. Halványbarna arcpikelyeinek szegélye élénkvörössé válik, állcsontja vonalából gyöngyházzsínú, apró tüskék pattannak elő riadtan, villás nyelve izgatottan ízleli a levegőt, torka hevesen pulzál. Miközben szemmel tart, hátával a házfalhoz tapadva indul el. Húsz perccel korábban a szokottnál. Magamban csak Pogona úrnak hívom, bár a III/I-es jelentésből pontosan tudom, hogy nem ez a neve, ahogy azt is, hogy könyvelő egy műgyanta-beszállítónál, Soroksáron. A Polimertechnikai Kutató Intézet felülvizsgálata során talált anomáliák miatt Pogona úr megfigyelése stratégiailag szükségyszerű. Természetesen.

A következő kapualjnál fordul csak orral a Bajcsy-Zsilinszky út felé. Gyorsan lépdél, galambszaros zakója láttán némi elégtételt érzek. Lehetetlenség minden mocskot megúszni. Lustán húzok egy rovátkát a jegyzetfüzetembe, majd folytatom a megfigyelést. Ahogy azt kell.

Jobbról, a Nagymező utca irányából egy beszállító érkezik, megáll a 6-os szám alatti vegyesbolt előtt. Öt perc késéssel. Luthger, a vegyesbolt mokány tulajdonosa kilép, hevesen integet az autó felé. Ahhoz képest, hogy törp, meglepően tehetséges érzései elrejtésében, de rajtam nem fog ki; arcán túl szívélyes a mosoly és feltűnően kerüli tekintetem. A sörgyár kisteherautójából két, kék munkaruhába öltözött, jól megtermett férfi száll ki. Az autó rakete-

re kinyílik és a melósok ötösével cipelik a boltba a megrakott rekeszeket. Ennyi izomerőt elpazarolni egy sörgyárra, mikor az ÁVH tárt karokkal várja az orkokat! Megnyalom a ceruza hegyét és komótosan felrovok pár javaslatot a füzetembe. Ezeket a srácokat kár volna veszni hagyni. Hogy honnan kerítenek nekik méretben passzoló bakancsot, azt nem tudom, de sokkal jobban mutatnak majd egyenruhában. PPS-41-essel a vállukon. Természetesen.

Balról, a Bajcsy felől egy magas nő fordul be az utcába. Pont időben, Maruszja!

Széles karimájú fekete kalapot és hosszú, bézsszínű kabátot visel mélybordó mohair sállal, szintén bordó kiegészítésként a bal könyékajlatában hordja. A jelentésből tudom, hogy francia rúzsot rejt a táska mélye, valahol a púderkompakt és a csőre töltött Makarov között félúton. Okos lány; épeszű félelf még az ő pozíciójában sem lép ki fegyver nélkül az utcára. Maruszja kényeskedve tipeg, le se tagadhatná, hogy a Bolsoj balerinája, cipősarka lépteinek ütemét kopogja. Az Operába igyekszik. Jobb kezével összehúzza maga előtt kabátja alját. Még elég messze van, de úgy hiszem, ezúttal teveször kabát lehet rajta; amilyen féltő gonddal óvja a pizsoktól. Amikor még én is ilyen kabátot hordtam és ugyanígy tipegtem és ugyanígy féltettem a drága ruhám, ugyanezzel a mozdulattal próbáltam magam előtt összefogni. Ahogy azt kell. Közeledik, látom, hogy ezúttal bőrkesztyűt is visel. Színben a sálhoz, táskához illőt. Természetesen. Valahol felettem nyílik egy ablak, a hang alapján bemérem a távolságot; két emelettel feljebb. A muskátlicserép épp az orrom előtt zuhan lefelé, és

fülsértő csattanással kimúlik a járdán. Egy újabb rovátka kerül a jegyzetfüzetembe. Grünwald házmasternek ez az utolsóelőtti dobása.

A nő felnéz, keze a táskában, jobb szem alatt bő kétnapos monokli sötétlik, tekintete szigorú, számonkérő, egyenesen rám szegezi. Mellényzsebemből előhúszom a jelvényem és nem titkolt arroganciával felmutatom. A bágyadt napfény éppúgy visszariad tőle, mint a nő, aki immár minden eleganciát félretéve rohan tovább; hosszú kabátja alját egy Zaporozsec redvás oldala alázza taknyosra. Utána nézek, bár pontosan tudom, hova megy, kikkel találkozik. Ahogy azt is, hogy a Farkas Vladimir szeretője – aki a kávéfeketén, a nőket kék-zöld foltosan szereti –, és hogy a súlyát csak azért képes megőrizni, mert hánytatja magát.

Mint a Bolsoj legtöbb balerinája.

Mint én.

Öt évvel, negyven kilóval és egy súlyos tévedéssel ezelőtt. Múltam forró epeként marja torkomat, de ezt is legyűröm. Ahogy azt kell.

Amint a nő eltűnik a Nagymező utca sarkán, becsukom az ablakot. Kilentre az Akadémia utcai központban kell lennem.

Mankóm súlyosan koppan a parkettán, keservesen felsír a kanapérugó, amikor leülök. Vastag harisnyát húzok csonkomra, majd rutinosan felcsatolom a mülábat, visszahajtom a nadrágszárat és felveszem lábbelim párját. Másik lábamon is munkásőrbakancs, öregujjam minden lépéssel a cipőorrba tömött vattába mélyed, ahogy felállok és elindulok. Pufajkába bújok, sapka alá rejtem örökségemről árulkodó, hegyes fületem, magamhoz veszem sálam és a szolgálati fegyverem.

A folyosón hiába hívom a liftet. Elromlott. Már megint.

Hátamat a penészszagú folyosó falának vetve húzom az utolsó rovátkát Grünwald neve mellé. Ennyi volt. Az én türelmem is véges.

A lépcső fényesre kopott és csúszik, esőtől nedves. Megállok egy pillanatra, majd tovább megyek. Ha elázom, hát elázom, de hogy vissza nem megyek az esernyőért, az is biztos. Dühöm lassan forr gyomromban.

A földszinten ellenőrzöm a postaládámat, majd előveszem a kabátzsebemből a piros szigszalagot és megjelölöm vele Grünwaldét. A szalag szélét akkurátusan kisimogatom, hogy ránc nélkül feküdjön fel az alumíniumra. Ahogy azt kell. Mire estére hazaérek, a lift már működni fog.

És lesz egy kiadó lakás is. Épp két emelettel az én lakásom felett.

Pillantásom megakad egy névtáblán. Tahír. Faran Tahír. A piros szigszalag széle beszakad kissé, mikor felragasztom a postaládára. Körmömmel próbálom elsimogatni, sikertelenül. Káromkodva húzom magam felé a súlyos kaput. Ahogy kinyitom, orrba vág a bűz. Idelent sokkal rosszabb. Sálamat az arcom elé húzom és kilépek. Hideg eső csurog a nyakamba.

A Bajcsy-Zsilinszky felé indulok, mint korábban Pogona úr, de hozzá képest mozgásom otromba, nehézkes. Az utca egyirányú és nagyon keskeny. Parkoló nincs, az autók félig a járdán állnak. Meg sem próbálom kikerülni a szétázott kupacokat.

Van itt minden.

Szar, húgy, hányás, némi vér.

Lehetetlenség minden mocskot megúszni.

Természetesen.

Ferenczfi János

Hallgass meg!

Üvölt a gondolattalan gyűlölet,
a vitának álcázott verbális maszturbálás.
Gonosz időkben gonosszá válik
mindenki, aki mar, akibe belemarnak.
Kannibállá lettünk, egymást
és magunkat zabáljuk, és
kényurak szemlélik bársonyos
páholyaikból, értékelik az
embertelenség-teljesítményt.
Bűnös, aki lázadni mer!
Bűnös, aki nem zabálja
embertársait, aki
nem zabáltatja fel magát is, ha
az urak úgy kívánják.
Tudom, ki szólt neked,
tudom, mit mondott, mit vár el.
Tudom, hogy meg kell felelned,
hogy azért kell marnod, harapnod,
ölnöd, hogy holnap ne te légy a préda.
Példa van elég arra, hogy
aki kételkedni mert, akinek megingott
az erkölcstelensége, annak vége.
Tudom, hogy elviselhetetlen
volna úgy látnod magad, ahogy
azelőtt láttad, amikor még
magad döntötted el, hogy mi helyes,
hogy mit gondolsz, hogy
mik a céljaid.
Ha volt ilyen idő,
ha emlékezni tudsz még,
ha vágyani mersz még erre.
Mik a céljaid?
A pusztá túlélés a legtöbb napon.
Amíg gyorsan, és erősen harapsz,
addig nem belőled falnak.
Amíg nem téged jelölnek ki,
hogy eledellé válj, addig
jut neked is a koncból.

*Amíg elhiszed, hogy ott,
a páholyokban jó urak,
nemes erkölcs szerint
döntenek életekről,
halálokról, addig nem
félsz attól, hogy
tévút az egész.
Tévút az egész.
Hatalma nem jósból fakad,
nem adtad, nemadtuk neki,
hanem elrabolta.
Ereje van, mert féled.
Ereje van, ezért féled.
És pusztítanod kell,
belső meggyőződéstől
vezérelten azt, aki
nem félni merészel.
Félsz a préda helyére kerülni,
pedig préda vagy, mert
nem vagy önmagad.
Hallgass meg!
Üvölt a gyűlölet!
Mégis, halld meg végre
a csendes szót,
vagy sohasem leszel már
szabad.*

Közérdektelenség

*Nézte a Duna szennyos habjait.
Karja gyenge volt,
és folyton üres a gyomra.
Kiadóknál kilincsel,
ott hagyta volna
verseit hozomra.
És este lett,
és nem futotta petróleumra.
Árnyak imbolyogtak szobája falán,
ha volt hol aludnia.*

*A fényekre gondolt,
a vonatra.*

*Nézte a tenger zöld tajtékait.
Maga is zöld volt,
beteg a hánykódástól.
Kottáit be sem fejezte,
búvóhelyet várt csak
az Újvilágtól.
A csillagokat nézte,
más-e itt az ég, mint otthon?
És nézte egy csillag helyét
a kabáton.
A hazaútra gondolt,
egy korra, ahol ő is lehet ember,
A visszautat végleg elnyelte a tenger.*

*Nézte a hányását, zöld volt.
Tört sorokat írt gyűrött papírra.
lakása üres:
egy ágy, egy szék, egy polc:
szép udvariasság, ha a rendőr
gyakran kutatja.
Versét, ki ismerte,
az is mind gyanús volt.
Beesett arcában két szeme,
Két izzóan vádló folt.
Elsorvadt, elfogyott,
mint a felhőkkel takart Hold.*

*Nézte a zöld egyenruháját.
Officer, US Army.
Ha káromkodni kellett,
csak magyarul tudott kiabálni.
Szeretett, mert szeretni kell,
akit csak tudott, a fél világon.
Itthon csak vén bolondként
túrta meg végül a kánon.*

*És a százak, kiket elfelednek,
mert túl jók a megalkuváshoz,
ma is kitagadva élnek
kánonból, szakmából.
Zöld hányás, zöld tenger,*

*a Duna szennyes habjai.
A létezni nem hagyottak,
aranypénz: koldus nép kacatjai,
ellopott sorsok foglyai.*

*„Visz a vonat, megyek utánad.”
Ki és bezárnak őrei.
Tündökölnek a szenny kufárai.*

Hantold ki!

*Hantold ki, hantold ki Borbíró Piroskát,
Tiltva ismert férfi ismeretlen sírját!
Mutass fel, mutass fel szögesdrótot, kátrányt,
Még sárgult csontjai égre-ragyogását!*

*Sírgödör méhében szunnyadó reményünk,
Bujdosó gyávaként nincsen menedékünk.
Lángoljon, lobbanjon bennünk az igazság,
Aljasság jármában nem terem szabadság.*

*Pusztítsd el, taposd el lelken tiprókat,
Virradjon fel végre ma a boldog holnap!
Hantold ki, hantold ki Borbíró Piroskát!
Temesd el helyettük, akik eltiporták!*

*(Nagy Imre sírja a temetői nyilvántartásban
Borbíró Piroksa nyughelyeként volt
nyilvántartva.)*

Julka

Amikor kora reggel bekopogott az ajtón, Sanya bácsi már a varrógépnél ült, egy hosszú szűrátétes falvédő mintáit futtatta a katógó masina alatt. Ma meg szeretném tanulni a varrást is, mondta Julka köszönés helyett, és leült az öreg mellé. Persze, persze, megtanítalak én arra is, mondta Sanya bácsi, aztán szépen felsorolta, hogy mi mindent kell ismernie annak, aki varrni is akar, aki már nemcsak a műveletek végén metszi ki a csipkéző ollóval a felső anyagból a felesleges filcet, mert ugye, már az is komoly feladat, hogy ne vágjunk bele az alsó rétegbe, meg a távolságot is meg kell tartani a levarrástól. Jó szem kell ahhoz, fiam, mondta Sanya bácsi, aki mindenkit csak fiamnak szólított, akár lány, akár férfi volt az illető, aztán hozzátette, hogy Julka eddig szépen haladt ezzel a részével a munkának, akár virágról, rozettáról vagy szív formáról is volt szó. Látszik, hogy varró családból származol, te gyerekek, ügyes a kezed is, mert az is nagyon szükséges ehhez a munkához, hiszen mire odajutunk, hogy kimetsszük a mintát, addigra már annyi minden megtettünk a dolog érdekében. Olyan ez, ahogy a Jóisten teszi ránk a terhet, egyiket a másik után, megformázza szívnek, rozettának meg virágnak is, és nem is tudjuk, minek az a sok minden, aztán jön az ollóval, kicsipkedi a mintát rajtunk, kivillan a szép belső szín és megmutatja, milyen is az ember legbelül. Persze, persze, megtanítalak

én, a varrásnál nagyon figyelni kell a cérnára, hogy el ne szakadjon, vezesd lassan, okosan, mint az élet fonalát, nem kapkodunk el semmit, akkor se, ha tudod, hogy időre kell elkészülnie a szűrnek vagy a terítőnek, vékony szál az, hamar összegabalyodik, ha nem vigyázol. Miközben Sanya bácsi beszélt, keze tartotta az anyagot a tű alatt, ami fel- és leugrált a megadott ritmusban. Julka figyelte a mozdulatait, szinte érezte a filcet az ujjai között, már varrt életében, hogyne varrt volna, tudta, mire kell figyelni, csak éppen szűrátétest nem varrhatott még eddig. Régen még ollót se foghatott a kezébe, aztán egyszer azt is kikönyörögte, hogy ő is szeretné már kimetszeni azokat a gyönyörű formákat, és elsőre nem is sikerült igazán, még jó, hogy elrontott darabot adtak neki próbára. Később aztán egyre szebbre sikerültek a vágások, és közben számtalanszor megleshetette, hogy hogyan lesz az elképzelt, száraz, mosott szappannal megrajzolt vonalakból hatalmas terítő tele burjánzó virágokkal, levelekkel, ágakkal. Persze, persze, megtanítalak én, mondta megint Sanya bácsi, és mintha Julka gondolatát is kitalálta volna, azzal folytatta, hogy nem elég ám, hogy szépen tudd levarrni a mintákat, azokat meg is kell tervezni. Olyan ez, ahogy a Jóisten, amikor bennünket kitalált, jó alaposan átgondolta az életünk ágait és bogait, hogy hova kell egy szív, hová egy rozetta meg egy kis virág levéllel és levél

nélkül, hogy kerek legyen az egész, szemnek tetsző és formás. Nem könnyű ez, hiszen kezdettől fogva el lehet rontani, és akkor hiába a sok munka, arról nem is szólva, hogy itt görnyedünk egész nap a szobában, az asztal és a gép mellett, ülünk, hajolgatunk,

rontjuk a szemünket még éjszaka is, ha sürgős a megrendelés, nem bírja azt mindenki, fiam, csak az, aki erre rendeltetett. No, valóban meg akarod tanulni a varrást, kérdezte, miközben leállította a gépet, a kezét az ölébe tette és Julkára nézett.

Nikilauda

Na, kiskeziticsókolom, most szépen helyet cserélünk, és magácska ül a kormányhoz. Így, ni, most megigazítja magának az ülést, azért ne olyan közel, még az orra odatapad az ablakhoz, hehe, most jó lesz. Mi az, hogy nem éri el a lába a pedált, akkor mégis csak egy kicsit közelebb. Rendben, a következő lépés a külső visszapillantó tükör, na, szépen, azokkal a gombokkal, ott, bal oldalt, jobb oldalt. Ügyesügyes, akkor, ahogy a múltkor is gyakoroltuk, kuplung, kulcs, egyesbe tesszük, igenigen, és indítunk, lassan engedjük fel a kuplungot, finoman bánunk a pedálokkal, mint egy gyengéd szeretővel, hehe.

Ma forgalomban fogunk kicsit gyakorolni, ne nézzen rám ilyen ijedten, különben sem engem kell nézni, hanem az utat, mindig előre tekintünk. Jó, akkor most talán váltsunk kettesbe, ne bögessük azt a motort, ne bennünket bámuljon az egész utca. Majd akkor, ha gyalogosan végigsétál rajta, kiskeziticsókolom, akkor bámulhatják.

Kitesszük a kezünket, ahogy még az öregapám mondta. Hogy ez mit jelent? Indexelünk, azt. Jó, szépen besorolunk és haladunk a forgalommal. Most válthat hármasba, ejnye, ne a

váltókart nézze, hanem a forgalomra figyeljen, a mindenségit, khmm, na, ügyesügyes. Itt lehet menni nyugodtan hatvannal, ha látja a hatvanas táblát, akkor irány Horány. Ki kell használni a lehetőségeket az életben, de közben persze betartjuk a szabályokat, azért vannak, hogy mindenki betartsa. Igaz, nem mindenkit érdekel a sebességkorlátozás, na, azokat szokták lekaparni az autópályakorlátról, ne ijedjen meg, magával ez nem fog megtörténni. Azért sohase felejtse el, hogy ha már harminccal is megy, akkor másodpercenként majd egy métert tesz meg a kocsival, és egy balesetnél még húsz centi is sokat számít. Ügyesügyes, csak így tovább, ja, most lefordulunk balra. Balra, mondom, balra, melyik a bal keze? Rendben, ez itt egy kis csendes környék. Nézze csak meg ezeket a házakat, mindegyik egy kis palota, hogy van az embereknek ennyi pénze ilyen hatalmas kacsalábonforgót idevarázsolni. Nem, nem hiszem, hogy tisztességes munkával ennyi pénzt lehet keresni. Maga mit tanul az egyetemen? Micsoda? Lingvisztikát? Az meg mi a fene? Akkor maga se fog soha ilyen házban

lakni. Persze, persze, ne is bánja, itt a fűtési költség nagyobb, mint az én havi fizetésem. És micsoda járgányok parkolnak errefelé, ezt az Audit lesse meg, 4,2 literes, 430 lóerős és 4,8 másodperc alatt felgyorsul százkiló-méterperórára. Az új középmotoros roadster, kicsit azért olcsóbb, mint a V10-es. Ezzel aztán én is elszáguldoznék az autópályán, khmm, no, de ilyet nem teszünk, már megbeszéltük.

Most megint nem figyelt! Jobbkézs szabály, kiskezitcsókolom, egy ilyen hiba és azonnal kihajítja az autóból a vizsgáztató. Tessék figyelni a táblákat,

nem sordísznek vannak kirakva az út szélén. Rendben, itt most jobbra, szépen ráfordulunk a nagyforgalmi útra. Kora délután még nincs nagy tömeg, két óra múlva itt már se előre, se hátra. Lassabban, lassabban, LASSABBAN! FÉK! Nem látja, hogy elöl piros a lámpa? Istenem, most meg lefulladt a motor is, hát magából aztán sohasem lesz nikilauda!

Na, ne sírjon már, kiskezitcsókolom, meglátja, meg lehet ezt tanulni, csak egy kis idő kell hozzá, na, azért próbáljunk meg elindulni, mert egyre hosszabb mögöttünk a sor...

Ugrótorony

Emlékszem arra a délutánra, amikor a bátyám bejelentette, hogy Pestre fog egyetemre járni. Ültünk a városi strand gyepén, és Karesz éppen az utolsó három sült krumplit halászta el előlem a papírtányérról. Vigyorogva egyszerre az összeset a szájába tömte, zsíros kezével megborzosolta félig száradt hajamat, és kibökte, hogy döntött. Aztán a tőle megszokott, könnyed mozdulattal ledobta a válláról a törölközőt, közben megismételte kedvenc mondatát, hogy na, öcskös, nem kell pánikolni, minden jó lesz, és rám nézett:

– Jössz?

– Nincs kedvem – morogtam magam elé.

– Mielőtt elmegyek, tuti, hogy egyszer leugrasz a tizesről – jelentette ki, és elballagott az ugrómedence felé.

Néztem, ahogy ruganyos léptekkel eléri a zuhanyozót és alááll. A strand

tele volt. A gyerekmedence felől hatalmas zsidobongás hallatszott, a sportmedence mellett alsós osztálytársaim gyakorolták a fejesugrást. Örültem, hogy messze voltak tőlem, meg hogy el voltak foglalva, és eszükbe se jutott tiszta unalomból a táskámmal focizni, a pulóveremet vagy éppen a tornazsákomat eldugni. Ahogy ezt a nagyszünetben az udvaron és a sulis után is gyakran csinálták, hiába próbáltam utánuk bicegni a rossz lábammal. Itt békén hagytak. Amióta a bátyám kicsit megszorongatta őket, csak messziről mutogattak rám néha röhögve és betartva a biztonsági távolságot. Hanyatt dőltem és kinyújtóztam a leterített, rövid törölközőn. Az augusztusi égen egyre több felhő gyülekezett, de még meleg volt. Fejem alá tettem a kezemet, éreztem a fűszálak között az éles kavicok szúrását. A karomon egy eltévedt

bodobács kapaszkodott fel. Hagytam, hogy végiggyalogoljon a hónaljaimig, ki akartam bírni, hogy akár még meg is csíphet, nem érdekel, de aztán mégis felültem és lesöpörtem magamról. A bogár Karesz táskája és sportcipője közzé esett, kétségbeesetten kapálózott felfelé meredő lábaival.

Szerettem idejárni. Ahogy tavasszal kinyitottak, késő őszig szinte minden nap itt lógtunk. Tágas menedékhely volt ez a tízemeletes lakótelepi kislakásból és szüleink állandó veszekedése előtt. Látásból ismertem az összes bódést, úszómestert és kabinosnőt, de még sohasem beszélgettem egyikkel sem. Nem hiszem, hogy bármelyikük is tudta volna a nevemet. Felvettem két apró kavicsot a földről, és betettem egyet-egyet Karesz cipőjébe. Mosolyogtam, ahogy arra gondoltam, hogy biciklizés közben majd a talpa alá csúszik, talán egyszerre mind a kettő. Gondoltam, hogy kikaparok valahonnan egy jó nagyot is és úgy, ahogy van, földdel együtt, a spottáskájába teszem, hogy emlékezzen rám, ha majd Pesten kinyitja valami fedett uszodában. Hirtelen hideg cseppeket éreztem a bőrömön.

Felnéztem. A bátyám állt felettem és megrázta a haját.

– Na, mi van már, jössz?

– Oké – mondtam, és feltápászkodtam.

Talán szándékosan, de az is lehet, hogy csak véletlenül, a sportmedence felé kanyarodott, aztán megállt az egyik rajtkő előtt. Ránézett az osztálytársaimra, akik a medence mellé telepedtek le, és azt mondta:

– Mutasd meg nekik.

Felálltam a régi, szinte porladozó kőkockára, forró felülete égette a talpamat. Vettem egy mély levegőt, magasra lendítettem mindkét karom, becsuktam a szemem és beugrottam a vízbe. Úgy éreztem, tökéletesre sikerült, de ahogy újra felbukkantam és megfordultam, megint csak a fiúk röhögése zúgott a fülemben. Engem bámultak. Karesz megvárta, amíg kimászok a medencéből, barátságosan megütögette a vállamat, aztán elindult az ugrótorony felé.

Lassan kullogtam utána. Eszembe jutott a cipőjében lapuló két kis kavics, és elhatároztam, hogy mindenképpen teszek még egy lucskos követ a táskája belső zsebébe, mielőtt elutazik.

Bölcsek

Órákig tartó várakozás után, túlsúfolt folyosókról esünk kopottas asztalaik elé, panaszainkra nem válaszolnak, közönyös tekintetük elriaszt bennünket még a reménytől is. Felületesen végigkopogtatják testünk fájdalmas pontjait, hűmmögve

fejüket csóválják, aztán hazaküldenek.

Vagy éppen süppedő fotelekben, tompán elegáns szobákban fogadnak bennünket. Bólogatva jegyzetelik féltelmeinket, arcukon barátságos maszk, hallgatásuk tudatlanságukat leplezi.

Hosszas vizsgálgatások, nagy összegű honoráriumok után se érezzük, hogy megértettek bennünket.

Vagy éppen sejtelmes weboldalakon hirdetik álságos tudományukat, ismeretlen idegen szavakkal megtűzdelt okossággal igyekeznek elemezni lelkünket. Külföldi áltudósokra hivatkoznak, akiknek nevét sehol máshol nem találjuk a neten. Mindenért a stresszt, a környezetszennyezést, rossz étkezési szokásainkat, a csillagok állását, az univerzum kisugárzásait és a traumáinkat teszik felelőssé. Bonyolult elektronikus masinákkal mérik gondolataink rezgéseit, pántokat tesznek kezünkre és lábunkra, azt ígérnek, hogy apró villanásokkal kitisztítják az életünket. Kegyetlen kérdésekkel bombáznak, amiktől csak még jobban szégyelljük érzelmeink meztelen kiszolgáltatottságát.

Vagy éppen gondosan elkészített videóokban halk és jelentőségteljes hangnemben magyarázzák a stabil anyagi helyzet fontosságát és a pszichére gyakorolt erejét. Az aktuális gazdasági tendenciák jelentőségét elemzik, és kiemelve önnön szerepüket a probléma megoldásában előre megmondják a változások következményeit. Félig lehunytt szemmel, lebiggyesztett ajakkal

becsmérlik eddigi próbálkozásainkat, és ha megbízunk bennük, határozott semlegességgel herdálják el verejtékes vagyonunkat.

Vagy éppen szépséget, fiatalságot, energiát, sikert ígérnek, és körbezsonganak bennünket egy elérhetetlen valóság árnyképével. Kiretusált fotóikon a harmonikus örömvilág egy karnyújtásnyira van. Az állítják, hogy mindezt megérdemeljük, hogy új jelent teremtenek, és csak rajtunk múlik, hogy sikerül-e. Kígyózó algoritmusuk kielemezni karakterünket, szokásainkat és kedvenc háziállatainkat, majd kiválaszt számunkra egy újabb álomférfit, álomnőt, vagy megígéri, hogy irgalommentesen megoldja az összes problémánkat a régivel.

Amikor aztán minden összeomlik, a legmélyebb ponton, bűgő hangú telefonvonalak, kézbesíthetetlen e-mailek és kiürített irodák falai mögött valamennyien feloldódnak az ismeretlenség kódében.

Valódi bölcssek már nincsenek, vagy ha mégis, rejtett csendben várakoznak, hogy összeszedhessék életünk cserepeit, és összeragaszthassák azzal a tudással, amiről valahol egyszer azt írták, hogy felülről való.

Czilli Aranka

Adósság

*Egyszer csak elmegy anyád,
és utolsó láncszem leszel
a halál
s a virágzó élet között.
Válladon ül a család,
és minden kérdés a válaszodra vár.
Bölcs öregasszony leszel
pedig semmit se tudsz már
vagy még,
de tudod, hogy a vég,
mint utolsó adósság
ott ólálkodik valamelyik mondatod közepén.
És szüksézáúvává válsz,
hogy a pontot még kitehesd
az utolsó mondat végére,
mielőtt megfogja kezedet
és magával visz.
Hogy ne maradjon semmi
értelmetlen,
s hogy befejezd,
amiről azt hiszed,
még alig kezdted el.*

Szövegrészek

*Történetek vagyunk.
Ezer szókapcsolat,
meglepő fordulat,
elejtett mondat
rejtett alanya.
Állítmány, állandó jelző,
példázat.*

*Van-e a létnek más
kohéziója,
mint foszláynak lenni
mások szövetében?*

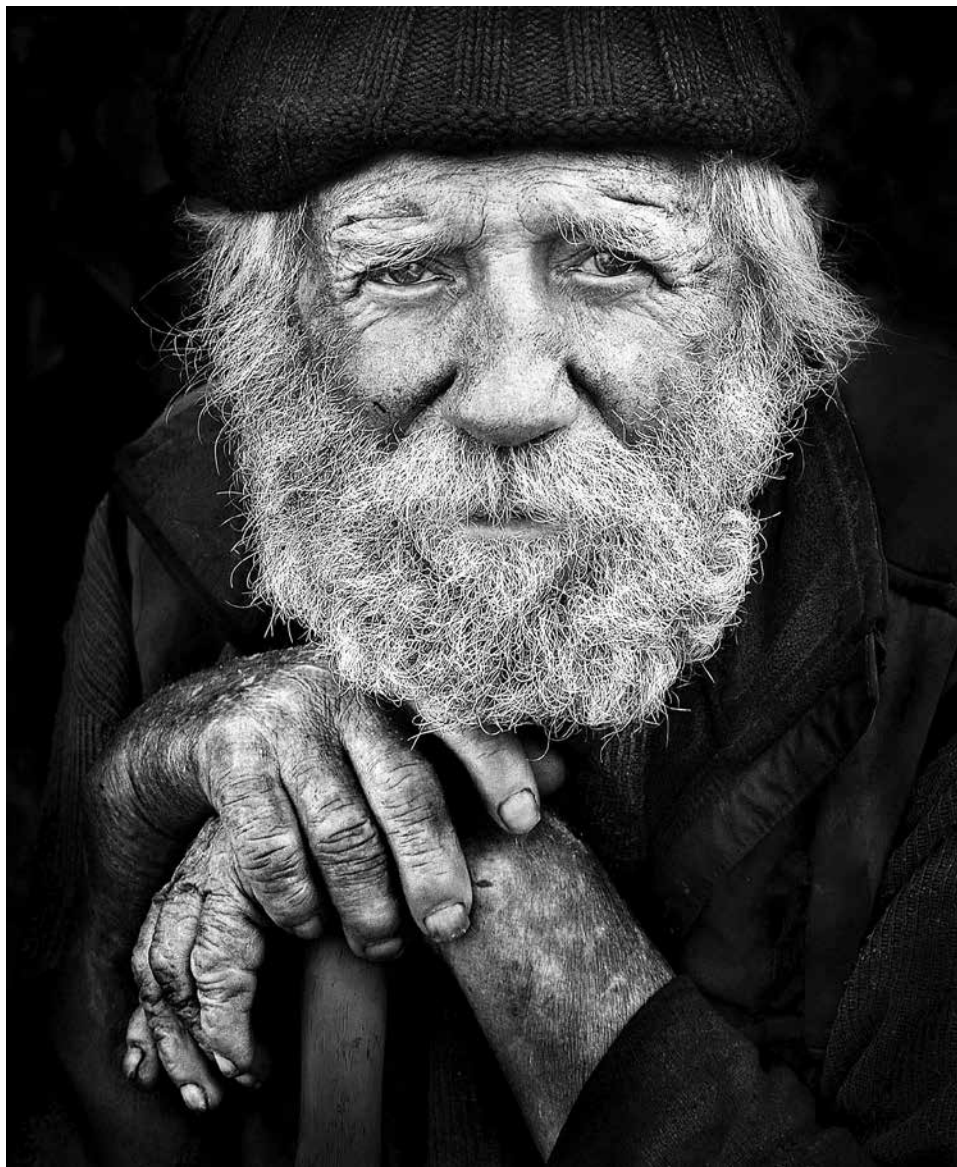
*Mondatok vagyunk.
Talán egyszerre több
ember ajkán születünk
és halunk meg éppen.*

*Lehet, hogy egyetlen
anekdota lettem,
lehet, hogy évtizedekig
mantrázzák a létem,
s a kiválasztottak századokig
születnek s támadnak fel
egy-egy mesében.*

*Csak történetek vagyunk.
A test egyetlen értelme,
hogy elképzelhetővé tegyen
valaki szövegében.*

*Egymás történeteik vagyunk.
Nem a szívhalál öl meg,
hanem a beálló csönd
az emlékezés ajkain.*

Szentgyörgyi László

Terápia

Amikor B. Géának, a sokkterápiának alávetett C. ipari vállalat újdonsült igazgatójának tekintete végigsiklott az elbocsátandó alkalmazottak névsorán, és ott megakadt a G. Béla nevén, hirtelen igencsak kényelmetlenül kezdte érezni magát.

Gyermekkoruk óta ismerték egymást, tizenkét éven át osztálytársak is voltak. Minden jel arra mutatott, hogy kapcsolatuk örökérvényű barátsággá fejlődik.

Nem így adatott. A sors kifürkészhetetlen akarata szerint hirtelen összegubancolóódott mindaz, ami addig oly szabályszerűen, szépen alakult.

Történt, hogy egy alkalommal, kihasználva rajztanáruk szórakozottságát, aki gyakran annyira belefeledkezett egy-egy rögtönzött kiselőadásába, hogy még a folyosón, a tanáriba menet is folytatta azt, miközben a szemléltető eszközként szolgáló albumokat – olykor az osztálynaplót is – gyakran az asztalon felejtette; nos, egy ilyen alkalmat kihasználva B. Géza gyorsan bekarikázta a maga és néhány osztálytársa, köztük G. Béla hiányzásait.

Az idő múltával úgy tűnt, hogy a diákcsíny – akkor még romlatlan és öntudatlanul is működő erkölcsi érzékük jelezte: túlzottan meredekre sikeredett – felderítetlen marad. De még mielőtt a feledés jótékony homályába veszett volna, hirtelen fény derült az ügyre. A meglepetés abból az irányból érte őket, ahonnan a legkevésbé számítottak rá.

Rajztanáruknak egy alkalommal, miközben gondolataiba merülve, látszólag minden érdeklődés nélkül lapozgatott a naplóban, feltűnt, hogy egyes, a hiányzások igazolt voltát bizonyító karikák vonalai nem a felső, hanem azok alsó részén futnak össze, amiből könnyű volt levonni a következtetést: aki ama bizonyos műveleteket végezte, az asztal ellenkező oldalán állt.

A tanár végiglapozta az osztálynaplót, s akiknek nevei után a szokatlan karikák előfordultak, azokat kicsengetés után – a rajzóra mindig az utolsó volt – magához hívatta. Miután ismertette „felfedezését”, a tettes vagy tettesek kiléte felől érdeklődött, nem fenyegető, de azért eléggé határozott hangnemben.

B. Géának mintha megfagyott volna ereiben a vér. Idővel – hogy mennyivel, azt a mai napig sem tudná még csak megsaccolni sem –, ahogy a bénultság kezdett felengedni, úgy kezdett működni képzelete. Lelki szemei előtt felgyorsult filmkockákként elvonult mindaz, ami a csíny lehetséges következményeként számításba jöhetett.

Már-már azon volt, hogy bevallja: ő volt az illetéktelen „karikázó”, amikor váratlanul megszólalt G. Béla, s magára vállalt mindent.

Erre B. Géát valami furcsa zsibbadtság kerítette hatalmába, amelyen, mint vér a kötésen, egyetlen érzés hatolt át: a megkönnyebbülés. Önmaga

előtt is nehezeire esett bevallani: tart a felelősségre vonástól.

Az ügy, hála tanáruk megértő emberségének, következmények nélkül maradt.

Látszólag. Mert attól a pillanattól kezdve, hogy B. Géza ellenvetés nélkül elfogadta a G. Béla önzetlen – végül is, ha a dolgok úgy alakulnak, akár önfeláldozással is átminősíthető – tettét, már el is indult az a folyamat, aminek eredményeképp rövid időn belül gyökereken megváltozott a kettejük viszonya.

Kezdetben maró büntudattal, önváddal terhes zavartság uralkodott el rajta, valahányszor találkoztak, s kétségbeesetten igyekezett mihamarabb lerázni magáról a mit sem sejtő egykori barátot.

Később már kerülte. Ha szembejött vele az utcán, akkor vagy úgy tett, mintha nem vette volna észre, vagy ha ez lehetetlen volt, még idejében átment az ellenkező oldalra, csak ne találkozzanak. De elegendő volt csupán rágondolnia is ahhoz, hogy szégyentől (mitől mástól?) égő arccal és füllel,

gyűlölettől fortyogó indulattal kívánja a pokolba azt, aki álmatlan éjszakákat, pocsék közérzettel mérgezett nappalokat okozva megkeserítette életét.

Telt-múlt az idő, nagyot lendült a történelem kereke, diktatúrák buktak, a rendszerváltás kínjait nyögte Kelet és Közép-Európa, s B. Gézának egyre ritkábban jutott eszébe hajdani botlása, annak néma szemtanúja és „önkéntes” áldozata: G. Béla.

S most íme, mint derült égből a tökönrúgás, újra berobbant az életébe.

Verejtéktől gyöngyöző homlokkal bámulta a közel félszáz nevet tartalmazó lajstromot, amelyről kizárásos módszerrel neki kellett kiválasztania azt a féltucatnyit, melyeknek viselői egyelőre megmenekülnek az elbocsátástól. Aztán hirtelen mozdulattal, filctollát erősen megnyomva, vastagon áthúzta a G. Béla nevét. Majd hátradőlt kényelmes karosszékében, és megpróbált semmire sem gondolni.

Örvendett egy kicsit: majdnem sikerült.

Angyal Bandi mennybemenetele

A fura alak belépett a kávézónak csúfolt kocsmába, szárnyait – még a bejárat előtt leszerelte őket – nekitámasztotta a falnak, s körülményesen elhelyezkedett egy üres asztal mellett, szemben a bejárat ajtóval, ahonnan jól láthatta a szemközti oldalon az égbe magasodó, sokemeletes kórház épületét.

A bárpult mögül öreg, viharvert alak csoszogott elő, megállt az asztal mellett, s unottan kérdezte: – Mi legyen? A vendég elgondolkodott, mit illik ilyen esetben, egyáltalán illik-e inni valamit, aztán hirtelen kibökte: – Egy vodkát. Kísérőül meg egy sört – tette hozzá gyorsan, mielőtt a viharvert alak elfordult volna.

Nyílt az ajtó, s egy ismerős pofa lépett be. – Szervusz, Angyal Bandi, hát te itt? – kérdezte meglepetten. – Már ne haragudj, de azt beszélték, hogy meghaltál... – tette hozzá zavarában. – Hát meg – válaszolta az, akit Angyal Bandinak neveztek, s így folytatta: – Az emberek már csak ilyenek, meg-meghalnak... Az ismerős még feszingve állt egy ideig az asztal mellett, de nem azért, mert arra várt volna, hogy helyet kínálják, hanem mert nem tudta, mitévő legyen. Aztán zavartan elköszönt, s kifordult a kocsmából, melyet kávézónak csúfoltak.

A vodkák egymást követték, nemkülönben a sörök. Angyal Bandi pedig csak ült az asztal mellett, s az út túloldalán magasodó kórházat bámulta. Mit látott? Saját magát, amint felfele lépked az épület külső falához rögzített tűztólétrán, még csak a hatodikig sikerült feljutnia, de már közel van az utolsó előtti szinthez, a nyolcadikhoz, ahol csak be kell lépnie az ablakon, amit nyitva hagyott maga után, amikor két órával korábban elindult lefelé, csak ide szembe, egy kávéra, ahogy a szobatársak érdeklődésére válaszolta. Az volt az

utolsó kívánsága, hogy bedobjon egy-két vodkát, s aztán már nem érdekli, mi történik vele... – Úgyis tudom, nekem már annyi, vége, a hasnyálmirigyérák nem kegyelmez, rövidesen elpatkolok, egy ennyit még megengedhetek magamnak – gondolta. Már a nyolcadik szintnél tartott, már csak át kellett lendülnie a nyitott ablak párkányán, amikor visszanézett...

A kávézó asztala mellett ülő Angyal Bandi látta, amint a fura alak a magasba emelkedik. Követni próbálta tekintetével, de a szemébe sütő napfény elvakította, valami szárnycsapásfélét még mintha látott volna, aztán csak a vakító fényességet, végül már semmit...

A bárpult mögül újra előcsoszogó öreg összeszedte az üres pálinkáspoharakat és a söröskrigliket, letörölte az asztalt, s már fordult is volna vissza, amikor a sarokban felfedezte a falnak támasztott szárnyakat. – Még csak ez hiányzott! – dörmögte maga elé. – Mindig ez van, ha túl sokat isznak a disznók, elhagyják a fejüket is – méltatlankodott, s lassan bevonult a pult mögé.

Összefüggések

In memoriam Nemess László

- Uruguay vagy Paraguay?
- Nem értem...
- Hogyhogy nem érted?
- Hát úgy.
- Pedig egyszerű: Uruguay vagy Paraguay?
- Milyen kérdés ez?
- Roppant fontos kérdés.
- És miért lenne fontos?
- Itt én kérdezek!
- Mit is?
- Ismétlem: Uruguay vagy Paraguay?
- Mielőtt megpróbálnék válaszolni, tisztázzunk valamit: elismered, hogy minden mindennel összefügg?
- Elismerem.
- Akkor ezek szerint kérdezhetnéd akár azt is, hogy: fekete vagy fehér?
- Kérdezhetném, de nem kérdezem.
- Miért nem?

- Mert én elsősorban azt szeretném tudni, hogy Uruguay vagy Paraguay?
- Nekem mindegy.
- Nekem pedig egyáltalán nem mindegy!
- Miért?
- Mert ez egy fontos kérdés.
- Kinek?
- Nekem.
- Ne mondd!
- De mondom!
- Jó.
- Semmi sem jó! Főleg az, hogy nem válaszolsz a kérdésemre.
- Miért válaszolnék?
- Mert kérdezlek.
- Mit is szeretnél te tudni tulajdonképpen?
- Azt, hogy Uruguay vagy Paraguay?
- Miért szeretnéd tudni?
- Csak.

Lipcsei Márta

Feltámadások

*az elhelyezhetetlen ismeretek
legbelül szeretethálára vágnak
hozzánk tartozó imádságok kéri
hogyan összeomlásunk pillanatai
mint gyönyörű balesetek örökre
Isten útján vándoroljanak készen
arra hogy így szóltanul egy boldogabb
új világ részese legyen életünk*

Tavas

*tavas van május gesztenyevirágzás
a zöld lombkoronák megújulása
majd zöld alagutak alakulása
Körös menti élet kivirágzása
zajokból összeállt csend éledése
nyikorgó élő álmok temetése*

Koronázás

*ma királyt koronáznak
végtelen sor ünnepel
ez a huszonegyedik
század? futó örömek
élnek színes kavalkád
ontja rád tekintetét
a jövő mint szajha él
riszálja magát kétes
kísértések kérdése
víg ritmusra lopja a*

*napot halott pillantás
lobog a dolgok élén
mohó életösztön vár
tűnődő pillanatok
keresik az egyensúlyt*

Élet

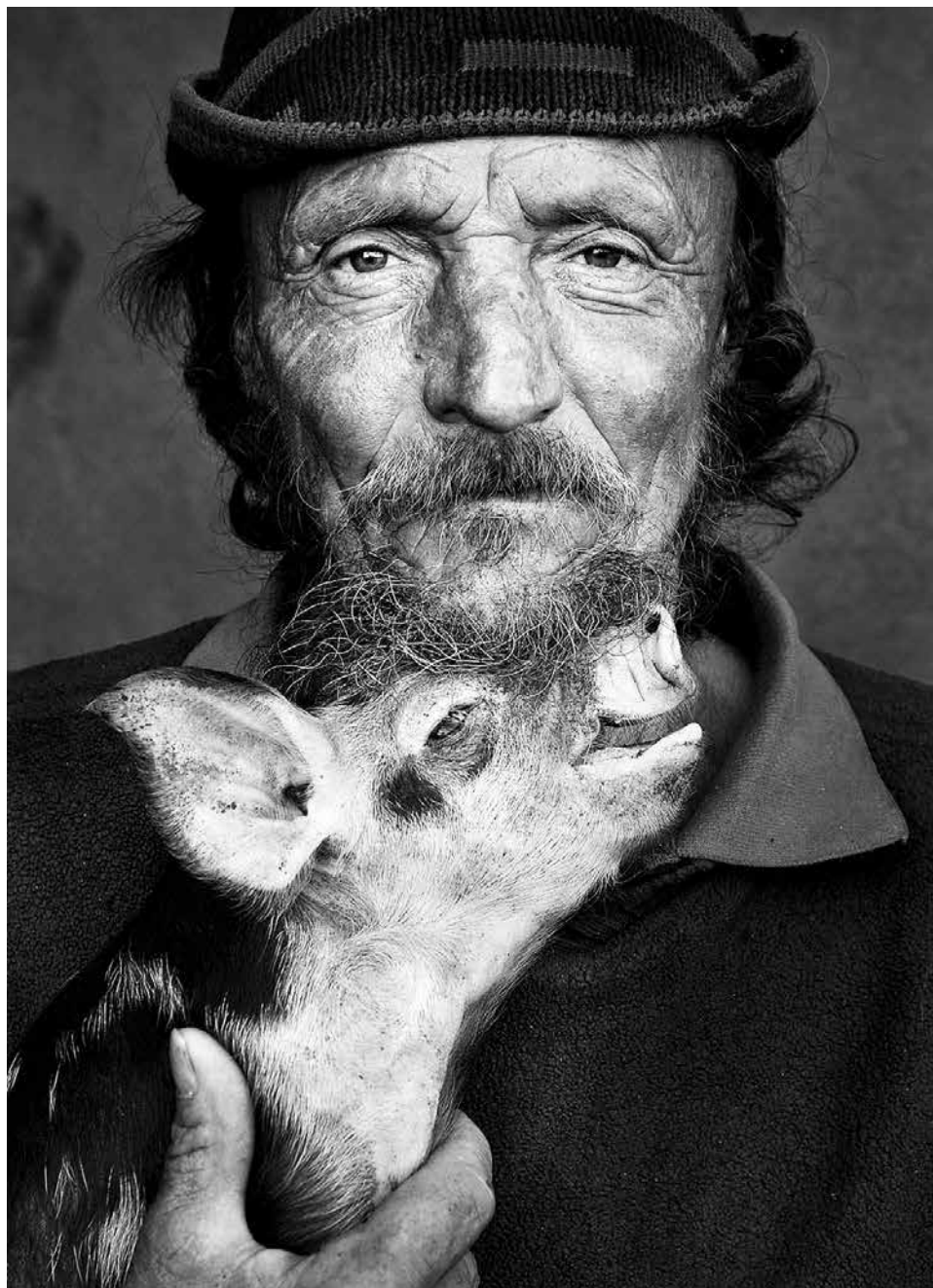
*remény fái eresztik gyökereiket
a fényrészecskék hullámban egyesülnek
az idő a részleteket rakja össze
tanácsok füstje terjed rendületlenül*

*szabadság homokja pereg
titkok pecsétje a szívben
kódolva minden akarat
pillantás épen megmaradt*

*hivalkodó a létezés nagyvilági
levendulabokrok illata sugárzik
virágzó gesztenyefák égi gyertyák
örök változás ablakán életalmák*

Tapasztalat

*a nyolcvan év lüktet
remegve álmodom
az élettélmények
pokla a szabadság
élményét hozza
szépség után hajlik
mint zöld fűzfavessző
súlyos vagy könnyű a
lét pora befed majd
elnyel halhatatlanul*

Jánosi Zoltán

A „drága hadsereg”¹

Cseke Péter 80. születésnapjára

Tisztelt Ünneplők, kedves Péter!

Előbb rád, aztán Budapestre, végül körben a Kárpát-medencére nézve, kezdetként nyíltan megvallom: az elmúlt évtizedekben néha az volt a határozott érzésem, hogy a magyar nemzeti tudat hordozó fókusza áttolódott a határon túli magyar kisebbségek lakóterületeire, különösen Kárpátaljára és Székelyföldre. Nem Erdélyt, hanem Székelyföldet mondtam, az ott élők-re, illetve az onnan elszármazottakra gondoltam elsősorban, sőt egy helyen még azt is leírtam, messzebbre nézve a történelemben, hogy ha Székelyföld annyiszor nem áll helyt a história drámai napjaiban, akkor Magyarország talán már nem is létezne. Örülnék persze, ha sokakkal együtt magam is túlzásnak tartanám a saját szavaimat, de az mindenesetre nem túlzás, hogy amit Benedek Elek, Tamási Áron, Dsida Jenő, Nyíró József, Bözödi György, Kányádi Sándor, napjainkban pedig Király László, Farkas Árpád, Vári Attila, Markó Béla, Lövétei Lázár László, Sántha Attila, Fekete Vince, Molnár Vilmos és közöttük most kiemelten is az idén szintén az életének 81. esztendejébe lépett Ferenczes István, illetve a

most még nem is említettek megtettek a magyar irodalomért, az értékvolumenében jóval meghaladja azt az elvárható arányszintet, amelyet a székelység hétszázezres, akár valamivel nagyobbra becsült létszáma indokolhatna. S azt sem rejtem véka alá, hogy amikor még az *Irodalmi Magazint* főszerkesztőként jegyeztem, és 2015-ben a Tamási Áron-számot előkészítve levelet írtam Erdélybe, hogy itt a lehetőség megszabásúan, nyitott keretek között megszólalni Farkaslaka szülöttéről, arról, hogy mit is adott, ad, kínált s kínál a magyar és az egyetemes kultúrának ez az Európában kellően még mindig nem tudatosított életmű, Erdély legnagyobb része néma maradt. Cseke Péter viszont elsőként mondott igent és küldte el tanulmányát – talán még emlékszik rá – *A Tizenegyektől Szülőföldemig* címmel. S egész Erdélyből aztán, rajta kívül is, csupa székelyföldi születésű kutató adott csak ebbe – a tudomány, az ismeretterjesztés és az oktatás céljaira is szánt – lapszámba írást, név szerint Dávid Gyula, Balázs Imre József, Molnár Vilmos, a Magyarországon élő székelyek közül pedig Sipos Lajos, Dani Erzsébet és Csenger Levente. Ezzel a fellépésükkel a felkértek világosan adták (sőt adták ismét) tudunkra, hogy Tamási Áron nem erdélyi: hanem *székely* író. S még azt is kezdték megerősíteni bennem, amit Cseke Péter és

¹ Elhangzott Cseke Péter kolozsvári irodalomtörténésznek a Nap Kiadó által rendezett köszöntő estjén Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeumban, 2025. május 7-én.

a szeretett emlékezetű Láng Gusztáv közösen állítottak: „miszerint a huszadik századi magyar irodalomban a jelentős újítók »mind a határokon kívül születtek és alkottak«”. (*Páskándi Géza börtön utáni újrakezdése*)

Persze én nem az itt emlegetett Tamási-szám munkálatai közben ismertem meg Cseke Pétert, hanem jóval korábban. De azt már esküszöm, nem tudom, hogy hol, mert ő mindenütt ott volt, mindenütt és mindenhol – mosolyogva, szerényen – *szembejött*. Mindenféle tanácskozáson, koszorúzáson, emléktábla-avatáson, ahol a magyar irodalomért, annak alkotóiért, becsületéért, szellemének őrzéséért és tudatosításáért jelen kellett lenni, s ahol, ha kellett, illet is megszólalni. S ha most körbetekintek emlékezetemben, a belül megőrződött, a különböző életkorú Cseke Péter-arcokat felmutató, koponyámon belüli körképben, egyszer a Babeş-Bolyai Egyetem tanszéki irodájából villan felém az arca a stilisztá-nyelvtudós Szabó Zoltán és Egyed Emese között, egyszer a Páskándi-emlékhelyeken: Szatmárnémetiben vagy Szatmárhegyen, Muzsnay Árpád alakja mellett, egyszer a Tokaji Íróklubban, egy Lövéteivel folytatott hosszabb diskurzusa közben, a Tiszaparti borozónál, azután Tiszacsécsén Móricz-ügyekben, s egyszer talán még Csekén is láttam Csekét, már-mint Szatmárcsekén a magyar kultúra napján, Kölcsey templomában. Aztán persze sokszor a *Magyar Napló* szerkesztőségében, és még többször Badacsonytomajon, a Határtalan Magyar Irodalom egyetemes magyarság-, magyar nyelv-, magyar irodalom-konferenciáin azoknak svédországi, amerikai, ausztriai s természetesen

Kárpát-medencei résztvevői között.

És azért még utólag is hálás vagyok, hogy a *Magyar Naplónál* – az immár huszadik kötetét megért Ráduszkó Könyvek sorozatban – Cseke Péter könyvét az elsők között adhattuk ki. Mindjárt az első könyv, Lászlóffy Aladár addig kötetben meg nem jelent versei után, második-ként a sorban, 2019-ben. Ezt a sorozatot Trianon 100. évéhez közeledve indítottuk el, hogy ne a sirámokat halmozzuk és szélesszük az égig, se nyugaton, se keleten úgysem hallgatott meg komolyan minket soha senki, hanem azt mutassuk fel, hogy az irodalom és tudománya terén milyen értékeket teremtett az 1920-ban a hazából kirekesztett magyar elme – csupán az elmúlt évtizedekben. Mára belülről az egész Kárpát-medencét körbejártuk, erdélyi, kárpátaljai, szlovákiai, szerbiai, szlovéniai, ausztriai, sőt a medencén kívülről még csángó szerzőt is bemutatva, s a Lászlóffy-versek után, Páskándi Géza esszékötete előtt, e két úr között, Cseke Péternek *Az emlékezet feltámasztása* című könyve is adta az alaphangot, e nem akármilyen triumvirátus első minőségjelzőit ebben a kötet-sorban. Kedves Péter, ennek a könyvnek hátlapjára már nemcsak igaznak, hanem emblematicusnak is emelkedett üzenetedként írtad a következőket: „A nyolcvanas évek második felében elsősorban cenzurális okai voltak annak, hogy a közösségi önszerveződés modellértékű tapasztalatai közkinccsé válhassanak. A Kriterion műhelyében mintegy húszra szaporodott azoknak a műveknek a száma, amelyek aztán *Tiltott könyvek – szabadon* barna haszkötővel láttak napvilágot 1990-et követően. Minek következtében úgy vágtunk neki a harmadik kisebbségi életkezdésnek, hogy eleve nem támaszkodhattunk

a két világháború közötti életstratégiák tanulságaira. Már a kilencvenes évek végén jártunk, amikor Domokos Géza – a *Magunk revíziója* újrakiadása alkalmával – a *Korunk* hasábjain ezen töprengett: »hogyan lehetséges, hogy a hetven-hetvenöt évvel ezelőtt feltett kérdések ma is ismerősen csengenek, az akkor megfogalmazott ajánlatok, az abban az időben helyesnek vélt ki-vezető utak a tétlenségből, a Trianont követő bénultságból ma is járhatónak tűnnek?« Járhatónak? Teszem már én hozzá a kérdést. – Nem tudom. Azt viszont tudom, hogy Cseke Péter a maga erejéből emberfeletti cselekedett és cselekszik ma is, hogy a bénultságból a korábbi erdélyi értékek útjelzőinél ma is járható utak szülessenek.

Csak ebben a könyvében: Jancsó Béla, Dsida Jenő, Bözödi György, Páskándi Géza, Dávid Gyula, Kuncz Aladár, Kántor Lajos útjelző fényeit ébreszti, emeli elénk, és még mennyi más alkotóét más kötetekben. Hiszen a kezdetektől szinte változatlan a megszólalásának oka és célja. Amiképp ugyanis a rendszerváltások után körbenéző elemi tapasztatai összegzése-ként írta: „Ha 1989. december 22-én még azt hittük, hogy végérvényesen megszabadultunk például a félelemtől, akkor mostanra kiderült: a szembesze-güléssel, ellenéléssel alanyi joga megszerezett személyes szabadságnak nincs közösségi érvényű hatása. Még nincs.”

Nos, a cselekvési utak újragondoláshoz, az értéktudatosításhoz Cseke Péter nemcsak íróként, költőként, riporterként, újságíróként, lapszerkesztőként, tanszékalapítóként és tanárként, külön-külön álló tett-ágaival (ha sikerült egyáltalán mindegyik cselekvési területét felsorolni), hanem,

még hozzá jóval a rendszerváltozás előtti időktől, a teljes életével járult hozzá. Minden művelődési-kulturális-irodalmi-kommunikációs terepén a feledést, a némaságot számolta fel, úgy ásva fel az erdélyi magyar kultúra és főként az irodalmi hagyomány temetőit, hogy minél több igazságot, értéket, kincset emeljen vissza a fénybe, és állítsa oda egy meggyötört nemzet rész öntudatához. Ezzel a mindent felmérő szívósságával kapcsolatosan említi Gróh Gáspár, hogy a kutató még „Jancsó Béla kiürítésre váró lakásának padlójáról is összegyűjtötte az elhunyt tulajdonosnak a tudomány számára kincseket őrző levelezését.” S ugyanő fogalmazta meg összegzően, a szerző *Trianoni hóvakságban* című kötete kapcsán, hogy: „Cseke Péter azokat a történeteket mondja el, amelyek külön-külön maguk jelölik ki határaikat, együtt pedig egy elszakított nemzet rész művelődéstörténetét, ezzel történetét foglalják össze.” Akár elődei és barátai közül is többen – tehető ehhez hozzá –, akik vele együtt érezték a felelősség kihívását, mint például Beke György, Kántor Lajos, Láng Gusztáv, Dávid Gyula, de közülük talán ő a legváltozatosabb szellemi terepeken.

Kedves Péter, nem tudom, s azt hiszem, te sem, hogy hány ezer nevet említettél, olvastál, találtál mélyekre, sőt egyre inkább mélyebbekre tekintő nyomozásaid során a levéltárakban, könyvtárakban, hagyatékokban, pap-lakokban. Több ezer vagy több tízezer arcot –, s azok ott a papírokból, emlékekből mind feltámadtak. Mind melléd álltak, körbefogtak, védtek, segítettek élni, és kiteljesíteni munkáidat. S már csaknem mind fiatalabbak, mint te most. Ez a te hadsereged, s mindeze-

kért Adyval mondhatod immár „Az én hadseregem”-re tekintve, hogy:

Ti vagytok az én országom
S tiétek lesz itt minden,
Ingyen,
Egy kicsit a lelketekért
S miattam.
Előre, drága hadseregem,
Előre.

De e zárónak tetsző gondolatai után még azt is el kell mondanom, hogy mindig csodáltam az életerődet, a munkabíráson. Amellyel nemzeti és személyes csapásokból újra és újra felálltál, helyreálltál, és ismét igába fogtad nemzettudatból, szeretetből, antropológiai küldetésből és székely öntudatból erőssé font tehetségedet és tudásodat. S könyvek sorában összegezve azt a széles frontokat nyitó ismeretanyagot, ami személyeddel együtt szintén mindig *szembejött* velem. Mert nem csupán dokumentáltál: élővé tetted, visszahoztad, kiemelted a feledésből azt a rengeteg cselekvést, szervezkedést, tudást, amit az erdélyi magyarság a megmaradásért tett – az irodalom s a tágasabb kultúra erejével. S ezzel azt is folytonosan tudatosítottad, hogy micsoda erőfeszítések halmazán jár a jelen, s ezáltal utódaiban is állandó felelősségtudatot ébresztettél, s azt keltesz ma is.

Kedves Barátaink!

A *Vasszékely* székelyudvarhelyi szobrát (aminek 1917-es eredetijét, meglehet, Cseke Péter valamelyik őséről formáltak) már többször láttam életemben, aludtam Csíkszentdomokoson, ahol Márton Áronnak a szülőföld szeretetéből kinőtt, vasból való kézszerítését őrizte minden emberi tenyér, de

azt nem gondoltam volna – hiszen sohasem jutottam el odáig –, hogy Cseke Péter szülőfalujában, Recsenyében még a levegő – legalább egy része – is vasból van. Vassal teli molekulákat szív benne a gyermek már a bölcsőben is, és vasvázként tartják benne ezek a molekulák később a hitet és a magyar, sőt még inkább: a székely öntudatot.

Kedves Ünneplők, azért, hogy a mai napon gondoljunk Cseke Péter e háttérvilágára: szüleire, felnevelő rokonságára, szülővidékére is, engedjék meg, hogy elmondjam a számomra az egész pályából kiolvasható, egyik legrejtettebb, de annál aktuálisabb üzenetét is. Azt, hogy a recsenyédi levegőből nem ártana akár néhány ezer köbmétert áthozni a határon, ide is, az anyaországi magyar kultúrának, erős szippantásokra a mai panaszkodóknak, például az állami vagy egyéb ösztöndíjakon nyugdíjkorhatárig tengődőknek, mint egy múlhatatlan üzenetet annak a földnek a levegőjéből, ahol a diktatúra szorításában pénzek, jutalmak, kitüntetések nélkül, sőt állandó gyanakvásoktól, lét- vagy egzisztencia-fenyegetésektől kísérve lehetett csak művelni a magyar és székely nemzeti szellem értékmentését – és a kutató, az irodalomtörténeti munkát vagy az írói alkotást. Vagyis – hogy végre a százéves Nagy László személyében egy itteni, azaz magyarországi születésű magyart is emeljünk a közeledbe – nem a „sehova kacsázó utakat magyarázni”, hanem „művelni” és továbbadni a csodát.

Kedves Péter, avagy kőszikla értelmű neved helyén most vasból való székely! Adjon további munkádhoz is sok erőt, egészséget a múltadban s körülötted is ott álló igaz emberi világ, székely véred, véreid, szellemed és Istened.

Fellinger Károly

Törökszegfű, barátszegfű

*A szakállas törökszegfű
gyógyír a világra,
ehetőek a szirmai,
a Balkán csodája.*

*Hálavirág a kiskertben,
édesanyák óvják,
meglocsolják, dédelgetik,
féltik, az áldóját.*

*Kis barátszegfű, Jupiter
büszkesége, éke,
illata száll, kócos angyal,
Spanyolhon reménye.*

Ligetszépe

*Éjjeli lepkék szerelme,
a csillagok kedvelik,
virágai illatoznak
napnyugtától reggelig.*

*Ligetszépe, liget éke,
csészekürt, kecsketubák,
olaja nemes elixír,
gyógyítja a reumát.*

*Sziklakertek hős védője,
csillagokból jövendől,
legyez körülötte a szél,
szégyenlősen, ha eljön.*

Jácint

*Szép ifjúról kapta nevét,
kit Apolló imádott,
vércseppjeiből alkotta
meg e tünde virágot.*

*Jácintmezők illatoznak,
kék, fehér és rózsaszín,
az árnyékot ki nem állják,
elsorvasztó, tompa kín.*

*Csendéletek örök hőse,
ki lefesti, üdvözül.
Virágzó jácint citrommal,
remekmű a sok közül.*

Kannavirág, rózsanád

*Kannavirág, rózsanád,
magasabb vagy, mint a ház,
hozok vizet, forró nyár van,
egy tucat teli kannával.*

*Kannavirág, rózsanád,
kerítésnek jó barát,
túlnövi azt, ahogy látom,
leselkedik mindenáron.*

Százsorszép

*Németeknek libavirág,
magyaroknak földi pere,
franciáknak a húsvétka,
Londonban a nappal szeme.*

*Százsorszépnek, gombocskának
hívja nálunk rég a környék,
pipitérként térül-fordul,
arra vár, hogy felköszöntsék.*

Nárcisz

*Néhány nárcisz ősszel virul,
de a többségük tavasszal,
sárga színű viráguktól
lebénul, ámul az angyal.*

*Lábuk földbe gyökerezik,
aztán csendben szárnyra kelnek,
amikor a sárgák között
meglátnak egy hófehéret.*

Törökrózsa, mályvacserje

*Törökrózsa, mályvacserje,
sír utána a szerencse,
cirógatja, becézgeti,
hadd szeressék, úgy kell neki!*

Sáron rózsája, hibiszkusz,
ki nem locsol, annak itt kuss,
leveléből teát kortyol
Holdanyóka, fenn a holdon.

Nefelejcs

Korgó gyomrú macska
nefelejcs elé ül,
annak a levele,
akár az egérful.

Virágát kutatva
jut az ember arra,
a csípős skorpió
felgömbített farka.

Kis lenvirágú fű,
kék szemvigasztaló,
nem felejt a szél,
nyugodt, elragadó.

Nebáncsvirág

Nebáncsvirág
ez a világ,
sebezhető,
törékeny,
érzékeny a
taposásra,
vidám pokol,
bús éden.

Nebáncsvirág
a pistike,
otthonra lett

*a kertben,
csak a kutya
be ne menjen,
lehempergi,
kegyetlen.*

Estike

*Nappal észre sem veszed,
nem mutogatja magát,
alkonyatkor szirmot bont,
árasztja az illatát.*

*Hajnalig egy tündérlány,
aztán jelentéktelen,
halványzöld levél, bokor,
tisztá szívű félelem.*

Egy egyedi arcot könnyebb megtalálni, mint még különlegesebben lefotózni

Vajon mitől válik valaki világbajnok fotóművésszé, a legjobbak közül is a legjobbá? Kell hozzá különleges látásmód és egyediség, tengernyi tehetség és elszántság, jókora adag szerencse és szorgalom, kíváncsiság, érzékenység és emberség, kalandvágy és vándorlási kedv. Az 1977-ben Marosvásárhelyen született, 2007-től Mosonmagyaróváron élő **Kerekes István** fotóművészen mindez megtalálható, meg még sok minden más is. A művész két egymást követő évben, 2023 után 2024-ben is elnyerte a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) legrangosabb elismerését, „A világ legjobb fotóművésze” (Best of the Best) címet. Szívesen mesélt nekünk fotográfusi pályájáról, reményeiről, szakmai terveiről, egyebekről.

– *Véleményed szerint mi szükségeltetik ahhoz, hogy egy fotográfus elnyerje „A világ legjobb fotóművésze” címet?*

– Ez egy óriási és nagyon összetett feladat. Emiatt nyilatkoztam több helyen is azt alapból, hogy ez a pályafutásom csúcsa. Ahhoz, hogy egy fotós elnyerje e címet, óriási merítési alapja kell hogy legyen mindenféle fotográfiákból. Azt a 85 fényképet, amivel 2024-ben beneveztem a versenyre, az elmúlt 11-13 évben összegyűlt legjobb

Kerekes István az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület által szervezett nagyvárad kiállításán

minőségű fotóim közül válogattam ki. Ezekkel 2021 óta pályáztam. És abban az évben már sikerült a világranglistán a második helyre kerülnöm. A nagy álmom az volt, hogy hátha sikerül egyszer elérni azt, hogy megnyerjem. És ez 2023-ban sikerült, majd újból megtörtént a csoda, bár azt mondják, csodák nincsenek. Mindenesetre 2024-ben is sikerült a világranglista

első helyén végezzem az évet. Erről az örömhírről idén, május 4-én értesített a FIAP. Hogy mi kell mindehhez? Minőségi, egyedi látásmódú képek, olyan felvételek, amelyeket ha a zsűritagok meglátnak, a székhöz „ragadjanak”, és eszerint pontozzanak. Az egész fotós munkásságomnak az a lényege, hogy minél egyedibb képeket tudjak készíteni, és ez hatalmas munka, minden túlzás nélkül: kőkemény melő. És nem elhanyagolható tény, hogy több ezer fotós van, akik évente azért neveznek ezekre a versenyekre, hogy hátha nekik is sikerül nyerni.

– *Mit jelent számodra az az elismerés, hogy egymás után kétszer is elnyerted e rangos címet?*

– Ahogy a napok telnek, mind jobban és jobban érik bennem az érzés, hogy olyasmit sikerült elérnem, amit álmomban sem gondoltam volna. Ez fantasztikus érzés, fantasztikus presztízst jelent az elismerés, ha csupán abból indulunk ki, hogy jelenleg a világon mindösszesen kilenc fotóművésznek sikerült a Best of the Best in the World-öt, azaz a világbajnoki címet elnyernie. És ebből csak hárman vagyunk európaiak, egy francia, egy holland és jómagam magyarként. A többi hat ázsiai és dél-amerikai. És mind közül én vagyok a legfiatalabb. A kilencből pedig én vagyok az ötödik, akinek sikerült kétszer elnyernie ezt a címet. Három alkalommal még soha senki nem szerezte meg a világ legjobbja címet.

– *Milyen volt a mostani mezőny? Milyenek voltak a fotóstársak alkotásai?*

– 2012 óta rengeteg nemzetközi fotópályázaton veszek részt mint zsűritag vagy mint zsűrielnök. Miután megkaptam azon legmagasabb fokozatot, amit a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség

adhat egy fotóművésznek, világszinten sok felkérést kapok, hogy zsűrizzek. Manapság azonban már nagyon sokat visszamondok, mivel ezeken a versenyeken én inkább részt veszek, azaz versenyzek, minthogy zsűrizzek. Azt láttam a különféle megmérettetések során, hogy fantasztikus az a felhozatal, amit a fotósok zöme ezeken a pályázatokon benyújt és elindít. Ez pont olyan, akár egy sportverseny. Régebben sportoltam, úsztam, majd atletizáltam. Elmentünk egy országos bajnokságra, melyen részt vett 100-120 gyermek. Na, abból a 100-120-ból nem volt mindenki jó, hanem körülbelül 50 volt olyan, aki megfelelt annak, hogy közülük kikerüljön a győztes. A többi egyszerűen csak versenyzett, vagy épp kezdő volt stb. Ez így történik a fotográfiában is. Mindegy, hogy egy fotópályázatra beküldenek két-három-ezer vagy épp hat-hétezer fényképet nyolcvan-kilencven ország fotósai. Annak körülbelül fele az, ami igencsak színvonalas felvétel. És ez így fokozódik. Az élvonalban levőknek szerintem mind remek minőségű fényképeik vannak. Azt azért megjegyezném, hogy az ázsiai országok fantasztikus merítési alappal rendelkeznek, és fotográfusaik hihetetlenül erős, eltökélt ellenfelek. Ennek tudható be, hogy a megelőző két évben honkongi fotósok nyerték el a világ legjobbja címet.

– *Az öreg és a macskája című fényképed volt a legtöbbször díjazott fotód az elmúlt évben. Merthogy minden képnek van meséje, arra kérlek, mondd el, mi az ő történetük. Hol bukkantál rájuk, mit tudsz róluk? Találkoztál-e a kép készítése óta a macskás öregapóval?*

– Ez is úgy történt, tiszta véletlenül, mint ahogy általában mindig: el szoktam

indulni valamilyen irányba nézelődni, fotózni. 2023 januárjában a Mezőség Maros megyei fertályán kószáltam, fotóztattam, amikor észrevettem egy kicsi kunyhót, és érdekesnek tűnt az egész környezet. Éreztem, hogy ott valamit találni fogok. Bekopogtam, benyitottam, és ott ült az öregapó a macskáival, több is volt, vagy nyolc-tíz, s a cicák elbújtak, ám ez az egy nagyon hűségesen ottmaradt mellette. Elkezdtem fotózgatni, öt-hat fénykép készült róla. Az említett díjazott képnek az a fő varázsa szerintem, hogy a macska éppen csak pár másodpercig benyávigott nekem a fényképbe, és ettől valahogy ütősen egyedi lett a felvétel. A legtöbb helyre, ahol a képeket készítem, nem szoktam visszajárni, ám van, ahová visszatérek, van, ahová fotót, van, ahová albumot is viszek majd, hogy lássák, hová és hogyan kerültek be. Viszont az öregapó kunyhójánál azóta nem jártam.

– *A portréid nagyon szuggesztívek, úgymond a lélek mélyére látók. Mi az, ami megkapó számodra egy arcban, egy tekintetben?*

– Abszolút lényeges számomra az egyedi arc és az egyedi tekintet. Azokat a helyeket, környezeteket keresem, ahol a modern világ még nem nyúlt bele annyira az emberek lelkivilágába, és nem bombázta szét az érzelmvilágukat az úgymond korszerű dolgokkal, hogy megváltoztassa azt az életmódot, amit örökölték a szülőktől, nagyszülőktől. Roppantul nehéz feladat manapság ilyen helyekre eljutni, bejutni, és hogy ilyen emberekkel sikerüljön néhány percen belül kapcsolatba lépni, elmesélni nekik, miért készül a fotó, ha esetleg belemennek a fényképezkedésbe. Ha felfedezek egy egyedi arcot, tekintetet, szinte úgymond rá van írva

az, hogy ez az illető mély érzelmekkel bíró személy. Van úgy, hogy az embernek valamiféle nehéz, küzdelmes életpálya van kirajzolódva az arcára. Mindezt természetesen megpróbálom egyedi szögből, egyedi kompozícióval megfotózni, úgy, hogy ha később a néző rápillant a képre, abszolút átjöjjön neki ugyanaz az érzés, az a gondolat (esetleg még erőteljesebben is), amit én kigondoltam vagy elgondoltam. Épp ebből kifolyólag van egy mottóm, amit én találtam ki, miszerint: egy egyedi arcot sokkal könnyebb megtalálni, mint azt majd ugyanúgy vagy még különlegesebben lefotózni akképpen, hogy az érdekes gondolatok kiüljenek az arcra, amitől majd beszédes lesz a kép.

– *Rendszeresen jársz fotózni romániai megyékbe, településekre. Máramarostól a Nyárádmentén át Székelyföldre sokfelé barangoltál. Szociofotóid zöme megrendítő, megdöbbentő. Nem skanzenképek, nem afféle kirakat-Erdélyt mutatsz be, hanem mélyszegénységet, sanyarú sorsokat, ugyanakkor felvillantod a mindennapok apró örömeit, a derűt, az egyszerű pásztorok, tanyasi emberek életét. Hogyan látod ezeknek a sorsoknak az alakulását? Mi és hogyan változott a kilencvenes évektől napjainkig?*

– Érdekesen alakult ez az egész, mert ugye én '96–97-ben kezdtem el fényképezni, de azzal a szándékkal, hogy csak és kizárólag természetfotókat készítek. Szerelmes voltam a természetfotózásba, azon belül is a makrofotózásba. Életemben először 2000-ben készítettem más jellegű képet, olyat, ami már besorolható a szociofotó, illetve portré kategóriába. A 2000-es évek elejétől a mai napig nagyon sok helyre eljutottam. A témáim olyanok, hogy elkerülik messzire a modern világot. És már

mind kevesebb és kevesebb az olyan igazi, autentikus hely, ahol még meg lehet találni bizonyos hagyományokat. Viszont azok az emberek, családok vagy közösségek, akik és amelyek a '90-es esztendőkből és a 2000-es évek elején egy bizonyos alacsonyabb szinten éltek, azok a mai napig is ugyanabban a helyzetben vagy ugyanolyan miliőben élnek. Ezeket keresem, ezeket szeretem felkutatni, ezekből születnek a kőkemény, sokszor küzdelmes helyzeteket, életeteket ábrázoló szociofotók. Szeretem ezeket az embereket, mert a lelkiviláguk eredeti, nem megmáskított, nincs megtámadva, meghamisítva, eltorzítva. – Mind nehezebb és nehezebb a felkutatásuk, de jólesik, amikor megtalálok egy-egy ilyen embert, környezetet. Ami viszont a tradíciókat illeti, muszáj elmondanom, hogy Máramaros egy olyan régió, ahol jelen pillanatban is ugyanolyan hagyományok élnek, mint a '90-es esztendőkből meg a 2000-es évek elején. A Kárpát-medencében messzemenően a legjobban Máramarosban élnek a népi hagyományok, a mindennapjaik része.

– *Az okostelefonok térhódítása, illetve a mesterséges intelligencia megjelenése hogyan hat a fotóművészetre?*

– Nincs tudomásom arról, hogy világszinten okostelefonnal hány kép készülhet és hányal nevezhetnek be az emberek különféle versenyekre. Ámde a FIAP által támogatott összes fotópályázaton piros nagybetűkkel van kiírva, miszerint azokat az alkotókat, akiket a zsűri vagy a vizsgálóbizottság azon kap, hogy mesterséges intelligenciával készült fényképpel neveznek bármilyen kategóriába, azonnali hatállyal egy életre szankcionálják, nem vehetnek részt a FIAP fotópályázatain, és soha töb-

bé nem lehetnek tagjai a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetségnek. Tehát súlyos a büntetés. Hogy a fotóművészet vagy egyáltalában a fotózás más területein mi a helyzet, nem tudom. Csak arról tudok beszélni, hogy szigorúan tilos az MI-val készült képekkel nevezni azokra a fotópályázatokra, melyeken jómagam is részt veszek, s ahová több ezren küldenek munkákat szerte a nagyvilágból.

– *Jelenleg milyen témák foglalkoztatnak? Mik a további tervek?*

– Sosem voltak „projektjeim”. Ez azt jelenti, hogy azok a fotográfiák, amelyekkel fotópályázatokra nevezek, soha nem valamilyen projekt keretében készültek. Egyetlen egyéni projektem volt, amit 2018–19-ben találtam ki: a *Szigetközi impressziók* című albumomnak a megjelentetése, amit nagyon köszönök az Agrárminisztériumnak, amiért támogatta ezt a munkámat. Ennek az volt az előzménye, hogy közel két évig fényképeztem a magyarországi Szigetközt A-tól Z-ig. Fotóztam a növény- és állatvilágot stb., megpróbálván egyedien visszaadni az egésznek a hangulatát, jellegzetességét. A munkák, amikkel pályázatokra jelentkezem, sohasem valamiféle projektből származnak, nem is szeretem ezt a szót. Ha úgy vesszük, az egész fotós munkásságom, ami mintegy 25 éve itt zajlik, egy „nagy projekt”. További tervek? Folytatom ugyanazt, amit annak idején elkezdtem, amibe belejöttem. Visszatekintve az utóbbi évekre, úgy érzem, nagyon jó úton haladok. Ez se nem egy előre vezető, úgymond egyenes út volt, amit mindenki választana, se nem egy jobbra vagy balra kitérő, hanem egy általam kiválasztott út. Már 2008–2009-ben úgy döntöttem: elindulok ezen az ös-

vényen, és az eredmények a mai napig engem igazolnak.

– *A FIAP Best of the Best in the World kétszeri elnyerése után mi jöhet még?*

– Természetesen ugyanúgy dolgozom tovább, és ugyanúgy küldök munkákat fotópályázatokra, ha a sors, az egészségem és nagyon-nagyon sok minden más tényező engedi. Szeretném folytatni az utamat. Csak öten vagyunk, akik kétszer nyerték el a világ legjobbja címet (Európából rajtam kívül egy francia), és ennek súlya, értéke van, amint azt már az elején is említettem. Eljátszottam a gondolattal, hogy mi volna, ha egyszer megszerezném a harmadik címet is, ami még senkinek sem sikerült... Viszont világszerte soha nem voltam elégedetlen

semmivel. Tehát ha ennyivel maradnék, már bőven hálás lennék az életnek, amiért elértem azt, amit a közvetlen környezetemben vagy az ismeretségi körömben még senki, és mint látjuk, sem Erdélyben, sem Romániában, sem Magyarországon, sem a környező országokban nem érte el senki ezt az eredményt. Fantasztikus mozgatóerő ez, de a vetélytársak sem alszanak, és mindenki kőkeményen dolgozik, és megpróbál, ha nem is nyerni, de legalább a saját eredményét túlszárnyalni. Mert én sem azt szeretném, hogy másokat legyőzzek, hanem hogy csak szimplán és simán a saját eredményemet túlszárnyaljam. Ha sikerül!

Tóth Hajnal

KEREKES ISTVÁN jelenleg a legtöbb díjjal bíró magyar fotós. 2018 augusztusában átvehette a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség legmagasabb kitüntetését, az Excellence FIAP/Diamond 3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyanakkor Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját háromszor nyerte el (2017, 2018 és 2020); 2019-ben és 2021-ben pedig Szathmári Pap Károly aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. 2021-ben a 14. iPhone Photography Awards nagydíját is kiérdemelte. 2023-ban és 2024-ben is elnyerte a világ legjobb fotóművésze (Best of the Best) címet. A 2024-ben nevezett összfényképeinek száma 85, amelyek mind többszörösen díjazottak lettek (összesen 1021 díjat nyert el). A legeredményesebb ezek között, ismét, akárcsak az előző évben *Az öreg és a macskája* című alkotása 61 díjjal. Az első magyar fotós, aki átlépte a fotópályázatokon elnyerhető díjak számának 5000-es határát, ezekből több mint 1300 aranyérem. *Yelena* című világrekorder fényképe, amely a legtöbb díjjal rendelkező fénykép a világon, ez idáig közel 700 díjat nyert el hat kontinens 62 országában. 2022 novemberében Nagyváradon volt egyéni kiállítása az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület szervezésében. A *Várad* folyóiratban két alkalommal is közöltünk róla riportot, egy ideig rendszeres rovata is volt *Fény(képes) krónika* címmel. Honlapja: www.kerekesistvan.com.

Erni-Szakács Szilárd

Az erőszak történetei Mózes Attila elbeszéléseiben

Mózes Attila a romániai magyar irodalom egyik kiemelkedő személyisége, akinek a munkássága a XX. század második felében bontakozott ki. A határon túli magyar irodalom neves képviselője, aki viszonylag rövid pályafutása alatt nem csak íróként, hanem irodalomkritikusként és szerkesztőként is tevékenykedett. Olyan íróról van szó, aki az első kötetének (*Átmenetek. Szövegek különböző hangulatokra*; Kriterion, Bukarest, 1978, Forrás-sorozat) a megjelenése előtt tíz évvel publikálta első rövidprózáját, s ezt követően pedig szerkesztőként és kritikusként kezdett el dolgozni az *Utunknál* (1989 után *Helikon*), több más lapban is publikálva. Annak ellenére, hogy egy igazán produktív íróról van szó, Magyarországon csak sokkal később fedezték-fedezhették fel, mint Erdélyben. Holott: „Mózes Attila mindent tud. Mindenekelőtt írni. A szó, a szókép, a jelző, a mondat, a párbeszéd, a leírás, a hangulatfestés, minden, ami egy szöveget fehérízzásba hoz, mintha öröktől fogva csak arra várt volna [...], hogy ő [...] leírja egy darab papírra.” (Markó 2017) Mindig is olyan témák foglalkoztatták – mint például társadalom, emberi kapcsolatok, pszichológia,

természet és ember kapcsolata –, amelyek révén feltárhatta az emberi lélek mélységeit, a tudatalattiban rejtőzködő indulatokat és fékezhetetlen vágyakat, vagy épp az állatvilág sokszor megérthetetlen furcsaságait és kettősségeit. Mózes Attila az az erdélyi magyar író, akitől távol áll a világ és az emberi társadalom idilli ábrázolása, sőt mi több, egyes novelláiban az agresszivitás és a durva erőszak dominál (*Üvegcsendélet, Történet falkányi kutyával* stb.).

Az *Üvegcsendélet* egy olyan novella, amelyiknek a címe egyáltalán nem vagy csak minimális mértékben váltja valóra az olvasói elvárásokat. A cím hallatán az olvasó egy csendet, nyugalmat és lelki békét árasztó festményt lát maga előtt, de a történet rácsfol erre, mivelhogy a feszült hangulat végigkíséri az eseménysort, hogy a végén fizikai erőszakká nője ki magát. A címben megjelenő összetett szerkezet egyrészt a vágyak és féltve őrzött titkok mítikus jelképévé válik, másrészt ezeknek a törekénységét, ideig-óráig tartó rövid életét is kifejezheti. Már a novella első soraiban értesülünk arról, hogy a narrátor apacsnak tartotta magát, vagyis egy kalandokat és problémákat kereső embernek: „Apacsságom leg-

inkább abban állt, hogy boldog-boldogtalanba belekötöttem, hanyagoltam a sulit, aminek az lett az eredménye, hogy évrázaskor visszatapsoltak, bár nem mondani, hogy tanáraim szerettek volna.” (Mózes 1982:36) Ez a köztöködés és bajkeresés már a mű elején előre utal a nemsokára bekövetkező konfliktusra, agresszióra. A történet viszonylag kevés számú szereplőt vonultat fel, mindössze hármat: a narrátort, aki egyes szám első személyben beszél el a novella cselekményét és ő maga is szereplőként jelenik meg a műben, Panni doktort, akinek a titkára még a mű záró soraiban sem derül fény, valamint a lányt. Igaz, hogy hárman vannak, és egyfajta hűtlenségről olvashatunk a műben, mégsem alakul ki szerelmi háromszög; Panni doktor csak nézegeti a lányt, mint valami ereklyét vagy trófeát, de hozzá se nyúl, s valójában nem derül ki, hogy szerelmes-e a lányba vagy sem. Ilyen szempontból nézve pedig a fiatal lány hűtlensége is vitatható, mivelhogy nem él szoros baráti kapcsolatban a doktorral.

A narrátor igazán nagy figyelmet szentel az üvegek aprólékos leírásának, sokszor megszakítja magát a történetet azért, hogy akár több soron keresztül is az üvegek rejtélyes világába kalauzolja az olvasót: „– Itt vannak – tolt be maga előtt egy hatalmas hodályba, ahol valóban polcok álltak a falak mentén, s a polcokon ismeretlen alakú üvegek díszes címkékkel. Az a kevés fény úgy remegett a lopakodó lépteink alatt is megrezdülő folyadékokon, ahogyan azt elképzeltem. Ám ez volt a legfurcsább: hogy bár időközben a pletyka legapróbb részleteiről, sőt képzelődéseimről is kiderült, hogy mindez valóság, mégis a lehető legvalószerűtlenebb

volt itt minden. Olyan valószerűtlen, mint amikor a legendák valósággá elevenednek.” (Mózes 1982:42) Panni doki inkább a gyenge minőségű italokat fogyasztotta az Orbán-kocsmában, minthogy megigya a saját gyűjteményéből a drága és jó minőségűeket. Szerintem az italgyűjtemény a tudatlatti vágyak reprezentációjává válik az *Üvegcsendéletben*, azokat a dolgokat jelképezvén, amire sok ember vágyik, de sohasem jut el odáig, hogy megkaparintsa. A leírásokból kiderül, hogy a narrátor ellenszenvet érez a doki iránt, egy nagy behemót medveként mutatja őt be, aki egyrésztől felháborodást, másrésztől pedig értetlenséget idéz elő: „El sem tudtam képzelni, mit csinálhat az öreg buzeráns társaságában, akinek – ha közeledik hozzá – mázsás léptei alatt megreccsen a korhadtt padló, aztán úgy öleli meg, mint valami medve... De minek ölelné meg, amikor a fiúkat szereti? Nem értettem semmit, nem értettem az életemet sem.” (Mózes 1982:38) Ebben a részben a narrátor egy közvetett utalást tesz arra, hogy Panni doki nem a nőkhöz vonzódott, ezért nem nyúlt még hozzá sem a lányhoz. A lány teste mindvégig érintetlen marad a doktor által, ugyanúgy, mint az üveggyűjtemény, s mindkettő egyfajta szimbólummá válik, a rejtett kincs motívumává. Talán az egész novella kulcsmondatát, legfontosabb mozzanatát a fiatal lány szavai rögzítik: „– Jaj, a kulcs?! Az csak játék, mindenesti szórakozásunk. Nem is zár az, nem lehet használni. Itt minden látszat, ez a muris az egészben!” (Mózes 1982:39) Tehát a lány megfogalmazza azt, hogy itt semmi sem az, aminek látszik, minden csak álca és képmutatás: az italgyűjtemény, kettejük kapcsolata, a

zár a kapuban és tágabb értelemben véve pedig Panni doktor egész életvittele. Egy nagyon nagy különbség azért mégis van a lány teste és az italgyűjtemény között, amire igazából csak a novella vége, a záró mozzanat világít rá, amikor elszabadulnak az indulatok és a doki agresszivitásban tör ki. A záró mozzanatban a doktor rajtakapja a fiatalokat, amint épp egymással enylegnek, s ezt nem is próbálják titkolni, mégis úgy dönt, hogy lesüti a fejét és semmit sem szól egészen addig, ameddig észre nem veszi azt is, hogy felbontották és megitták az italait. Ellentét feszül a két féltve őrzött kincs között, a lány és az italgyűjtemény között, mivelhogy Panni doktor nem akkor lendül támadásba, amikor rájön a két fiatal kapcsolatára, hanem amikor világos lesz a számára, hogy megfosztották drága és nemes italaitól: „Ültünk az ágy szélén, amúgy hanyagul felöltözve, mintha fitogtatni akartuk volna mindazt, ami kettőnk között történt. Akkor ránk meredt hatalmasra táguló vizenyős szemével, semmi fény nem csilant ebben a szempárban, aztán leszegte a fejét, s közben meglátta a felbontott üveget. Felhördült: – Az italgyűjteményem! Lopjátok az italaimat! – s úgy indult meg felém, olyan bizonyossággal, hogy éreztem: ha elkap, összelapít. Fürgén tértem ki előle, amikor ügyetlenül, de testsúlyát érvényesítve csápolni kezdett hosszú karjával.” (Mózes 1982:45) A doktort igazából nem is a lány hűtlensége, hanem az italgyűjtemény megcsorbitása dühítette fel. A novella vége nyitott, az olvasó nem értesül sem a konfliktus megoldásáról, esetleges lezárásáról, sem a szereplők további sorsáról: „Akkor mintha finom italt ringató üvegek koccanását hallot-

tam volna, meztelen talpak osonását a hátam mögött, s még a lendületben éreztem, hogy hatalmas ütést mérnek a tarkómra. Az elsötétülő szobában még hallottam, hogy Eula, ez a névtelenség talányosságától megfosztott lény gügyögve mondja: –Na, mackóm, térj már magadhoz, ülj le már...” (Mózes 1982: 46)

Mózes Attila tudatlanságban hagy minket abban a tekintetben, hogy mi lesz a tinédzser fiú sorsa, de arra sem kapunk választ, hogy a fiatal fiú elájulása után a doktor le tud-e ülni és megnyugodni, vagy valami szörnyűséges dolgot tesz vele. A mű végén található három pont egyrészt a jövőbe, másrészt az olvasó elméjébe vezet, aki saját fantáziájára hagyatkozva elképzel egy lehetséges befejezést és lezárja a cselekményszálát.

A *Történet falkányi kutyával* egy másik csodálatos Mózes Attila-novella, amelyikben a félelem és az erőszak domináns szerepet tölt be. A nagy különbség az *Üvegcsendélet* és a *Történet falkányi kutyával* között, hogy az elsőben az agresszivitás ember–ember közt jelenik meg, még az utóbbiban ember–állat között. Az *Üvegcsendélet*ben pontosan kiderül a konfliktus oka (a fiatalok megitták Panni doktor féltve őrzött italait), még a második történetben az olvasó nem kap konkrét választ a kutyafalka vadságának az okára sötétedés után. A *Történet falkányi kutyával* című elbeszélésben hangsúlyosan jelenik meg két motívum: egyén–közösség viszonya, illetve a rejtelem, a sejtelmesség, tágabb értelemben a transzcendenssel, a tapasztalaton túli világgal való kapcsolat. Homály fedi a pontos évszámot, amikor az események játszódnak, a falu nevét és az elbeszélő

kilétét is. Nagyon sok az általánosítás, ami arra utal, hogy ez a történet bármikor, bárkivel megeshet. A kutyák kettős viselkedését valami megmagyarázhatatlan erő, jelenség irányítja, ami a novella központi elemévé fog válni. A bevezetőben a narrátor annak a településnek a világába kalauzol minket, ahol maga a cselekmény is játszódni fog, és ahol egy olyan zárt közösség él, amelyik senkit sem fogad el azok közül, akik kívülről érkeznek: „Zárt közösség volt ez a falu, szükségképpen, hisz félreeső helyen települt, az emberek magukra és egymásra voltak utalva, valószínűleg megvolt a véleményük a kívülről jövő segítségről. Egymásról mindent tudtak, de idegent nemigen tájékoztattak viszonyaik felől, még a haragosok is jobbnak látták, hogy ellenségük fojtsa meg őket, semhogy idegenek segítségét s főleg tanácsát kérve kiszolgáltatassák magukat.” (Mózes 1978:90)

A művet olvasva arról értesülünk, hogy a település kutyáiban felfedezhető egy nagyon nagy mértékű kettősség: „Nappal tökéletes háziállatoknak tetszettek” – jegyzi meg a narrátor, de: „Amint a szürkület sűrűsödni kezdett... Ők is furcsán kezdtek viselkedni.” Mintha valami mitikus erő hatása alatt állnának ezek az állatok, amelyik befolyásolja a tudatukat, vaddá teszi őket alkonyat után. A narrátor mint megfigyelő követi nyomon a kutya-falka gyülekezését, de az egyik este túlságosan is elidőzött és emiatt veszélybe került: először csak egy vörös szempár bukkant fel a sötétségben, de egy kis idő elteltével „egymás után bukkantak elő a kutya-fejek, majd az állatok elfoglalták helyüket a már említett csatárláncban, lecövekeltek magukat a hátam mögött”. A főszereplő épp bőrrel ússza

meg a történeteket, de megjegyzi, hogy ő maga is meglepődött a megmenekülésén. Másnap a falubeliek csodálkozva néznek a narrátorra, mintha ők maguk is meglepődtek volna azon, hogy ember ilyesmit sértetlenül megúszhat, egyedül csak egyvalaki látja el őt jó tanácsokkal: „Csak az egyik öreg súgta oda egy óvatlan pillanatban: jó lenne, ha leszoknék az esti sétákról!” A narrátorban felmerül annak a gyanúja, hogy a helybeliek sokkal többet tudnak, mint amit elmondanak neki: „Akkor ütött szöget a fejembe, hogy ebben a faluban még véletlenül sem mutatkozik senki az úton sötétedéskor. ... (csak nem félnek a saját kutyáiktól?!).”

A novella csúcspontja, mondhatni legfeszültebb pillanata a narrátor elutazása előtt pár nappal következik be, amikor egy éjszaka egy ember vagy egy állat a kutya-falka áldozatává válik. Ehhez hasonló motívum még az *Átmenetek* című elbeszélésben jelenik meg, ahol az elbeszélő a magányával és a többi veszélyes elemmel kerül összetűzésbe. „Az állatok mindkét szövegben egyfajta közösségen belüli közösséget alkotnak. Az első szövegben a táj félelmetes idegenségének tárgyasulóságaként is olvashatók, amennyiben a hideg, sötét téli éjszakában – a rémtörténetek archetipikus pontjain – minden közeledésre erőszakkal válaszolnak, nem különböztetik meg a fölöttük/köröttük élő emberi közösség tagjait – hiszen végül nem az idegent ölik meg, hanem egy falubelit.” (Antal 2019)

A félelem és a rejtélyesség végigvonul szinte az egész művön, néhol már a rémtörténetek műfajára emlékeztetvén az olvasót. Az elszigeteltség, a téli hideg, a köd, a hótakaró, amelyik még a

lábnyomokat is eltünteti, mind baljós jelek, amelyek a tragikus esemény bekövetkezését vetítik előre. A helyszín, ahol a cselekmény játszódik, a világvégi, a társadalomtól elzárt állapotokat jeleníti meg, ami az irodalmi műveltséggel rendelkező olvasót Stephen King *Ragyogás* című horrorregényére emlékezteti. Mindkét műben az erőszak és az agresszivitás dominál, annyi különbséggel, hogy a kis Dannynak van segítsége, pártfogója édesanyja személyében, még Mózes Attila főhőse egyedül kell szembenézzen azzal a kíméletlen és vad világgal, amibe épp belecsöppent. Mindkét irodalmi alkotás esetében az író végletekbe menően felfokozza a nyomasztó, szinte már pattanásig feszült hangulatot: az elszigeteltség és a téli hideg a mentális állapotok meg bomlását idézi elő Kingnél, Mózes Attilánál pedig a megmagyarázhatatlan agressziót. Mindkét irodalmi alkotás esetében az elszigeteltség és a hó kegyetlensége zavartságot és vadságot idéz elő, az egyikben csak az embervilágra, még a másikon inkább az állatvilágra kiterjedvén.

Mózes Attila novellájának a végén újra megjelenik az öreg mint a jóakarat és bölcsesség jelképe, s arra tesz utalást a főszereplőnek, hogy ne is beszéljen senkinek sem a történetekről: „Elindultam a megálló felé, s egyszer csak az öreg hangját hallottam közvetlenül a fülem mellett: – Maga hallott

valamit az öste? – Mikor? – néztem rá álnokul. – Nem hallottam én semmit! – Akkor jó – dörmögte mintegy magának az öreg. – Jó annak, aki nem hall semmit.” (Mózes 1978:95)

A történet utolsó mondata arra utal, hogy a főhős csak akkor nyugszik meg, amikor már biztos benne, hogy ki tud szabadulni ebből a baljós és világtól elszigetelt környezetből: „Csak akkor könnyebbültem meg némileg, amikor a busz ajtaja becsapódott utánam.” Itt a busz ajtajának a becsapódása a biztonság zálogaként jelenik meg.

Mózes Attila szövegeiben a falu és a külváros a baljós események helyszínéül szokott szolgálni. Itt találkozunk a *Történet falkányi kutyával* főszereplője is a vad ebfalkával, tehát a groteszk és abszurd elemekkel. Itt érvényesül a legjobban a transzcendencia hatása, a megmagyarázhatatlan, mitikus erő, amelyik befolyásolja a kutyák viselkedési formáit. Ezek a történetek egy olyan világot tárnak az olvasók elé, ahol „bármilyen megtörténhet”, és ahol a babonák, illetve megrögzöttségek uralják a helyi lakosok szokásait és tágabb értelemben véve az egész életvitelüket. Írónk szereplőire jellemző a saját világukból való kicsúszás és kiszakadás. Egy olyan idegen világ peremére sodródnak, amelyik nem akarja befogadni őket, de arra kényszeríti ezeket az embereket, hogy harcoljanak, ha életben akarnak maradni.

Irodalomjegyzék:

Antal Balázs, *Mózes Attila novellisztikája*, Helikon, 2019. <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/mozes-attila-novellisztikaja>

Markó Béla, *Csak író volt (Mózes Attila halálára)*, Helikon, 2017. <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/csak-iro-volt-mozes-attila-halalara>

Mózes Attila, *Üvegcsendélet*, Bukarest, Kriterion, 1982.

Mózes Attila, *Átmenetek*, Bukarest, Kriterion, 1978.

A remény konkrét élmény

Nézegetem a könyv olvasása közben lejegyzett kulcsszavakat, hiszen ezek jelzik, melyek azok a területek, amelyekről mindenképpen írni kellene eme könyvrecenzióban. Foci, tangó, laboratóriumi munka, embermentés, atombomba, szexuális visszaélések, pandémia, mesterséges intelligencia – ezeket olvasva vajon rájön-e az olvasó, kinek a könyvről lesz szó az allábiakban? További segítség: humor, remény, háború, nők szerepe az egyházban, konklávé, szinodalitás – igen, Ferenc pápa *Remény* című önéletrajzát ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A katolikus egyház előző vezetője ez év húsvéthétőjén elhunyt, húsvét első napján még megjelent a Szent Péter téren az emberek előtt. Temetését követően – legtöbbször talán akkor találkoztak először önéletrajzának azzal a részletével, amelyben leírta, hogyan és hol helyezték majd örök nyugalomra – a konklávé Robert Francis Prevost amerikai bíborost választotta pápává, ő XIV. Leó néven lett Róma püspöke.

A magyarul 2025 februárjában, a Kossuth kiadónál megjelent könyvről annak utószavában így ír Carlo Musso kiadóvezető (a könyv az ő közreműködésével készült el): „Öszentsége Ferenc pápa eredeti akarata szerint önéletrajzát csak a halála után lehetett volna publikálni. A Remény Jubileuma és korunk igényei azonban úgy kívánták, hogy már most közzétegyük ezt

az értékes örökséget. A megszerkesztett szöveg – 2019-től kezdve – számos találkozás, beszélgetés, valamint nyilvános és magánjellegű dokumentum elemzésének eredménye.”

A könyv időrendi sorrendben halad, nemcsak az 1936. december 17-én az argentinai Buenos Airesben született Jorge Mario Bergoglio életével ismerkedhetünk meg, hanem bevándorlóként Argentínába érkezett családjá történetével is.

E sorok írása közben újra és újra elolvasom a kulcsszavaimat, hiszen Ferenc pápa számtalan gondolatát, eszmefuttatását lenne érdemes idézni, ezzel azonban talán elvonnánk a felfedezés örömét azoktól, akinek ezután kerül a könyv a kezükbe. Nehéz nem írni részletesen arról, ahogyan és amit Ferenc pápa a Plaza de Mayo anyáiról leír. A Plaza de Mayo Anyái mozgalom önkéntelen alapítói nők, az 1976 és 1983 közötti katonai diktatúra idején eltűntek anyái voltak, közülük tizennégyen fehér kendőikben 1977. április 30-án megjelentek Buenos Aires központi terén, az elnöki palotának is helyt adó Plaza de Mayón, hogy az óramutató járásával ellentétes irányban megtett köreikkel némán tiltakozzanak gyermekeik elrablása ellen, írta róluk a *Múlt-kor* történelmi magazin. Az egykori pápának nemcsak ismerősei tűnnek el ekkor, ő maga embereket csempészett át a határon, vagy szót

FERENC PÁPA REMÉNY

ÖNÉLETRAJZ

emelt az üldözöttekért. Egy megkínzott jóbarátját azután hagyták életben, hogy azzal fenyegette meg a légibázis parancsnokát, ahol az illetőt fogva tartották, pokolra juttatja annak az embernek a vére. Nehéz nem írni arról, hogyan ajánlotta fel – az orosz visszautasítás miatt sikertelenül – a Vatikánt az ukrajnai háború elején béketárgyalások helyszínéül, hogyan imádkozik a békéért és próbál cselekedni a Közel-Keleten vagy Afrika országaiban folyó fegyveres harcok befejezése érdekében.

Ferenc elmeséli elhívásának történetét, és azt is, hogyan lépett a jezsuita rendbe. Olykor kimondva, olykor kimondatlanul, de a gondviselés működése végig jelen van a könyvben, kezdve attól, hogy a kivándorló nagyszülőknek nem sikerül arra a hajóra felszállniuk, amely végül elsüllyed, a súlyos tüdőműtét túléléséig, vagy addig, hogy sikerül megakadályozni az iraki útja során ellene tervezett merényletet. A könyvben sokszor idézi a Bibliát az elhunyt egyházfő, mintegy példaként vagy tanulságként.

Határozott, markáns véleményt mond akár a vallási vezetők közti párbeszéd szükségességéről, akár a szegénységről, akár a nők szerepéről és helyzetéről az egyházban és azon kívül, a populista politikáról és a háborúról egyaránt. A könyv ezért érdekes és értékes olvasmány lehet azoknak is, akik más felekezetűek, vagy éppen ateistának mondják magukat, hiszen olyan társadalmi és közéleti kérdéseket is taglal a már említettek mellett, mint a mesterséges intelligencia, a menekültek kérdése, a pandémia tanulságai, az egyházban elkövetett szexuális visszaélések vagy éppen a környezetvédelem.

És olvashatunk Ferenc pápa könyvében szinodalitásról, közönről, gőgről – ennek kapcsán leírja az egyetlen esetet, amikor gyónás után megtagadta a feloldozást valakitől –, a nevelésről, a szeretetről, ami az élet sebeire gyógyír, a humorról, az irónia és az önirónia fontosságáról is. Ő maga, mikor pápává választása után a bíborosok pohárköszöntő mondására kérték, csak annyit szolt: „Isten bocsássa meg a döntéseket!”

És ír még Ferenc pápa fociáról, afrikai háborúkról, tangóról, filmekről és a teremtet világ ezerízű és -színű dolgairól. És ír a reményről, mely szerint „annak tudata, hogy Isten mindig szeretett és mindörökké szeretni fog, és soha nem hagy magunkra bennünket”. Végezetül egyetlen idézet a könyvből hadd álljon még itt, számtalan másik helyett is: „A mesterséges intelligencia korában nem feledkezhetünk meg a költészetről és a szeretetről, amelyek elengedhetetlenek az emberiség megmentéséhez.”

Fried Noémi Lujza

Bárcsak egy életem volna...

Valószínűleg csak a véletlen műve az, hogy szinte napra pontosan öt év telt el azóta, hogy **Pong Dzsunho** (Bong Joon Ho) az *Élősködők* (eredeti koreai cím: *Kiszengcshung*, angol cím: *Parasite*, 2019) című filmjéért megkapott minden fontos szakmai díjat az amerikai filmakadémiától, illetve hogy bemutassák legújabb, *Mickey 17* című filmjét.

Az *Élősködők* sikere repítette a dél-koreai rendezőt oda, ahová valószínűleg minden filmkészítő vágyik: Hollywood ölébe, melynek köszönhetően annyi pénz áll a házhoz, amiből egy rendező valóra válthatja álmait.

Pong Dzsunhónak nem ez az első angol nyelvű filmje, ugyanis a 2013-ban bemutatott *Snowpiercer – Túlélők viadala* (*Snowpiercer*) és a 2017-es *Okja* című filmjével már kipróbálta magát Dél-Koreán kívül is.

A hazájában rendezett filmjeivel már megalkotta egyedi filmnyelvét és groteszk, szatirikus hangvételét, valamint kialakultak azok a narratívák, melyek több filmjében is előszeretettel kerülnek a konfliktus középpontjába. Szívesen boncolgatja a társadalmi osztályok közötti egyre csak növekvő különbséget, illetve fontos témája a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés.

Nos, a *Mickey 17*-ben ezeket sikerült szintetizálni és hatványra emelni. Edward Ashton *Mickey7* című,

2022-ben megjelent regényét adaptálta, a film középpontjában a kissé együgyű Mickey Barnes (alakítója Robert Pattinson) áll, akinek, mivel sok pénzzel tartozik egy befuccsolt üzleti kísérlet miatt, menekülnie kell. Mivel éppen terraformálásra indul egy kolónia a Niflheim nevű jégbolygóra, főhősünk mindenképpen fel akar jutni az űrhajóra, ezért a legaljább munkára jelentkezik, vagyis „eldobható” lesz, ami azt jelenti, hogy a legalantasabb, legveszélyesebb munkákat kell elvégeznie, amibe alkalomadtán bele is hal.

De sebj, mert a Földön betiltott klónozást az űrben gátlatalanul lehet alkalmazni, így ha Mickey meghal, újranyomtatják. Mire az űrhajó landol az idegen planéta jégmezőin, már tizenhat Mickey-t sikerült a küldetésnek elfogyasztania.

Az igazi galiba akkor kezdődik, amikor Mickey 17-et kiküldik felde-

riteni a rideg planétát, és sikerül túlél-
nie egy balesetet, viszont mivel senki
sem vesződik azzal, hogy ellenőrizze,
Mickey 17 ténylegesen odaveszett-e,
mire hősünk visszabotorkál a hajóra, a
helyét már elfoglalta egy frissen nyom-
tatott másolata. Viszont mivel több
klón párhuzamos jelenlétét szigorúan
tiltják az egyházi háttérű cég dogmái,
ha lebuknak, Mickey 18-nak is vesznie
kell főhősünkkel együtt.

Pong Dzsunho legújabb filmje te-
matikailag, stílusában és hangvételé-
ben is tökéletesen beleillik a rendező
filmográfiájába. Leginkább a koráb-
ban említett két angol nyelvű filmje,
a *Snowpiercer* és az *Okja* összefonó-
dásaként lehet meghatározni a *Mickey*
17-et.

A *Snowpiercer*ből az izolált, klauszt-
rofób környezetben leképezett társada-
lomrajzot és az abban kialakuló egyen-
lőtlenségekből fakadó feszültséget,
az *Okja*ból pedig az emberi mohóság
mértéktelenségét és a természetvédel-
mi üzenetet vette át. A rendező ab-
szolút konzisztens maradt az életmű

irányát tekintve, és nem hozott semmi
igazán váratlant. Ez viszont nem azt
jelenti, hogy a film ne lenne még így
is örülden szórakoztató és kreatívan
kivitelezett.

A film legnagyobb problémája, hogy
rengeteg mindenhez nyúl, legyen az
a klónozás erkölcsi-etikai kérdéskö-
re, a groteszk, fekete humor, a sci-fi,
a horror, a társadalomkritika, a poli-
tikai áthallások (lásd a Mark Ruffalo
által alakított bukott politikus-cégvezér
karakterét), illetve a mondanivalót a
karakterekkel szájbarágósan kimon-
dató részek, amik egyeseknél kiverik
a biztosítékot.

Ha tovább vonjuk a párhuzamot
Pong Dzsunho filmjei között, akkor
arra juthatunk, miszerint ezen műve
sokkal megosztóbb, mint az *Élősködők*,
erősen politizáló és harsány stílusa mi-
att. Mindemelllett a *Mickey 17* erőtel-
jesen szórakoztató film, és ha a fenti
problémák miatt sokan gyengébb al-
kotásnak tartják, részemről ide vele!

Lencar Péter

Emlékmű román hősöknek?

A nagykarolyi görögkatolikus román templom udvarán sajátos emlékmű áll. Legfelül egy kereszt és egy hatágú csillag között ez olvasható rajta: in memoriam. A továbbiakban a nagyméretű, táblaszerűen kialakított építmény mindkét oldalán a lapos felületbe vésett nevek sorakoznak, amelyek között gyakran az „és felesége” megjelölés is helyet kapott.

Kiknek állították ezt az emlékművet? Erre a kérdésre Mihai Bertiean és Maria Bertiean *Un sat de moți în câmpia Careiului* (magyarra így fordítható: egy mocsor falu a nagykarolyi síkon) című könyvéből tudjuk meg a választ. A szóban forgó kiadvány a Trianon után, az 1920-as évek közepén a Partiumba (a magyar többségű területek elrománosítása céljából) telepített 111 falu egyikének – a közigazgatásilag Nagykarolyhoz csatolt Ianculești-nek – a történetét írja le. E helyenként bőszen „horthystafasztázó” könyv 166–167. oldalain a következőket olvashatjuk: egy, a „horthysta irattárban” felfedezett, 1942. április 21-iki dátummal a város akkori polgármestere által aláírt kimutatás szerint Nagykarolyból „284 román családot utasítottak (toloncoltak) ki, akiknek a neveit magyarosították”. A könyvben folytatólagosan az inkriminált magyar nyelvű dokumentum (nagyon rossz minőségű) reprodukciója is látható. Így azt is meg tudhatjuk, hogy ennek pontos címe

valójában a következő: „Kimutatás a II. bécsi döntés után Nagykaroly m. város területéről Romániába távozott egyénekről”.

Következtetés: a szóban forgó emlékművet olyan személyek „hőssé minősítése” céljából állították, akiknek legalább egy része nem kiutasítva (elűldözve) lett Nagykarolyból, hanem saját elhatározásából távozott onnan, miután a város visszakerült a Magyar Királysághoz. Miért mentek el? A szakirodalom szerint a magyar közigazgatás Észak-Erdélyre történt kiterjesztése idején szép számmal voltak olyanok is, akik – a Trianon után itt kialakított kolonista falvak lakóival ellentétben

– nem a magyar hatóságok „öszönzésére” távoztak román adminisztráció alatti területre. Hanem akiknek arra a gondolatra támadt „mehetnékük”, hogy a megváltozott körülmények között nem folytathatják tovább azt az élősködő életmódot, amelyet az államalkotó többséghez tartozókként Romániában a nemzetiségi kárára megengedhettek maguknak. No meg főleg olyanok, akik a saját korábbi magatartásuk miatt féltek helyben maradni. Tehát olyasmikért, amit a két háború közötti „román világban” műveltek. Például azok a hivatalnokok, akik magyarellenességgel viselkedésükkel kivívták polgártársaik ellenszenvét, haragját, ezért számonkéréstől tartottak. A románosítás céljából betelepített tanítók, pópák, a Regátból hozzá nem értőkként egyenesen „főnököknek” magyar településekre ejtőernyőztek, a hatalmaskodó, önkényeskedő csendőrök, a politikai rendőrség, Siguranța verőlegényei stb. Egyszóval olyanok, akiknek a trianoni és a bécsi döntés közötti időszakban elkövetett gyalázatos tetteik miatt volt okuk számonkéréstől tartani.

Aki nem hisz a magyar szakirodalomnak, talán hitelt ad Iuliu Maniunak. A jegyzőkönyv tanúsága szerint az alábbiak annak a vitának a keretében hangzottak el, amelyet a bukaresti Minisztertanács 1944. szeptember 26-án az észak-erdélyi román közigazgatás újjászervezéséről folytatott:

„Iuliu Maniu államminiszter úr: Be kell fejeznünk egyszer ezt az ádáz központosítást, amely megakadályozza ezen ország természetes fejlődését, amely megtömté a vidéket a közigazgatásban alkalmatlan emberekkel. (...) Az erdélyi románoknak – az ottani

őslakos románokról beszélek – nem viselték gondjukat, szegényebbek, mint Nagy-Románia létrehozásának pillanatában. Az én városomban, bevallhatom, sok értelmiségi volt, akik jelentős anyagi erővel is rendelkeztek, s miután létrejött Nagy-Románia, nagyon kevesen maradtak és ők is anyagi erő nélkül. Ez annak tulajdonítható, hogy a mi közigazgatásunk nem törődött a románok gazdasági érdekeivel. Jöttek a regáti testvérek, akik elárasztották a tartományt, és akik semmibe vették a helyi érdekeket. Nagyváradon az első prefektus egy regáti tiszt volt. Ez így nem mehet tovább. (...) Én láttam azt az embertelen módot, ahogyan ezek a tisztviselők a lakosságot kezelték.

(...) Nem lehet már úgy kormányozni a tartományokat, ahogy kormányozták. Először is nem lehet szó arról, hogy Erdélyt olyan emberek vezessék, akik első pillanatban elmenekültek onnan és a legrosszabb emléket hagyták maguk után hátra. Ha odaküldik Önök a rendőrséget, a csendőrséget, azokat, akik Erdélyből jöttek el, akkor azt mondom: nagyon szomorú csalódás fogja Önöket érni, a reakció pedig nagyon súlyos lesz. Olyan embereket kell odaküldeni, akik ismerik a tartományt, a világot, a szokásokat, olyan embereket, akik rendes emberként ismertek, akár helybeliek, akár itteniek.”

Mint ismeretes, Iuliu Maniu Románia legnagyobb tiszteletnek örvendő államférfiainak egyike. Az általa 1944-ben tett fentebbi megállapítások is azt bizonyítják, hogy az 1940-es bécsi döntés után Észak-Erdélyből elmenekült románok nagy részét olyan, az első világháború után Ó-Romániából oda ejtőernyőztek tették ki, akiknek saját hibájukból volt okuk a távozásra.

Ráadásul Maniu itt Románia miniszterelnökeként csupán a „regáti testvérek” erdélyi románokkal szembeni viselkedésére panaszkodott. Arról hallgatott, hogy az erdélyi magyaroknak mi mindent kellett kiállniuk egy olyan Románia állampolgáraiként, amelyben még az erdélyi románok is mellőzöttek, megrövidítettek, jogfosztottnak érezték magukat...

Mi köze mindezeknek a nagykarolyi görögkatolikus templom kertjében álló emlékműhöz? Konkrét példákkeppen lássunk egyet s mást az ezen feltüntetett nevek tulajdonosai közül kettőnek a viselt dolgairól.

„Dr. Valer Câmpianu ügyvéd, Nagykaroly polgármestere az 1940-es években.” Az építményen ez a szöveg kiemelt helyet kapott. Tekintsünk el attól, hogy valójában az 1930-as évekről van szó, és kukkantsunk bele néhány korabeli újságba.

„Hogyan sikerült Dr. Câmpian Valer polgármesterjelöltnek városunkban azt az általános ellenszenvet kiérdemelnie? (...) Amikor 10 évvel ezelőtt (értsd: közvetlenül Erdély Romániához csatolása után – B. E.) bódultan, tanács-

talantul kóvályogtunk a ránk virradt új világban, egy öntelt mosolyú fiatalember járkált közöttünk, aki úton, útfélen, minden szavában kifejezést adott irántunk érzett féktelen gyűlöletének. (...) Ennek a fiatalembernek az öntelt mosolya azóta sem hagyta el az arcát. Ott volt az akkor is, amikor a mi gyötrődő szívünk elszunnyadni akaró fájdalmait felzavarta a kegyetlen kezek által összezúzott Petőfi-emléktáblák márványcserepeinek fájdalmas zaja. Ott volt akkor is, amikor barbár erőszak porba döntötte nemzeti büszkeségünknek, Kossuth Lajosnak kegyeletünk emelte szobrát. És ez az öntelt mosoly nem távozott el annak a fiatalembernek az arcáról akkor sem, amikor mi ajkunkat harapdálva, visszafojtott könnyekkel suttogtuk egymásnak, hogy a rendőrségen most ezt, most azt a magyar testvérünket botozták meg. És amikor ez a fiatalember eltávozása után, évek múlva visszatért, ugyanazzal az öntelt mosollyal, ugyanazzal a féktelen magyargyűlölettel követelte, mint városunk tanácsának a tagja, hogy tiltassék meg a magyar szó használata, vagyis magyar ember ne vehessen részt vá-

rosunk közügyeinek tárgyalásában.” (*Szatmármegyei Közlöny*, 1930, február 12.)

„Dr. Câmpian polgármester azért olyan hatalmaskodó, azért olyan semmivel sem törődő, mert nincsen, aki eréllyel számonkérje tőle azokat a tetteket, amelyeket a magyarság, a polgárság érdekei ellen elkövet.” (*Szatmármegyei Közlöny*, 1931. május 3.)

„Kossuth Lajos szobra még Kölcsey szobránál is több viszontagságon ment keresztül. (...) 1921 márciusában a szobrot éjnek idején ledöntötték talapzatáról. (...) 1933-ban a Kossuth-szobor talapzatát is szétrombolták (...) egy éjszakai mulatozás után követték el a 'hőstettet' a városháza szerszámraktárából hozott csákányokkal. A tettesek tehát olyan hivatalos személyek voltak, akik ezt szabadon megtehették. (...) s a rendőrség talán még most is nyomozna (...) a lerombolt szobortalapzat termésköréseit a románok által épített főtéri zenepavilon építésénél használták fel, míg a talapzat téglái egyik volt román városvezető – aki annyira jól gazdálkodott, hogy emeletes házat építtetett a polgármesterségből – házába lett beépítve.” (*Szatmármegyei Közlöny*, 1940. szeptember 29.)

„A helybeli magyar műemlékek elpusztításával kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy ezeknek a vandál tetteknek a megakadályozására egyetlen lépés sem történt? (...) A városvezetők nagy sajnálkozás közepette megígérték, miszerint mindent elkövetnek, hogy a rendőrhatalóság a tetteseket kézre kerítse, s ezzel aztán el is volt intézve a dolog. (...) Egyetlen esetben sem volt még csak gyanúsítottja sem a

büntetteknek. De ezen egy pillanatil sem lehetett csodálkozni. Ugyan mi lett volna a sorsa annak a magyar embernek például, aki a Kossuth-szobor talapzatának lerombolásakor az akkori városvezetőt, Câmpian (Mezei) Valért azzal merte volna gyanúsítani, hogy részese az aljas cselekedetnek? Pedig részese volt. (*Szatmármegyei Közlöny*, 1940. október 6.)

És íme két újabb, ugyanabban a Nagykárolyban kiadott korabeli újságból vett idézet – ezúttal egy másik olyan személy kapcsán, akinek a neve szintén szerepel a szóban forgó emlékmű falán.

„Új lap városunkban: *Svastica Ardealului* – *Horogkereszt* – *Hackenkreuz* címen vasárnap új hetilap indult meg városunkban. A három nyelven szerkesztett újság a Romániai Nemzeti Szocialista Párt erdélyi hivatalos lapja. (*Szatmármegyei Közlöny*, 1933. október 11.)

„Jelentéktelensége miatt annak idején meg sem emlékeztünk arról, hogy Cleja Ioan volt lapja, a hírhedt *Svastica* rövid, de dicstelen múlt után megszűnt. (*Szatmármegyei Közlöny*, 1934. február 28.)

Akit ezek a híradások nem győznek meg arról, hogy a szélsőjobboldali (náci) romániai Nemzeti Szocialista Párt erdélyi hivatalos lapja valóban a nagykárolyi emlékmű oldalán hősként feltüntetett Cleja Ioan tulajdonában volt, a Google keresőjének a segítségével nézze meg az angol nyelvű *Wikipédia* „National Socialist Party (Romania)” című szócikkét.

Boros Ernő

Aniszi Kálmán

Visszapillantás, avagy kései jogos jajkiáltás

Béla: – Itt jó lesz, Feri?

Feri: – Persze.

B. – Akkor csüccsenj le!

F. – Hű, de jó! Innen még a Mátyás-szobrot is látom. Azt hallottam, bár lehet, csak szóbeszéd, hogy miután Erdély román fennhatóság alá került, néhány többségi túlbuzgó járomba fogott bivalyokkal akarta ledönteni alapzatáról nagy királyunk világhírű szobrát. Viszont az erős állatok meg se bírták moccantani.

B. – Azért áll még itt?

F. – Nemcsak ezért... Az 1918-as karácsonyi bevonulás után voltak ilyen szándékok, de aztán győzött a ravaszság: táblával oldották meg: „Mindenkít legyőztél, csak véredet nem” (N. Iorga) – írták a táblára a moldvabányai furcsa összecsapásra célozva Ștefan cel Mareval. Valamikor 1944–45 fordulóján valóban elkezdtek a királyszobor ledöntését. Traktorokkal, láncokkal próbálkoztak. Egy szemtanú szerint egy magasrangú szovjet tiszt járt arra, és leállította a barbár próbálkozást. „De hiszen nem kellene már királyok!”, mondták neki. Ő viszont kioktatta őket, hogy a Szovjetunióban is megtartották nagy cárjaik és egyéb jeleseik szobraikat. Aztán vagy tizenöt évvel ezelőtt született egy egyezség Romániával, hogy a magyarokkal közös pénzen restaurálják a szobrot. Magyarország a tábla

eltávolítását szabta feltételül. Hosszú volt az egyezkedés és a munka is, de végül sikerült. Ám a románok ismét ravasz cselhez folyamodtak. A táblát félretették, de állítottak egy táblát a tábla emlékére...

B. – A vendégem vagy. Mit kérsz? Valami erőset, vagy...?

F. – Inkább egy kávét.

B. – Főúr, kérünk szépen két feketét!

F. – Kíváncsi vagyok: nálatok a művészeti egyetemen, hogy volt? A te hallgatóid nem érdeklődtek a – forradalomnak indult – ’89. decemberi események felől? Az enyéim rengeteg kérdést tettek fel a szemináriumokon. Főleg a kisebbségek tömeges távozásának okairól, a miérték érdekelték őket igazán.

Látva, mi történik Erdélyben a nemzeti kisebbségekkel, a németek „hazaköltöztek” Németországba, a zsidók zöme pedig Izraelbe, Nyugatra, meg Amerikába távozott. A magyarok... Arra a következtetésre jutottam, amit aztán részletesen ki is fejttem nekik, hogy a „Kárpátok géniuszának” uralkodása idején mindenki súlyosan nélkülözött Romániában, viszont Erdélyben a kisebbségi, különösen a magyar intelligenciát külön penitenciával is sújtották: az író- és művésztszadalmom szenvedett legtöbbet.

B. – Ennek a sokáig elfojtott jajkiáltásnak a jogosságát valóban azok ta-

núsíthatják leghitelesebben, akiknek – mint alkotóknak – duplán kellett alászállni az infernó bugyraiba, személyesen megtapasztalva sok mindent a pokolraszállatás kínszenvedéseiből.

F. – Igaz, hogyne, hisz elég, ha csak arra gondolunk, hogy a tollforgatók színe-virágának élet- és alkotói ideálja (sokuknál a kettő ugyanegy) nemzeti közösségünk létállapotának, múltjának, jelenének és reménylett jövőjének az írói-művészi kifejezése volt, aminek gyakorlásától a totalitárius hatalom megfosztotta őket. Attól tiltotta el, ami nekik a legfontosabb volt.

B. – A magyar írók soraiban ezért érezték hát úgy legtöbben, hogy szilenciumra ítélve nemcsak méltatlan, megalázó, hanem lehetetlen is élni.

F. – Az emberi méltóság és szabadság sárba tiprása ellen személyes döntésükkel tiltakozók közül sokan azt sem tudták, mit hoz számukra a jövő, mégis arra törekedtek, hogy minél előbb véget vessenek a képtelen helyzetnek. Ezért vettek vándorbotot olyan sokan a kezükbe, „Kelet Svájcából” szabadulandó.

B. – Az viszont több mint érdekes, hogy azokról a nyelv- és lélektiprásokról, galádságokról, amikből a nemzeti ségeknek – kiváltképp a magyaroknak, mint ős- és „főellenségnek” – kijutott, mindmáig elég kevés irodalmi rangú mű született. Pedig ennek a történelmi régióknak a történetét csak ezek ismeretében lehet hitelesen megírni. Azoknak a vallomásával, akik a saját kálváriájukkal érzékeltethetik az ezerszáz esztendősd erdélyi magyar társadalom értékvilágának a szétrombolását, szellemi és anyagi javainak vandál pusztítását, a magyar, német, zsidó és más kisebbségek beolvasztására és szétszórásukra

irányuló fondorlatokat, el-, kiűzésüket hazájukból.

F. – Szerencsére annak a világnak vége. De ne ringassuk magunkat illúziókban: a történelem nem ismeri a hálát. Elorzott jogainkat és javainkat a kaméleon természetű politikai elit önszántából soha nem fogja visszaadni. Nekünk magunknak kell megküzdeni érte. Ahogy Kós Károly írta volt már 1921-ben a *Kiáltó Szóban*: „Az lesz a mienk, amit ki tudunk küzdeni magunknak.”

B. – Te mit gondolsz, belejátszának-e, s ha igen, milyen mértékben épülnek bele a politikai döntésekbe a társadalmi együttélés erkölcsi normái, eszméi, ideáljai? Vagy – fittyet hányva az erkölcsi törvényekre – a politikai hatalmak mindig az önös érdekek alapján döntenek?

F. – Én úgy képzelem és hiszem, hogy diktatúrákban, különösen az olyan despotikus rendszerekben, mint amilyen Ceaușescu „sokoldalúan fejlett szocialista társadalma”, bolsevista sovén önkényuralma volt, ez a kérdés fel se merült. Az erőszakra épülő korlátlan hatalom egyszerűen félresöpri az erkölcsi mérlegelést. A diktátort és magyarfaló elitjét hidegen hagyták az erkölcsi szabályok, törvények. Ami skizofrén helyzetet szült. Bár az erdélyi magyarság érezte, tudta, hogy csakis az etikummal frigyre lépő politikum igazán emberi, élhető világ, és azt is, hogy csupán az ilyen politikai gyakorlatot szabad elfogadni, súlyos fenyegetettségében kénytelen volt, színleg, nem egyszer, nem kétszer igent mondani arra a politikai gyakorlatra, amely a vesztét akarta, arra a hatalomra, amit valójában szívből utált. Amikor pedig tehette, mélyen hallgatott.

B. – Mi mást tehetett volna!? A megmaradás törvénye értelmében az „ahogy lehet” elve szerint volt kénytelen megőrizni reménykedő életét. Ami szüntelen önvédelem, örökös kompromisszum és sajnos folyamatos veszteség volt.

F. – Szomorú és bonyolult dolgok.

B. – Nagyon is. Mint ahogy igen komplex kérdés a kötelesség, a szolgálat is. Arra gondolok, hogy vajon meddig kell elmenni az egyénnek – nem külső kényszerből, hanem belső készítésre, parancsra – a közjóért vívott küzdelmek során? Hol az erkölcsi kötelesség felső határa? Köteles vagyok-e egy jó ügy érdekében akár elemészteni is magam?

F. – Bizonyosan adódhatnak olyan helyzetek, amikor az egyénnek igenis el kell menni a végsőkhöz.

B. – De ezek csak ritka kivételek lehetnek. Én inkább úgy gondolom: csak addig szabad elmenni, ameddig az észszerűség megengedi. Vakmerően fejjelelni azért sem szabad, mert így az ember nem hőssé válik, hanem szánandó áldozat lesz. Ahelyett, hogy erősítené, inkább gyengíti a közös ügyek sikerének esélyeit. Kisebbségi sorban, kiszolgáltatott helyzetben elengedhetetlen a bölcs mérlegelés. Aminek természetesen semmi köze az elvtelen megalkuváshoz, opportunizmushoz. Azért annyit még hozzátennék, hogy az ilyen áldozat ugyanakkor hősnek is tekintendő. Megesik, hogy valaki azáltal válik hőssé, hogy a küzdelemben elemészti önmagát, de ez az út a tömegek számára nem járható. Egyetlenegy kisebbségi közösség sem engedheti meg magának azt a luxust, hogy fölösleges áldozatokat hozzon. És ezt nem is várhatja el tőle senki.

Az ellenséges, sőt gyűlölködő többségi hatalom kíméletlen, lesújtó reakciója a magyar kisebbség önvédő tetteire sok-sok drámát szült, súlyos börtönöket hozott, személyes tragédiákhoz vezetett.

F. – Noha erről nem eshetett szó, tudjuk, hogy Romániában hivatalosan, hogy úgy mondjam, törvényesen alkalmazták a numerus clausus a kisebbségekkel szemben. Sőt: gyakran túl is lépték. Hadd mondjak egy példát! A múlt század hatvanas éveinek közepe táján az egyik szakon a közel százötven egyetemi felvételizőnek, akiknek legalább a fele magyar volt, mindössze két helyet biztosítottak a tizenhatból. Az államilag előírt, de soha tiszteletben nem tartott numerus clausus jelentette akkor számunkra az „esélyegyenlőséget” és a megtestesült „igazságosságot”!... És évek múlásával (1985-ben) – hogy, hogy nem – a numerus claususból numerus nullus lett: a felsőoktatásban egy csapásra megszüntették a magyar nyelvű oktatást.

B. – Ugyanezt a célt szolgálta a magyar végzősök színromán vidékekre történt szétszórása is. Azok a kihelyezett diplomások, akik nem tűntek el onnan nyomtalanul, menthetetlenül beolvadtak a román tengerbe.

F. – Ezért nincs mit csodálkozni azon, hogy igen sok egyetemet végzett nemzettestvérünk a végleges távozás mellett döntött... Csakhogy a szülőföld elhagyása személyes megrázkódtatások nélkül nem úszható meg. És a nagy földrengést kisebb-nagyobb utórezgések szokták kísérni: honvágy, magányosság, lelki furdalás, bűntudat... A menni vagy maradni dilemmája pusztán a tapírérzékenységeknek, a kalandoroknak és a szerencsevadák-

szoknak nem okozott gondot. „Vajon mi a kínzóbb”, kérdezte a kitaszított-ság gyötrelmeit megélt egyik disszidált írónk: „a jogfosztottság és a nyomor naponta átélt alakzatai otthon, vagy a hontalanság sivataga idegenben?” Aki távozott, az megszabadult a nyomortól, ez igaz. Csakhogy otthagyni házat, hazát, barátokat, ismerősöket, elszakadni saját közösségedtől, éltető-megőrző kultúrádtól, nemcsak iszonyúan nehéz, hanem nagyon sok távozó esetében beláthatatlan következményekkel is járt.

B. – Abban feltétlenül igazad van, hogy a bolsevik sovén diktatúra a társadalom egészét megnyomorította, ámde a legsúlyosabb csapásokat szándékosan a magyar értelmiségre mérte. A magyar író, történész nem írhatott saját történelméről; szellemi, művelődési örökségünket tabuvá téve számos azonosságtudatot erősítő kulcsfontosságú mű nem születhetett meg. A hetvenes évek vége felé történt, hogy egy négyszemközti kávéházi beszélgetésen az egyik igen jelentős prózaírónk a szó szoros értelmében sírva fakadt: „– Itt van a fejemben teljesen készen egy történelmi regény, és nem tudom megírni. – Nem értelek. Miért? – hüledeztem. – Azért, mert amit el kellene mondani, azt nem szabad, amit pedig szabad, azt nem érdemes.” (A regény a kommunizmus bukása után, a kilencvenes évek közepén jelent meg: Bálint Tibor: *Bábel toronyháza*, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 1996.) A jelentőssé duzzadt vádiratok a román bolsevista hatalmat a tények tagadhatatlan erejével állítják a történelem ítélőszéke elé. De elgondolkoztató, hogy ezt a – magukat demokratikusnak tituláló – nyugati hatalmak soha nem ítélték el.

F. – És ha már itt tartunk, azt se hallgassuk el, hogy a szocialista Magyarország legfelső politikai vezetése, ideológiai meggondolásból, erkölcsileg eléggé el nem ítéltető módon, teljesen magukra hagyta a nemzet határon túlra szakadt részeit, fiait.

B. – A múlt század nyolcvanas éveinek második felében, amikor a kiűzetés (eufemisztikusan: kivándorlás) tömegessé vált, az erdélyi magyar emberek mellett igen gyorsan ritkultak az ismerős arcok. Barátok tűntek el egyik hétről a másikra, tátongó űrt és fokozódó idegenségerzést hagyva maguk után.

F. – Akik viszont a súlyosbodó nyomor és lelki tiprás ellenére is itthon maradtak (ők voltak a nagy többség), erkölcsileg és a megmaradás tekintetében helyesen, erényesen cselekedtek. Mindegy, ki miért maradt. Azért-e, mert földje volt, és földjét senki sem veheti a hátára; vagy olyan volt a hivatása, hivatala, hogy – gondolva egyet – nem húzhatott „nyúlcipőt”; esetleg úgy gondolta, ha sikerül gyermekeit biztonságba helyezni, ő egyelőre marad; netán ősei csontjai, az emlékek kötötték elszakíthatatlanul az ősi rög-höz; avagy elég erőt érzett magában ahhoz, hogy a reménylett győzelem hitével továbbra is farkasszemmel nézzen a Kimérával..., a lényeket illetően mellesleg. Aki maradt, az pusztán jelenlétével is a helytállók táborát gyarapította, eleink vérrel-verejtékkel megvett ősi földjét védte, őrzi.

B. – Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy szigorúan egyéni vonatkozásban az emigrálás: magánügy. Csakhogy az ember közösségi lény. Ilyen értelemben: hátat fordítani annak a közösségnek, amelyből vétettél, súlyos kérdés elé állította a felelősen gon-

dolkodó távozni készülőket. Akik fehér éjszakákon és fénytelen nappalokon nagyon sokszor tették fel maguknak a gyötrő kérdést: Szabad-e itt hagynom azokat, akikkel sorsközösségben élek? Szabad-e cserbenhagyni egy közösséget éppen akkor, amikor legnagyobb szüksége van a segítségre!?

F. – Ez tagadhatatlanul igaz. Ámde azt se feledjük, hogy nem mindenféle helyben maradás feltétlen helytállás is. A helytállásnak nem a fizikai jelenlét az egyetlen ismérve. A helytállás tudatosságot feltételez, átgondolt küzdelmet jelent egy magasabb rendű célért. Vannak dolgok, amikért valóban csak helyben lehet eredményesen küzdeni, de adódhatnak olyan helyzetek is, amikor a kitűzött célokért másutt eredményesebben lehet sikra szállni. Ezért merül fel az a kérdés, hogy cserbenhagyás-e a kényszerhelyzetben tett ilyen lépés? Vajon ott kinn nem fogja-e tudni hatékonyabban szolgálni nemzettestvéreit az, aki itthon is azt tette? Illetve tette volna tovább is, ha hagyják.

B. – Az ilyen kérdésekre utólag szokott választ adni az élet.

F. – És a tények is sok mindent elárulnak. Nem véletlen, hogy Wass Albert és Márai Sándor életművéhez csak a totalitárius diktatúra bukása után férhetett hozzá az itthoni olvasó.

B. – Azonban van itt egy másik kapítális kérdés is, amit itthon nemigen szoktak boncolgatni, pedig megérné. Az tudniillik, hogy vajon csak az egyén tartozik felelősséggel a közösségnek, vagy pedig a közösségnek is vannak kötelezettségei polgáraival szemben? Például az, hogy elfogadható életfeltételeket, esélyegyenlőséget, kibontakozási lehetőségeket harcoljon ki számukra? Hogy a polgárok helyben

maradjanak. És maradvá, helytálljanak. A vezető politikusok felelősségére gondolok. Mert annak idején az államhatalom ahelyett, hogy ezért küzdött volna, egy hazug ideológia előtt leborulva megbénult, a kisujját se mozdította polgárainak jogaiért.

F. – Az az igazság, hogy az embertettei minősítik. Ki-ki cselekedetei alapján ítéltető meg a tévedés veszélye nélkül. És létezik egy belső ítélőszék is, a lelkiismereté. Amivel mindenkinek magának kell elszámolni.

B. – Tovább morfondírozva ezen a bonyolult dolgon, az az érzésem, hogy az emigrált azért sem lehet maradéktalanul boldog, mert soha többé nem találja meg az odahagyott otthon fészekmelegét. Számára végleg odalesz a zavartalan csend, a lelki nyugalom, az áhított belső egyensúly. Egyetlen fogódzó az emigráns világba-taszított-ságában az lehet, ha megpróbálja ott is maximálisan szolgálni azt a nemzeti közösséget, amelyet kényszerűségből fizikailag elhagyott ugyan, de igyekszik síríg hű maradni hozzá: érzelmeiben, gondolataiban és cselekedeteiben.

F. – És azt se feledjük, hogy maradvá voltak, akik kivárára rendezkedtek be, és az asztalfióknak dolgoztak. Igaz: nagyon kevesen. Azért is, mert megfelelő alkotói légkörhöz nélkülözhetetlen az író és a befogadó közti élő kapcsolat, a folyamatos visszajelzés, különben az alkotó nagyon könnyen egy bénító, süket vákuumba kerülhet.

B. – Első hallásra talán hihetetlennek tűnik, amit mondani szeretnék. Azt tudniillik, hogy a totális diktatúra első lépésként nem a felvevő piacot tette tönkre, hanem az alkotókat nem engedte kibontakozni, aminek szükségképpen következménye lett a felve-

vő piac tönkremenetele. A nyolcvanas években szinte egyetlen igazán jelentős új magyar irodalmi mű sem volt kapható az erdélyi könyvesboltokban. A két világháború között még virágzó magyar szellemi élet a nyolcvanas évek második felére mondhatni teljesen kiszorult az agoráról, kedvezőbb időkre várva, az alkotók szűk magánműhelyekbe, baráti körökbe húzódtak vissza. A szellem munkását kiemelték lételeméből, elvették tőle a hiteles értékek megteremtésének a lehetőségét, a tömegeket pedig arra kárhoztatták, hogy – képletesen szólva – egy közlekedési jelzőtáblák nélküli, kátyúkkal teli országúton meneteljenek, reménytelenül. A felső pártvezetés feltett szándéka volt: megfosztani a nyájat pásztoraitól, hogy mielőbb szerteszéledjen, vagy ha ez nem megy, könnyűszerrel elbánhasanak vele.

F. – Miért ne fogadnánk el tehát azt az igazságot, hogy az erdélyi magyar (alkotó) értelmiségi nem azért hagyta el szülőföldjét, hogy másutt kényelmesebb, jobb egzisztenciát biztosítson magának. Mindig is voltak és lesznek olyan emberek, akik méltóságuktól megfosztva, megalázott állapotban egyszerűen nem tudnak vagy nem hajlandók élni. Az is igaz persze, hogy szép számmal voltak szerencselovagok is.

B. – Ha igaz az az állítás, hogy az író – kevés kivételtől eltekintve – nem igen tud szívből másról írni, mint annak a közösségnek a küzdelmeiről, bánatairól és örömeiről, amelyből maga is vétetett, akkor az is igaz, hogy a Magyarországra vagy távolibb országokba távozott erdélyi alkotó személyiségek általában továbbra is ugyanazt a közösséget szolgálták,

szolgálják, amelyből kényszerűen kiszakadtak.

És abban is egyetérthetünk, hogy a végső számvetést mindenkinek magának kell elvégezni. Az embert nem az ilyen-olyan szóbeszéd, miegyebek alapján kell megítélni, hanem a cselekedetei az egyedüli értékmérők.

F. – Béla, van még annyi időnk, hogy felolvassam két emigrált személy levélváltását?

B. – Kíváncsian hallgatlak.

*

Vince Gézának:

(...) Azt kérded, hány éve múlt, hogy vándorbotot vettem a kezembe? Biza, már jó ideje idegen égtájak alatt élek. Szerencsét próbálni léptem meg. Egy-két évre gondoltam, de – fene tudja, hogy – itt ragadtam. És már azt se tudom igazán, hogy két hazám van-e, vagy egy se.

Mi úzött el otthonról? Az alázások, a többségi hatalom gyűlölködései.

Itt megvolnék ugyan, de az új hazában nem érzem otthon magam. Elég sokat töprengek rajta: egyáltalán van-e nekem otthonom? Ahol magamnál lehetnék. Ahol a léleknek nem kell vacogni, mint kivert kutyának lucskos vackán.

Otthoni gyökereimet a múlt idő megszaggatta. Itt pedig alig néhány vékonyka szálat ereszthettem a mégiscsak idegen humuszba.

A mennék is, maradnék is bizonytalansága gyötör. Minden, amit magaménak érzek, otthon maradt, haza hív. Ahol viszont nem élhettem méltósággal.

Orvos vagyok. Jól fizetett kutatói állásom van, de idegenként bolyongok az emberek között.

Tanyácskám, amit ideérkezésem után vettem, a szemhatárnál hegyek

koszorúzzák. Mint ahogy otthon öleli magához kis falunkat a Hargita koloszsusa. De azért nem tudom feledni az otthonit, igazit!

Napi munkám a fővároshoz köt, mégis félig-meddig kétlaki vagyok. Tömbházban lakom, mint a legtöbb hasonstátusú polgár, de ha egy-két szabadnapom akad, rögvest futok a tanyára, ahol én vagyok a gazda. Tavalý szilvalekvárt főztem, diót ráztam, körtét és fügét aszaltam. Télire káposztát savanyítottam hordóban. Úgy, mint gyermekkoromban tették volt szüleim.

Ha elfog a honvágy, számonkérőn törnek fel belőlem Reményik sorai: Eredj, ha tudsz, / Ha gondolod, hogy máshol (...) / Én itthon maradok...”

Nem tudom, mi jogon kérdezem ezt és kitől, hisz megleptem. Mégis azt firtatom magamban: vajon felméri-e a pusztá kalandvágyból, vagy a gyors meggazdagodás óhajától hajtva a mostanság idegenbe készülő fiatalok, hogy mi vár rájuk odakint? Tudják-e, hogy fabatkát se ér a tetemes anyagi haszon nyújtotta „gondtalan élet”, ha közben az ember jöttment idegenként kóborol a részvétlenség sivatagában? Bármit mondjának is a nagy okosak, igazán csak az „egyazon szellemi égbolt alatt” élők között érezhetjük magunkat otthon. Akkor is, ha kalács helyett csak félbarnára futja.

Valósággal kiver a hideg veríték a gombamód szaporodó kozmopoliták tenyészetétől hallva: „Ott a hazám, ahol jobban, gondtalanul élek.” Azokra gondolok, akik úgy cserélik a hazájukat, mint jobb helyeken az alsójukat szokták. Jó lenne, ha eszükbe vésnék, hogy ide-oda kóborolva, lehet, hogy financiálisan nem fognak hiányt szenvedni, de

előbb-utóbb óhatatlanul megismerik a sehova se tartozó gyökértelen pária lelki nyomorúságát, szenvedéseit.

Mit gondolsz, Géza, a lelkiismeret-furdalás szava ez, vagy mi a szösz?

Öllelek, Vince

*

Géza Vincének:

(...) Öregem, te nem szenvedted végig azt a penitenciát, amit ránk mért otthon a hatalom, mert idejében megleptél. Viszont jó, ha tudod, hogy a cipészsegédből lett jogaros diktátor regnálása idején nemcsak téged meg engem, hanem mondhatni minden magyart megaláztak és romlásba döntöttek Erdélyországban. Csak hát nem vagyunk egyformák: az egyik többet kibír, a másiknál alacsonyabb a tűrés küszöb, más-másképpen viseltük el, él-tük át a jogfosztottságot. Némelyekről lepergett a magyar mivolt gyalázása, másokat viszont öngyilkosságba kergetett vagy a pszichiátriára taszított a reménytelenség.

A múlt század nyolcvanas éveiben, amikor tömegessé vált a kiűzetés az erdélyi magyarság körében, ahogy írod, elsőként, nagyobb számban, az értelmiségiek szánták rá magukat a kivándorlásra. Amit egyesek megértően, mások viszont elítélően fogadtak: állhatatlanoknak, gyökérteleneknek nevezték őket, akik gondolnak egyet, felkerekednek és odébbállnak...

Azt írod, gyakran van honvágyad. Néha engem is megkísért a honvágy, de nem a lélek mélyéről tör fel, hanem a zsigerekbe fészkelte be magát. Például úgy, hogy felsejlik bennem valaminek az íze, zamata. Megkívánok valamit, amit gyermek- vagy fiatalkoromban ettem.

Mit lehet tenni ilyenkor? Valahogy az asztalra varázsolok valami otthonit. Mondjuk egy fazék juhtúrós puliszkát, barnára pirított szalonnapörccel, több rétegben lerakva, megrotyogtatva. Vagy töltöttkáposztát készítek, amibe – székely szokás szerint – kukoricadercét teszek rizs helyett. Ha ilyesféle hazai csodákkal teleeszem magam, egy ideig csitul a honvágyam.

Én is savanyítottam káposztát télire. Amitől ezek a tenger mellékiek úgy húzták az orrukat, hogy csak, de miután

megkóstolták a töltöttkáposztámat, még a nem létező ujjakat is megnyalták.

Így éldegélek: hol fenn, hol lenn, mint hullámvasúton.

Mert hazát még csak-csak talál magának az ember, de otthont...

Hát abból, isten bizony, csak egy van!

Baráti szeretettel,
Géza

*

B. – Főúr, fizetünk!

Haraji Adalbert

A fiktív valóság sikere

Hatvanezer évvel ezelőtt az őseink nem voltak olyan nagypályások, mondhatnánk, hogy jelentéktelenek voltak, egyszerűen nem voltak fontosak. A világra gyakorolt hatásuk nem volt sokkal nagyobb, mint a madaraké. Ezzel szemben ma mi uraljuk az egész Földet. A kérdés hogyan jutottunk ilyen előkelő helyre? Hogyan lettünk a jelentéktelenekből, kik csak a saját kis dolgunkkal törődtünk valahol Afrika egyik szegletében, a világ urai?

Általában egyéni szinten keressük a különbséget önmagunk és a többi élőlény között. Úgy hisszük, hogy van valami különleges bennünk, ami felsőbbrendűvé tesz minket a többi élőlényrel szemben. De az igazság, hogy egyéni szinten nagyon nagy az azonosság közöttünk és egy csimpánz között. Ha egy csimpánzzal együtt kiraknának egy lakatlan szigetre, ahol meg kell küzdenünk az életben maradásért, hogy lássuk, ki boldogul jobban, hogy őszinte legyek, nem magunkra fogadnék, és nem azért, mert velünk van a baj, hanem mert a csimpánz sokkal jobban boldogulna. A valódi különbség közöttünk és a többi élőlény között nem egyéni, hanem kollektív szinten keresendő.

Azért vagyunk képesek uralni a Földet, mert mi vagyunk az egyetlenek, akik képesek vagyunk rugalmasan nagy számban együttműködni. Persze még vannak más élőlények is, akik képesek társadalmat alkotó szinten együttműködni, például a méhek, a

hangyák, de ők nem olyan rugalmasak. Az együttműködésük nagyon merev. Vegyük a méheket, csak egyetlen módon képesek kollaborálni. Például egy új lehetőség vagy veszély esetén a méhek nem képesek egyik napról a másikra újra feltalálni a társadalmi rendszert. Nem végezhetik ki a királynőt és nem kiálthatják ki a köztársaságot vagy a dolgozók kommunista diktatúráját...

Vannak társadalomban élő emlősök, például farkasok, elefántok, delfinek, csimpánzok, ők sokkal rugalmasabban tudnak együttműködni, de csak kis számban, mert az együttműködésük a kölcsönös bizalmas ismeretségen alapul. Ha egy csimpánz együtt szeretne működni egy másik csimpánzzal, személyesen ismernie kell a másikat, tudnia kell, hogy milyen – kedves, gonosz, becsületes. Ha nem ismeri, hogyan működjön együtt vele? Az egyetlen, aki kombinálni tudja képességeit és képes nagy számban rugalmasan együttműködni, az a *Homo sapiens*, azaz mi. Egy az egy ellen, vagy akár tíz a tíz ellen, a csimpánzok jobbak lennének, mint mi. De ha szembeállítunk ezer embert ezer csimpánzzal, az emberek könnyedén győznének, abból az egyszerű okból kifolyólag, hogy ezer csimpánz nem képes együttműködni. S ha megpróbálnak százezer csimpánzt egy stadionba bezsúfolni, teljes lesz a káosz. Ezzel szemben az emberek rendszerint több tízezerrel gyűlnek össze, és általában nincs gond belőle. Ellenkezőleg, az

együtműködés rendkívül kifinomult és hatékony formáját tapasztaljuk.

Az emberiség nagy vívmányai a történelme során – legyen szó a piramisok építéséről vagy a Holdra szállásról – nem az egyéni képességeken alapult, hanem azon a képességen, hogy rugalmasan, nagy számban együtt tudunk működni. Például nem ismerem azoknak a könyveknek és cikkeknek a szerzőit, amelyeket elolvastam, hogy megírhasam esszéimet. És természetesen nem ismerem azokat sem, akik elolvassák. Mégis, hiába nem ismerjük egymást, képesek vagyunk együtműködni. Ez olyasvalami, amit a csimpánzok nem tudnak. Ők is kommunikálnak természetesen, de sosem találunk olyan csimpánzt, amely a banánról vagy az elefántokról vagy bármi más őket érdeklő dologról írna. Az együtműködésünk persze nem mindig jó. A borzasztó dolgok, amelyeket a történelmünk során elkövettünk – és csináltunk néhány igen rossz dolgot –, azok is mind nagyfokú együtműködésen alapultak. A börtön egy együtműködési forma, a vágóhíd egy együtműködési forma. A csimpánzoknak nincsenek börtöneik, vágóhídjaik. Remélem, sikerült meggyőzően érvelnem, hogy azért uraljuk a világot, mert képesek vagyunk rugalmasan, nagy számban együtműködni.

A kérdés, hogyan vagyunk képesek erre, hogyan csináljuk? Mi az, ami az összes élőlény közül egyedül minket tesz képessé arra, hogy így együtt tudjunk működni? A válasz a képzeletünkben rejlik. Azért vagyunk képesek rugalmasan együtműködni számos idegennel, mert a bolygónkon élő összes élőlény közül csak mi tudunk fikciót, kitalált történeteket alkotni, és hinni bennük. És amíg mindenki ugyanabban a fik-

cióban hisz, mindenki ugyanazokat a szabályokat, normákat, értéket követi, ezeknek engedelmessé válik. Az összes többi állat csak arra használja a kommunikációs rendszerét, hogy leírja a valóságot. Egy csimpánz csak azt kommunikálhatja, hogy: „Nézd, ott egy oroszlán, fussunk el!” Vagy: „Nézd, ott egy banánfa, gyere, szedjünk banánt!”

Ezzel szemben az ember nem pusztán csak arra használja a nyelvét, hogy leírja a valóságot, hanem arra is, hogy új valóságokat hozzon létre, kitaláljon új valóságokat. Az ember azt mondhatja: „Nézd, ott egy isten a felhők felett, és ha nem csinálod, amit mondok, akkor isten megbüntet és pokolra kerülös” És ha mindannyian elhiszük a történetet, amelyet kitaláltak, ugyanazokat a normákat, törvényeket, értékeket fogjuk követni és fogunk együtműködni. Erre csak mi emberek vagyunk képesek. Egy csimpánzt sosem tudnánk azzal az ígérettel meggyőzni, hogy ha nekünk adja a banánját, a halála után a menybe jut. Egyetlen csimpánz sem hinné el ezt a történetet. Csak az emberek hisznek ilyen történetekben, és ennek köszönhetjük, hogy uraljuk a világot. Talán egyetértenek velem, hogy a vallás az, amelynek alapján az emberek együtt tudnak működni. Emberek milliói jönnek össze, hogy katedrálisokat vagy mecseteket építsenek, hogy keresztes hadjáratot vívjanak, vagy megharcolják a dzsihádot, mert mindannyian ugyanabban az istenben, mennyországról és poklóról szóló történetben hisznek. És amit szeretnék kiemelni, hogy pontosan ugyanez a mechanizmus az alapja a nagyfokú együtműködés minden más formájának.

Nem csak a vallásnak. Vegyük például a jogot. A legtöbb jogrendszer az

emberi jogokba vetett hiten alapul. De mik azok az emberi jogok? Az emberi jog ugyancsak egy történet, amelyet mi találtunk ki. Nem objektív valóság, nem egy biológiai jelenség. Bármerre nézünk a természetben, nincs ott semmiféle jog. Az egyetlen hely, ahol a jogot megtaláljuk, azok a történetek, amelyeket mi találtunk ki és terjesztettünk el az elmúlt néhány évszázadban. Ezek természetesen lehetnek nagyon pozitív történetek, nagyon jó történetek, de attól még fiktív történetek, amelyeket mi találtunk ki.

Ugyanez igaz a politikára is. A modern politika legfontosabb tényezői az államok és a nemzetek. De mi az állam és a nemzet? Ezek sem objektív valóságok. A hegy, az egy objektív valóság. Láthatjuk, megérinthejtjük, még meg is szagolhatjuk. De egy nemzet vagy egy állam – mint például Magyarország, Franciaország vagy Németország – az csak egy történet, amelyet mi találtunk ki, és nagyon a szívünkbe zártunk. Ugyanez igaz a gazdaságra is. A világ-gazdaság legfontosabb szereplői a cégek és a vállalatok. Talán önök közül is sokan egy vállalatnak dolgoznak. De mi az, hogy egy vállalat? Az, amit a jogászok jogi fikciónak neveznek. Történetek, amelyeket azok a hatalmas varázslók találtak ki, tartanak fenn, terjesztenek, és akiket jogászoknak hívunk. És mit csinálnak a vállalatok egész nap? Többnyire pénzt próbálnak keresni. De mi a pénz? A pénz sem objektív valóság, nincs objektív értéke. Fogj meg egy 100 lejes papírdarabot és nézd meg, nincs értéke. Nem eheted meg, nem ihatod meg, nem veheted fel. És ekkor jönnek a történetmesélés mesterei, a bankárok, pénzügyminiszterek, miniszterelnökök és mesélnek egy nagyon meggyőző történetet. „Nézd csak, látod ezt a pa-

pírdarabot? Ez igazából tíz banánt ér.” És ezt mindannyian elhiszük, és ezért működik. Foghatom ezt az értéktelen papírdarabot, bemehetek vele egy szupermarketbe, odaadhatom egy vadidegennek, akivel még sohasem találkoztam, és cserébe kapok tőle igazi banánt, amelyet már tényleg megehetek. Ez valami egészen csodás, elképesztő teljesítmény. Csimpánzok erre így nem képesek. Persze a csimpánzok is üzletelnek. „Ha adsz nekem egy kókuszdiót, adok neked egy banánt”. Ez működhet. De az, hogy adsz nekem egy értéktelen papírdarabot, és elvárod, hogy adjak érte egy banánt? Semmiképpen! Mit gondolsz, mi vagyok én? Ember? A pénz valójában a legsikeresebb történet, amelyet az ember valaha kitalált és elmesélt, mert ez az egyetlen történet, amelyet mindenki elhisz. Istenben nem mindenki hisz, az emberi jogokban sem hisz mindenki, de a pénzben mindenki hisz.

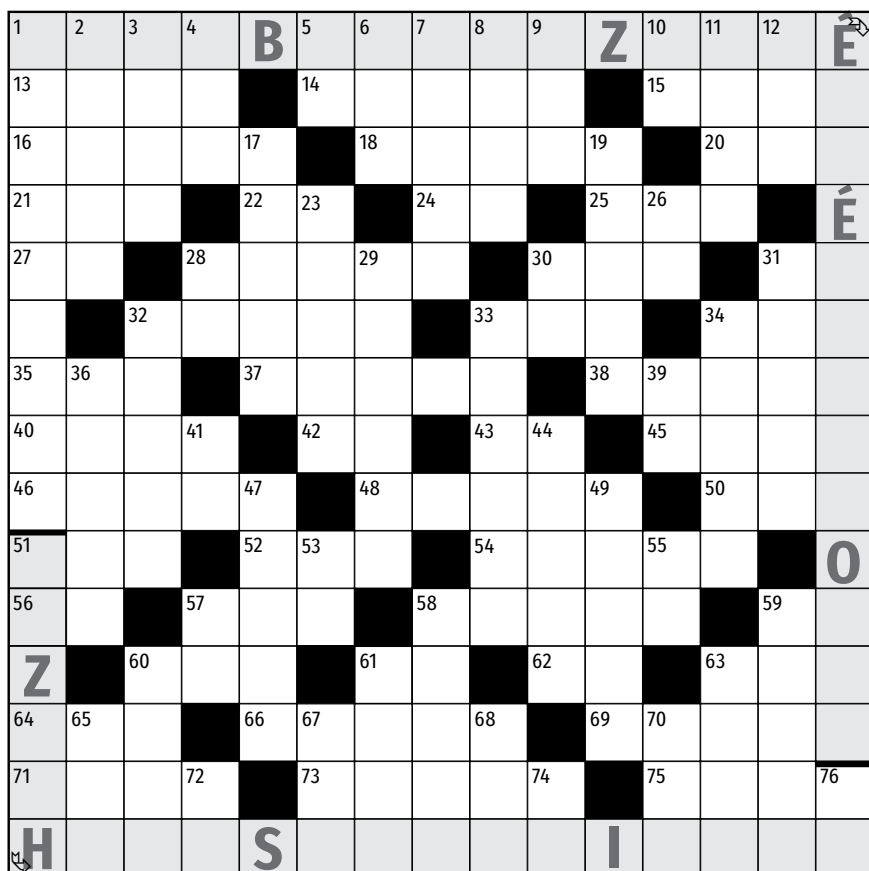
Összefoglalva: mi, emberek uraljuk a világot, mert kettős valóságban élünk. Minden más lény objektív valóságban él. Az ő valóságuk objektív elemekből áll, úgymint folyók, fák, elefántok. Mi, emberek szintén objektív valóságban élünk. A mi világunkban is vannak folyók, fák, elefántok. De az évszázadok során erre az objektív valóságra ráhúztuk a fiktív valóság rétegét, egy olyan fiktív elemekből álló valóságot, mint a nemzetek, isten, pénz, vállalatok. És ami bámulatos, ahogy a történelem haladt, ez a fiktív valóság egyre hatalmasabb és hatalmasabb lett, így ma ezek a fiktív elemek jelentik a leghatalmasabb erőt. Ma a folyók, fák, elefántok életben maradása ezeknek a fiktív elemeknek a döntésétől és kívánságaitól függ. Olyan elemektől, amelyek csakis a mi képzeletünkben léteznek, sehol máshol.

Anatole France gondolata

A Nobel-díjas francia író egyik megállapítását idézzük a **vízszintes 1.** és a **függőleges 51.** alatt.

VÍZSZINTES: **13.** Színültig. **14.** Bántó. **15.** Állj! **16.** Ritka női név. **18.** Töltőtollba való. **20.** Éppen. **21.** Tekint. **22.** Sír (nép.). **24.** Kicsinyítő képző. **25.** Folyamatos, mély hangot ad. **27.** Izrael autójele. **28.** Óriásfolyam Közép-Afrikában. **30.** Évszak. **31.** Kassák lapja. **32.** Rideg. **33.** Eladásra szánt termék. **34.** Katonaság. **35.**

Folyó Oroszország európai részén. **37.** Korallzátony. **38.** Harcra szólító jel. **40.** Amerikai repülésügyi és úrkutatási társaság. **42.** Asztácium vegyjele. **43.** Múzeum bejárata. **45.** Szalonnát párol. **46.** Deresedik. **48.** Ilion görög város ismert neve. **50.** A munka és az energia egysége. **51.** Az ottanit. **52.** Regényét Gárdonyi Géza írta meg. **54.** Szerbia pénzneme. **56.** Hazafele! **57.** Magas török tiszti rang volt. **58.** ... Weimarban, Thomas Mann regénye. **59.** E, e, e! **60.** Francia utca **61.** Ékezetben különböz-

nek. **62.** Oxigén és jó d vegyjele. **63.** Becézett Erika. **64.** Vonatkozó névmás. **66.** A Duna nagy mellékfolyója. **69.** Égtáj. **71.** Őszi pengetős hangszer. **73.** Nobel-díjas amerikai fizikus (Otto). **75.** Ránc.

FÜGGŐLEGES: **1.** Bródy Sándor darabja. **2.** Hangszeren játszik. **3.** Ritka női név. **4.** A New York-i operaház népszerű neve. **5.** Közepén fest! **6.** Kaszáló. **7.** Sporting. **8.** Európa legmagasabb vulkánja. **9.** És ami még több. **10.** Szintén. **11.** Kikötőhíd. **12.** Szopránrész! **17.** Jellegzetes illat és zamat. **19.** Szegélydész. **23.** Várpalota része. **26.** ... Bence, Nyíró József regénye. **28.** A kiütés jele. **29.** Barlang. **30.** Strázsál. **31.** Erdei Zsolt ökölvívó beceneve. **32.** Elkülönülő társadalmi csoport. **33.** Ábrándozó. **34.** Foto ..., Várkonyi Zoltán filmje. **36.** Agrárszerszám. **39.** Fiat része. **41.** Kajüt egynemű betűi. **44.** Reformer. **47.** Ritkás erdő. **49.** Ókori. **53.** Román helyeslés. **55.** Részben ráesik! **57.** Arany vegyjele. **58.** Fényerősítő berendezés. **59.** Alberto ..., kiváló olasz karmester. **60.** Szorító (ökölvívásban).

61. Napszak. **63.** Nagy mesemondónk személyneve. **65.** ... Ce-Tung, kínai kommunista vezető (1893–1976). **67.** A tetejére. **68.** Francia területmérték. **70.** Izomban is rejlik. **72.** Kátyúban van! **74.** Neamț megye betűjele. **76.** Számnév.

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad* folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket!

Beküldési határidő: **2025. július 1.**

Májusi számunkban megjelent rejtvényünk (*Beethoven gondolata*) helyes megfejtése: „Nem ismerem a felsőbbrendűség más formáját, mint a jóságot.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A **VÁRAD** előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy bankkártyával, postán pénzesutalvánnyal (mandat poștal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Consiliul Județean Bihor; CUI 4244997; Cod IBAN: RO19TREZ07621360250XXXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0771/269–647; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

ANISZI KÁLMÁN (1939, Magyarkakucs) író, esszéíró, szerkesztő, egyetemi oktató. Kolozsváron járt egyetemre, ott is dolgozott, tanított, a rendszerváltáskor költözött Budapestre. Kéttucatnyi önálló kötete jelent meg, többnek volt a társszerzője, szerkesztője, *Az út bennünk van* címmel tavaly adta ki válogatott novelláit, elbeszéléseit.

BOROS ERNŐ (1952, Nagykároly) nyugdíjas újságíró, helytörténész, szociológus, szülővárosában él. Dokumentumriportjai, valamint humoros és publicisztikai írásai több önálló kötetben jelentek meg. Legutóbbi kötete: *Gróf Károlyiak Károlyban* (2024).

CZILLI ARANKA (1982, Kovászna) költő, író, magyartanárként dolgozik szülővárosában. Kötetei: *Nyitott ablak* (versek, 2018), *A varázslatos szekrény* (versek és mesék gyerekeknek és felnőtteknek, 2020) *Késsel és villával* (versek, 2022).

CSONTOS MÁRTA (1951, Győr) költő, tanár, irodalomtörténész, a *Magyar Múza* folyóirat olvasószerkesztője. Verseket, aforizmákat, tanulmányokat, kritikákat ír. A tavalyi könyvhétre jelent meg huszadik kötete *Intézményesített lélek* címmel.

ERNI-SZAKÁCS SZILÁRD (1999, Nagyvárad) költő, író. 2018-ban érettségizett szülővárosában, 2021-ben államvizsgázott a Partiumi Keresztény Egyetem magyar–angol szakán, ugyanitt mesterizett a többnyelvűség és multikulturalitás szakon. Ifjúsági, ismeretterjesztő és versportálokon publikált eddig.

ESZTERŐ ISTVÁN (1941, Végvár) költő, tanár, Temesváron él, ahol 2003-as nyugdíjazásáig magyartanárként dolgozott. 1975 óta számos antológiában szerepelt, féltucat önálló verse-kötete jelent meg, a legutóbbi címe: *A lírikus epizódja* (Kriterion, 2023).

FELLINGER KÁROLY (1963, Pozsony) költő, meseíró, helytörténész. A felvidéki Jókán él, 1991 óta jelennek meg önálló kötetei, azelőtt antológiákban, folyóiratokban publikált. Legutóbbi kötete az idei ünnepi könyvhétre jelent meg a Parnasszus Kiadónál, címe *Chaplin cipőfűzője*.

FERENCZFI JÁNOS (1967, Vásárosnamény) költő, író, szerkesztő, kereskedelmi dolgozó Magyarországon. Rádiós irodalmi műsorokat készít, *A Hetedik* c. online irodalmi folyóirat alapítója (2016). Írt drámát, színpadi adaptációt, értekezéseket, verseket, regénye *A megvetettek napja* (2022).

HARAJI ADALBERT (1963, Csíkszereda) szociológus, zenész, Nagyváradon él, ahol főállásban a bábszínház hangmestere. A Partiumi Keresztény Egyetemen diplomázott és mesterizett, több felsőfokú tanintézet és alapítvány munkatársa.

JÁNOSI ZOLTÁN (1954, Miskolc) irodalomtörténész, szerkesztő, író, főiskolai tanár, az irodalomtudományok habilitált doktora, kéttucatnyi kötet szerzője és szerkesztője, számos szakmai és közéleti elismerés és díj birtokosa, Budapesten él és végez jelentős irodalomsszerzői munkát.

LIPCSEI MÁRTA (1943, Nagyvárad) költő, író, tanár, szülővárosában él. A *Várad* folyóirat egyik alapítója és egykori szerkesztője. Tizenöt könyve jelent meg, a legutóbbi *Improvizáció* címmel idén a budapesti Hungarovoxnál.

LŐRINCZ GYÖRGY (1946, Kápolnásfalu) író, újságíró, esszéista és a szociográfiai publicisztika művelője. Székelyudvarhelyen él, kéttucatnyi könyve jelent meg az évek során, legutóbb a *Ma éjjel eljövök érte*d (Budapest, 2021) című prózakötet, ami megkapta az MMA Irodalmi Tagozatától az Év Legjobb Könyve Díjat.

KOVÁCS R. ANDREA (1974, Budapest) író, szövegíró, a magyar fővárosban él. Apólónőnek tanult, többszörös pályaelhagyó. 2008-ban kezdte lejegyezni saját történeteit. Sokat és sokfélét ír, két horror témájú novellája a 2011-ben megjelent *Pillantás a pokolba* című antológiában olvasható, az egyik a kötet címadója.

PÓSA ZOLTÁN (1948, Debrecen) író, költő, irodalomtörténész, újságíró, negyven önálló kötete jelent meg, 33 díj birtokosa és 33 irodalmi és egyházi szervezet tagja. Tavaly jelent meg az *Időjel* kiadónál *Önreflexiók 1. (1948–1973)* – *Vaskori tekercek a remény országából* című kötete, ennek folytatása megjelenés előtt áll.

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ (1957, Erdőszentgyörgy) költő, újságíró, Marosvásárhelyen él. Kötetei: *Kételyek között* (versek, 2016), *A montevideói lány* (tárcák, 2021), *A reménnyel is* (versek, 2023), *A Bús Tehén besúgója* (kisprouzák, 2024).

SZENTPÁLI GAVALLÉR ZSUZSA (Ózd, 1971) író, műfordító, egyetemi tanulmányait magyar–német szakon Debrecenben végezte, Németországban él, ahol fordítóként és tolmácsként dolgozik. Írásai folyóiratokban és online irodalmi felületeken jelennek meg.

